H. U. KRAFFT

TÜRKLERİN ELİNDE BİR ALMAN TÂCİR

İLETİŞİM

2. BASKI

H. U. KRAFFT • **Türklerin Elinde Bir Alman Tâcir**

Ein schwäbischer Kaufmann in türkischer Gefangenschaft
© 1970 Heidenheimer Verlagsanstalt

İletişim Yayınları 377 • Tarih-Politika Dizisi 14
ISBN 975-470-571-2
© 1996 İletişim Yayıncılık A. Ş.
1. BASKI 1996, İstanbul
2. BASKI 1997, İstanbul

KAPAK Ümit Kıvanç
DİZGİ Remzi Abbas
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Sait Kızılırmak
KAPAK BASKISI Sena Ofset
İÇ BASKI ve CİLT Şefik Matbaası

İletişim Yayınları
Klodfarer Cad. İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34400 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Fax: 212.516 12 58

H. U. KRAFFT

Türklerin Elinde Bir Alman Tâcir

Ein schwäbischer Kaufmann in türkischer Gefangenschaft

ÇEVİREN *Turgut Akpınar*

iletişim

GİRİŞ

1591 yılında bakır üzerine yapılmış, renkli bir yağlıboya resimde, bugün bile seyredenlere hâlâ açıkça bakan, gösterişli, orta yaşlı ve sarışın sakallı bir adamla karşılaşıyoruz.. Üzerinde kenarları kürklü bir palto, boynunda büyük bir kırmalı yakalık ile altından bir memuriyet zinciri taşıyor. Bu kişi, 41 yaşındaki Hans Ulrich Krafft olup, Steige Irmağı kenarındaki Geislingen şehrinde, muhtemelen H.J. Henneberger tarafından yapılmıştır. Aynı zamanda ve benzeri şekilde hazırlanmış fakat sanat değeri daha düşük bir resim, kızlık soyadı Schermar olan bayan Susanna Krafft'a ait olup, aynı ressam tarafından yapılmış ve bugüne kadar korunmuştur. Hans Ulrich Krafft'ın faaliyeti ve maceralı hayatı bazı belgeler kanalıyla bize ulaşmıştır. Bıraktığı *Anılar* sayesinde onunla yakından tanışıyoruz. Çünkü bu *Anılar* onun şahsiyetini derinlemesine tanımamızı sağlamıştır. H.U. Krafft, Ulm şehrinin en eski ve önemli bir eşraf ailesine mensuptur. Ailenin ataları şehirlerine Belediye Başkanları ve önemli din adamları vermişlerdir. Hür İmparatorluk Şehri'nin (Freie Kaiserstadt) son Belediye Başkanı da onlardandır.

Krafftların ismi, ilk defa 12. yüzyıl sonundaki bir belgede zikredilmektedir. Atalarının 13. yüzyıl başında Kralın kâtibi ve Noteri oldukları kesindir. Öteden beri bunların Ulm'de oturdukları da bilinmektedir. Onların birdenbire büyük önem kazanmalarının nedeni,

muhtemelen Zaehringer'li bir kadınla olan gayrı meşru ilişkiye dayanmaktadır. Onların asalet armalarının, Baden Kontluğu Armasının aynı olması bu fikri destekler. Yalnız burada renkler tersinedir.

Hans Ulrich'in babası Johann Krafft, ailenin Dellmensingen kolundan olup, o da önce Ulm'de Belediye Meclisi Üyesi, sonra Belediye Başkanı daha sonra da Meclisin en yaşlı üyesi olmuştu.

Baba, daha 2 Nisan 1562'de, 25 Mart 1550 doğumlu olan oğlu Hans Ulrich'i Augsburg'daki akrabası Hieronymus Imhof'un yanına tüccarlık mesleğinde yetişmesi için staja gönderdi. Genç orada, Almanca okuyup yazma ve hesap işlemlerini öğrenecekti. Böylece Hans Ulrich, erkek kardeşlerine nazaran basit bir tahsil gördü. 1565 başında patronu (Lehrherr) tarafından uzun bir süre için dış ülkeye (Lyon) Anton Pernig yanına gönderildi ve orada genç yaşta Fransızca konuşmayı öğrendi. 1568'de Ulm'lu genç Augsburg'a döndüyse de Imhof tarafından Aralık 1569'da tekrar yurtdışına, bu defa Floransa'ya gönderildi. Hans Ulrich orada İtalyan dilini öğrendi. Mısır'dan gelip transit olarak geçen Alman tüccarları, genç Krafft üzerinde ilerideki hayatını belirleyecek bir etki yaptı. İleri yaşlarında bu konuda şöyle diyordu: "Onlardan, yaptıkları mutlu ve başarılı seyahatleri ve Türk ülkelerinin âdet ve gelenekleri hakkında anlattıklarını zevkle ve merakla dinliyor ve oralara gitmeyi o kadar özlüyordum ki.." Erken-Barok dönemi Ulm ağzıyla yazılmış bu satırlar, genç Svablı'nın İtalya'da Doğu memleketleri hasretine yakalandığını gösteriyor.

Doğu deyince, (Avrupa'da) vaktiyle kudretinin en yüksek-noktasında bulunan Türk Devleti (Reich) yani Osmanlı İmparatorluğu anlaşılıyordu. Bu devlet, Hıristiyanlığın can düşmanı ve bütün Doğu Akdeniz'i çerçeveleyen İstanbul ve Kudüs'ü kapsayan, hemen bütün Macaristan'ı yutmuş ve bir ara Viyana önlerine varmış bir devletti. Genel olarak Avrupa için, özellikle de Alman Devleti için Türkler, ölüm veya kalımına bir tehlike anlamına idi. Bu, aynı zamanda kültür açısından tamamen başka bir dünya demekti ve Batılılar üzerinde garip ve aynı zamanda da heyecan verici bir etki yapıyordu. Bu ise, onların bazı hususlarda açıkça daha üstün olmalarından kaynaklanıyordu. Almanya'da özellikle Türk-Tehlikesi süresince bu düşman hakkında yeni durumlar ve olaylarla ilgili hu-

susları öğrenme özlemi vardı. H.U. Krafft gibi gençlik enerjisi dolu, açık ve peşin hükümsüz bir ilgi ile Türk dünyasını öğrenmek isteyenler ise pek azdı.

Bu konuda ilk fırsat 1573'de tekrar Augsburg'a geri döndüğünde çıktı. Orada "Melchior Manlich'in ve akrabalarının hizmetine girdi. Bu yakınlar arasında H. Ulrich'in amca oğlu Karl Neithardt da vardı. Manlichler Augsburg'un en zengin tüccar ailelerinden biri idi. Gerçi onlar 1567'de Hollanda'nın Kurtuluş Savaşları esnasında büyük kayıplara uğramışlardı. Bununla birlikte, İmparatorun emri üzerine Macaristan'ın Habsburglulara ait bulunan Neusahl bakır yataklarını işletiyorlardı. Bu bölge vaktiyle Fuggerlere ait beylik arazi idi. Fakat Manlichler idaresinde Viyana'daki Saray Maliyesi (Hofkammer) ile bakırın sürümü konusunda büyük çekişmeler oldu. Nihayet İmparator II. Maximilian, 1569'da Augsburglu Firma ile olan anlaşmayı uzatmadı ve madeni daha yüksek bir teminat yatıran birine devretti.

Bakır ticaretinden süratle geri çekilme, Manlichler'i yeniden önemli zararlara uğratmış olmalıdır. Bununla birlikte şimdi ellerinde pek çok nakit bulunuyordu. Bu para ile o zamana kadar Almanya'da işitilmemiş büyük bir teşebbüse giriştiler. Marsilya ve Doğu Akdeniz arasında gemi işletmeciliğine başladılar. Doğu ile Orta Avrupa hatta tüm Avrupa'nın ticareti öteden beri Venedik tarafından yürütülüyordu. Gerçi Ceneviz onunla rekabeti denemiş fakat bertaraf edilmişti. 16. yüzyıl ortalarından itibaren Fransızlar da gittikçe artan ölçüde Levant (Doğu) ticaretine katıldılar. Bunda Fransız Krallarının, Sultan'la yaptığı İttifak'ın ve Venedik ile Türkiye arasındaki 1571-73 Harbinin yardımı oldu. Başlangıçta, Lyon'lu Fransız tüccarlar, malları Yukarı Almanya Pazarından naklediyordu. Maamafih hemen sonra Alman Firmalarının temsilcileri Marsilya'ya (kadar) dayandılar. Şüphe yok ki orada en büyük gelişmeyi Manlichler gösterdi. Krafft (eserinde) patronlarına ait yedi adet gemiden söz eder. Ancak yeni araştırmacılar (J. Strieder) arşiv kaynaklarından Manlichler'e ait daha başka gemilerin varlığını da tesbit etmişlerdir. Manlichler'e ait bu gemiler, Fransız Sancağı altında Firmanın Doğu'daki temsilciliklerinin bulunduğu, İstanbul'a, Kıbrıs'ta Mağosa'ya, büyük pazar Halep'in limanı olan Suriye sahille-

rindeki Trablusşam'a ve İskenderiye'ye işliyorlardı. Halep'de de Manlichler'in bir temsilcisi bulunuyordu. O zamanlar Almanya'dan esas olarak demirden küçük eşyalar (Eisen Kleinwaren) ihraç ediliyordu. Buna mukabil, Augsburg'lu Ticarethane Doğu'nun meşhur efsanevi emtiasının dışalımı ile uğraşıyordu: Hurma, kuruüzüm, tıbbi maddeler, merhemler, pamuk, halı, mücevherat.

Manlichler'in gemileri arada bir Lizbon'a hatta İngiltere'ye uzanıyordu. Halep, Trablusşam ve Mağosa'daki idarehaneler (Kontor) için Alman Firması 1573'den itibaren müşterek bir ticaret müdürü öngördü. Bu görevi H. U. Krafft yüklenecekti. Ona bağlı olarak, tanınmış Augsburg'lu doktor Rauwolf, her üç yerin tıbbi açıdan bakımına memur edildi.

Ulm'lu eşraf çocuğu, Mayıs'ın sonunda Aaargau'daki (İsviçre) Baden ve Cenevre üzerinden, Rhon Vadisini takiben, aşağı, Marsilya'ya indi. Akdeniz sahilinde birkaç ay kalıp, hazırlandı, bilgi edindi. Bu arada Dr. Rauwolf, Milano ve Nis üzerinden Marsilya'ya geldi. Her ikisi hemen bir dostluk oluşturdular. 2 Eylül'de, gemileri Antoron Renard'ın Kaptanlığı altında, demir aldı. Birçok yeni izlenimler ve bazı heyecanlı olaylardan sonra nisbeten kısa sürede 28 Eylül'de Trablusşam'a vardılar. Şehre girişleri, akşamın geç vaktinde olması yüzünden üzücü oldu.

(Doğu'ya) varışlarından hemen sonra Krafft, firmasına karşı kendini göstermek ister. Bunun için satınaldığı (bazı) malların Mağosa'da bulunan, Manlichler'ce kiralanmış olup Avrupa'ya gidecek gemiye ayrıca yüklenmesi gerekiyordu. Bu vesile ile genç tüccar, Doğulu insanların zihniyetini ve tutumlarını iyice öğrenir. Maceralar birbirini takip eder. Girilen bütün zahmetlere rağmen teşebbüs üzücü bir fiyasko ile sonuçlanır. Hans Ulrich 1574'de Trablus'dan Lübnan'a gider. Halkın gelenek ve göreneklerini öğrenir. Doğu'ya has bitkilerin dikilmesini, işlenmesini tetkik eder. Nihayet Manlichler'in yeni temsilcisine Halep'te çevreyi araştırma işi kalır. Yolların güvensizliğine rağmen çok kısa sürede Mayıs 1574'de büyük bir tüccar kafilesi ile hedefine ulaşır. Halep'te gerçek bir Şark Pazarı karşısındadır. Kervanlar gelip gider, çok katlı mal sergileme salonları vardır. En pahalı mallar, ki aralarında kısmen ağız içinde kaçak sokulan mücevherat, kıymetli taşlar da vardır, satışa sunu-

lur. Bunlar Krafft'ın şiddetli arzusunu uyandırır.

Venediklilerin konukseverliklerinden yararlanır ve bu nedenle de Fransızlar nezdinde sevilmez olur. Paşa'nın en iyi atına binme müsaadesine sahiptir. Trablus'a dönerken de daha az olmayan tehlikelerle karşılaşır. Orada Manlich'in Avrupalı olan çalışanlarının kaderi kötüleşir. 10 Ağustos'da Augsburg'taki Patronlarının iflas ettiği haberi gelir!

Bahis konusu on yıllarda Augsburg'ta iflas olayları yaygındır. 1556'dan 1584'e kadar sadece Augsburg'ta 70 (yetmiş) önemli firmanın iflâsa sürüklendiği söylenir. Uzun süredir, Güney Almanya'nın Erken-Kapitalizminin (Frühkapitalizm) yükseliş eğrisi aşağı inmeye başlamıştır. Bunun ardındaki nedenlerin başında Batı Avrupa'daki devamlı din harbleri gelir. Manlichler'in Fransa'daki ticari işlerinin, özellikle Hugenotlar'a karşı açılan dini savaşlar nedeniyle kötürümleşmesi mukadder hâle gelir. Bu yüzden Manlichler'in Türkiye'den getirdikleri büyük miktarlardaki emtianın nakledilmesi imkânsızlaşır. Bu durum, yaşlı Melchior Manlich'in borçlarını zamanında ödemesini engeller, dolayısıyla firmasının başarısızlığa sürüklenmesine neden olur. Melchior Manlich'in borçları 700.000 Florin gibi çok yüksek meblağlara ulaşır. En azından Firmanın avukatı Hieronymus Fröschel, olayları kendi Firma tarihçesinde "Hauschronik" böyle yazar.

Uzaklarda olan Augsburg'daki iflâs, kötü sonuçlarını artık Suriye'deki Firma temsilciliğinde de gösterir. Firma temsilcileri, henüz Krafft'ın gelmesinden önce bir gemiyi patronları için emtia ile tamamen doldurmak üzere, şahsen borçlanırlar. Manlich'in mali durumuna tam bir güven besleyen Krafft da gelişinden sonra, arkadaşlarıyla birlikte (belgeleri) imzalayarak, onlara kefil olmuş olur.

24 Ağustos 1574'de Kaufbeuren'li başka bir Alman felâket arkadaşı ve bir Fransızla birlikte, borç yüzünden Türk makamlarınca tutuklanır.. Sadece Doktor Rauwolf, Mezopotamya'da bir tetkik seyahatinde bulunduğundan tutuklanmaktan kurtulur. Kaufbeuren'li arkadaşı, ağır bir hastalık yüzünden, bulunduğu evde nezaret altında tutulur, fakat kısa bir süre sonra vefat eder. Fransız memur da iki yıl sonra hapiste iken ölür. Sadece Krafft, ileride tekrar hürriyetine kavuşacaktır.

Krafft, bir hapishaneden diğerine birçok defa yer değiştirir. Birkaç yıl süren hapis hayatının nasıl geçtiğini ve mahbusun sonunda tahliyesinin nasıl sağlandığını burada anlatmayacağız. Sadece şunu söyleyelim ki şehir hapishanesindeki sağlık şartları korkunçtur. Krafft oradaki çok çeşitli haşaratla devamlı mücadele etmiştir. Bir keresinde çokça ilaç tedarik edince, diğer mahbuslar üzerinde dikkatli ve başarılı bir şekilde ilk doktorluk denemelerini yapmış, Arapça okuyup yazma fırsatını da kullanmıştır. Bu yoldaki başarısı ve gelişmesinden korkuyordu, çünkü onu "Türk olmaya" (Müslümanlığı kabule) zorlayabilirlerdi. Bu yüzden kendini "aptal" gibi göstermeyi tercih etti. *Binbir Gece Masalları* nevinden şeyler şehir hapishanesinde okunurdu. Bu masalların bazılarını Svablı tüccar tetkik etmeden nakleder.

24 Ağustos 1577'de H.U. Krafft, borçdan dolayı hapislikten kurtulur, tahliye edilir. 28 Ağustos'ta bir Fransız gemisine biner. Avrupa yolunda kuvvetli bir fırtınaya yakalanırlar.

Girit önlerinde, yolcular hayretler içinde iki hortum olayına şahit olurlar. 15 Ekim'de Marsilya'ya çok yaklaşınca karaya çıkar, yıllarca süren hapis hayatından sonra, H. Ulrich'e hür hayata uyum sağlamak sağlık açısından güç gelir. Bu nedenle uzun süre Fransa ve İtalya'nın Akdeniz kıyılarında oturur. Ancak 9 Aralık 1578'de büyük bir kafile ile, başlangıçta topallayan bir at sırtında olmak üzere Cenova'dan vatanına olan yolu tamamlar. "Como"dan itibaren iki St. Gallen'li ona refakat eder. Bunlardan biri sonradan Krafft'ın kızkardeşi ile evlenecektir. Vatana dönmekte olan dünya gezgini, Kempten'den sonra, ailesinin akraba ve tanıdıklarına rastlar. Augsburg'ta ilk iş olarak arkadaşı Leonhardt Rauwolf'u ziyaret eder. O, daha Kasım 1575'de Suriye'den H. Ulrich'in kurtarılmasını sağlamak üzere Augsburg'a geri dönmüştü. Fakat anlaşılan bu teşebbüsü başarısızlığa uğramıştı. Manlich'in, mallarının kalanını idare eden iflâs memurları, Rauwolf'un Krafft'ın durumunu açıklamasına rağmen, artık onun geri döneceğini ve alacağı olan ücretleri isteyeceğini hiç hesaba katmamışlardı.

Ancak 1581 tarihinde nihai anlaşma yapılarak, Suriye'de hayatta kalan Krafft'a küçük bir tazminat, kurtulması için yapılan masraflar tamamen ücretlerinden düşüldükten sonra ödenmişti.

(Bütün bu olanlardan sonra) Ulm'un evladı, yıllarca kendisinin seyahat etme isteklerini bastırmış Svab'da (Schwaben) ikamet edip sağlığına tam olarak kavuşmayı beklemiştir. Bu yüzden yapılan birçok iş teklifinin hepsini reddetmiştir. Krafft 1581 Eylül'ünde, Meşhur Tübingenli Prof. Martin Crusius'u ziyaret etti. 1582 Mayıs'ında tekrar büyük teşebbüslere girişti. Tuna yoluyla, vaktiyle İstanbul'da İmparatorluk elçisi olarak bulunan David Ungnad'la olan samimiyetine güvenerek, Viyana'ya gitti. Fakat bu zatın elinde açık bir görev yoktu. Bununla birlikte yeni bir imkân doğdu. Hans Ulrich, Troppau (sonraları Çekoslovakya sınırları içinde kalan) şehrinde Belediye Reisi olan ve idare edilmesi gereken pek çok emlake sahip bulunan Hans Richter'in yanında muhasebeciliğe başladı. Krafft, ayda üç hafta, özel seyahatlerini yapabilme imkânını veren bu işi şükranla karşıladı. Zira kalan bir hafta içinde muhasebe işlerini, Efendisinin memnuniyetini mucip olacak şekilde yapabiliyor böylece seyahat arzusunu da tatmin edebiliyordu. Bu yolla, birçok defa Polonya'yı ve bunlar arasında Krakau'daki Kral Sarayını görmüş, Moravya ve Bohemya'dan geçerek sık sık Breslau yoluyla Prag'a gitmişti. Burada İmparator II. Rudolf'un San'at Müzesini de ziyaret etti. 1584 yılında, devamlı olarak işinin başında bulunması gerekmeyen muhasebeci, Macaristan-Türk sınırına gitti. Öyle görünüyor ki bu seyahatin amacı, Türk İmparatorluğu ile tekrar karşılaşma ve eksiklerini, bilmediklerini tamamlamaktı.

Breslau'da bir dulla uygun bir birleşme yapması hususundaki, hararetli teklifi kabul etmedi. 1585 Temmuz'unda Troppau'daki muhasebeciliği bırakıp, Eylül'de tekrar baba yurduna döndü. Daha dönüşünden 10 gün geçmişti ki kendisine, Viyana'dan Savoy'ların Sarayında siyasi konularda çevirmenlik gibi, fevkalade bir görev teklif edildi. Hans Ulrich Krafft, eşyalarını topladı, kardeşlerini yabancı bir memlekette ikamete ikna etti. Bir buçuk yıl sonra, çok uzun seyahatler yapmış iki tüccar, Ulm Belediye Reisi üyeleri Anton ve Paul Schermar, onu kesin bir görevi olmaksızın, esas itibariyle İngiltere ile yaptıkları ticaret işine almak istediler. Anton Schermar, aynı zamanda kızı ile evlenmeye talip oldu. Hans Ulrich'in ailesi buna muvafakat etti, bu defa kendisi de hemen kabul etmişti. Fakat bu arada Geislingen'de Ulm'un kayyumu "Pfleger"

olan müstakbel kayınpederinin yeğeni Georg Schermar, vefat etti. Bu defa kayınpeder Krafft'ın Geislingen'de açılan göreve talip olmasını teklif etti. Bu görev kendisine verildi. Daha işe başlamadan 21 Ekim 1587'de evlendi. Bu evlilikten 4 oğul, 8 kız çocuğu olduysa da 4 çocuğu daha küçükken öldüler.

Ulm şehri, Geislingen'de kayyum'dan başka bir de Murakıp-Vogt bulunduruyordu. Her iki memuriyet, Helfenstein Kontluğu döneminde ihdas edilmişti. H.U. Krafft, kayyum iken murakıplık mevkii de münhal kalmış ve yıllarca bu görevi de yüklenmek zorunda kalmıştı.

H.U. Krafft'ın Geislingen için yaptıkları hizmetler arasında yeni Kilise avlusundaki Parkın düzenlenmesi, Hastahane Kilisesinin yeni binasının, Şehir Kilisesinin 1617'deki güzelleştirilmesinin gerçekleştirilmesi vardır. Komşu veya transit geçen Beyler (Herrschaften) ile ilişkilerinde Krafft değerli hediyeler alıyor ve mukabil hediyeler veriyordu. Bunlar, onun San'at ve Nadir Eşya Koleksiyonlarının zenginleştirilmesini sağlıyordu. Krafft, onların temelini yabancı diyarlardan getirmişti. Ayrıca bu koleksiyonlarla ilgili olarak, özellikle Augsburg'daki uzman arkadaşları ile ilişki içindeydi. Yaşı nedeniyle 1619'da memuriyetinden oğlu Raimund lehine feragat edip Ulm'e çekildi ve 21 Şubat 1621'de orada öldü. Kendisinin doğrudan nesli, 18. yüzyıl sonunda munkariz oldu. Ailenin "Krafft von Dollmensingenler" Kolu ise, bir erkek kardeşi neslinden devam etti.

H.U. Krafft'ın şahsiyetinin birçok özellikleri, hayatı boyunca şekillenmiştir. Bunlardan sadece, Luther'in koyduğu esaslara sadıkane bağlılığını, Tanrı'ya karşı zaruret ve tehlike hallerinin gösterdiği tamamen şahsi olan ilişkisinde, kendi zamanı için çok nadir rastlanan ve diğer inançlara ve dinlere karşı gösterdiği hoşgörüyü sayabiliriz. Gerçekseverliği ve dürüstlüğü daima övülmüştür. Onun karakteri, değişmeyen humor'u ve yerinde şakaları ile tamamlanmıştı. Modern okuyucular, Krafft'ın karakterini ancak onun bıraktığı Notlarını okuyarak anlayabilirler.

Krafft'ın *Anılar*'ının orijinali korunup, bugüne ulaşabilmiştir, ve Ulm Şehir Arşivinde: (Yazmalar- Krafft- Hans Ulrich Terekesi) işareti altında kayıtlıdır. 4 format boyunda, numara verilmemiş ve öne eklenmiş parça, kapak sahifeleri ile, 382 adet numaralanmış yap-

raktan oluşmaktadır.

Cildi, üzeri deri ile kaplanmış tahtadan oluşmaktadır. Altın kaplamalı kilitleri Krafft'ın arması ile süslenmiştir. Yazmanın H. Ulrich'in torununun torunu Septimus Gotthelf Krafft'dan, Şehir Kütüphanesine ve sonra da Şehir Arşivine intikal ettiği tesbit edilebiliyor.

Cilt, Erken Barok dönemi ticari yazısı ile yazılmıştır. Görünüşe göre birbirinden çok uzak olmayan muhtelif safhalar halinde yazıldığı söylenebilir. Sahifelerin kenarında, sınıflama için notlar, düzeltmeler, ekler bulunmaktadır. Bunlar sadece sahife kenarlarında değil, bazen de metin altında ve kısmen iki sahifeyi aşarak devam etmektedir. Eserin, Ulm Şehir Kütüphanesinde bir de sureti (6137) bulunmaktadır. Bu nüshada eklerin büyük kısmı noksandır ve bu suret nüsha Kasım 1660 ile Mart 1661 tarihleri arasında yazılmıştır. Aşağı yukarı aynı zamanda, Krafftların bugün de devam eden kolundan biri, Orijinal'in bir kopyesini çıkarmıştır. Bu sonuncu yazma, halen Essen-Bredeney'de ailenin eskikolu'nun mülkiyetinde bulunmaktadır.

H. Ulrich'in *Anılar*'ının kısmen hatalı özetini, ilk defa 1787'de Praelat Schmid *Aydınlanmanın Teşviki İçin Schwaebische Magazin*'in II. cildinde 649. sahifeden itibaren yayınlamıştır. Yegâne noksansız baskıyı ise K.D. Hassler, 1861 yılında yapmıştır: *Reisen und Gefangenschaft H.U. Kraffts aus der Originalhandschrift*, Bibliothek des Literarischen Vereins in Stuttgart, Bd, 61). Bu baskı son derece itimada şayandır, yalnız çok az okuma veya baskı hatalarına rastlanır. 1862'de A. Cohn, kendi çalışmasını şu isimle yayınlamıştır: *Onaltıncı Yüzyılda Bir Alman Tüccar-Hans Ulrich Krafft'ın Anıları.*

Bunda da genellikle düzenli, tam olarak, "Yeni Hochdeutsch" ile hazırlanmış bir metin söz konusudur. Ekler de birlikte verilmiştir.

Kendi verdiği bilgiye göre H.U. Krafft, 1581 sonbaharında Sachsen Dükü August'un bir mabeyncisinin ikna etmesiyle *Seyahat Notları*'nı yazmaya karar vermiştir. Eser, yazıldıkça kısım kısım Dük'e sunulacaktı. Hans Ulrich Ocak 1582'de yazmaya başladı ise de, hemen sonra bıraktı. 64 yaşında iken yani 1614'de Krafft eserinin artık üçte birini tamamlamıştı. 24 Ağustos 1616'da ana metin (ekler dışında) bitmişti. (Ekler'de özellikle Doğu'da ve ondan sonraki dö-

nemde satın alınan Hatıra Eşyalar ve alınan hediyeler sayılmaktadır.) Buna göre *Anılar* üzerinde devamlı çalışma, 1613 yılından çok evvel başlamış olamazdı. Girişde Krafft esere tekrar geri döner ve 1562'den 1587'ye kadar olan hayatını özetler. Anılarını, yaşayan üç oğluna bir Uyarma, Öğüt olarak niteler ve onların iyiliği dışında, kimsenin hoşuna gitmesi için yazmadığını belirtir. Ana bölüm, şüphesiz 1573'de kendisinin Manlichler'in hizmetine girişiyle başlar. Bu metinde, yazar sık sık genel olarak Okuyuculara, bir defasında da Hıristiyanlara hitap eder. Zikredilen ekler ve düzeltmeler, tek tük kısaltmalar ve tamamlanmamış cümleler ile bitiş kısmının tertibi gösteriyor ki yazma tamamlanmamış durumdadır. Eser Oğullarına ithaf edilmişse de belki başlangıçta daha geniş bir okuyucu kütlesi için düşünülmüştür. Nihayet müellif, yaşlılık ve sağlık nedenleriyle *Anılar*'ını notlar halinde aile mülkü olarak bırakmıştır. Olaylardan 30-40 yıl sonra yazıldığı düşünülürse eserin aydınlatıcılığı ve vuzuhu özellikle dikkat çekmektedir. Krafft, şüphesiz yazdığı yer ismi, tarih ve saatlerin kesinliği açısından birtakım kayıtlarından faydalanmış, bazı hallerde elinin altındaki geniş notlarını kullanmış olmalıdır.

Anılar'ın dili, evvela Yeni Zamanlar başında kullanılan "Ulm Ağzı" iledir. Buna ek olarak sayısız İtalyanca kelime ve vaktiyle tüccarlar arasında kullanılan Krafft'ın da bildiği bir dile (ki bunda mesleki terimler esas itibariyle İtalyanca idi) ait sözlerle yazar'ın dış memleketlerdeki seyahatlerinde öğrendiği bazı kelimelere rastlanmaktadır. İfadelerindeki tarz, her şeyden önce Geislingen'de 17 yüzyıl başında kayyum olarak bulunan müellifin, ağızdan ağıza geçen halk-hikâye sanatını hayret edilecek bir ustalıkla kullandığını göstermektedir. Az ölçüdeki bazı üslup özellikleri, Kürsü Hitabet Sanatından alınmış olabilir. Bilginee hitabet'in izlerinin bazı dostlarından geçmiş olması mümkündür. Dr. Rauwolf'un kendi *Seyahatname*'sinde sözünü ettiği eşyalara, Krafft, sahife numaralarını da vererek atıfta bulunmaktadır. O, öğrendiklerinden yenilikleri ve özellikle yaşadığı zengin maceralarını ve işittiği hikâyeleri anlatmak ister.

Müellifin öngördüğü bölümleme, yaptığı birçok Seyahate göredir. Bu yüzden bölümler çok değişik uzunluktadır. 1578'de Ulm'e döndükten sonra istisnaen başlıklar koymuştur. Eserin ismi yazmalarda yoktur.

Aşağıda, Yeni Hochdeutsch'a çeviride metnin ilk şekli olan 1861'deki bası esas alınmıştır. Sonradan eserin Orijinal'inden de faydalanılmıştır. Yeni dile çevirinin en esaslı prensibi şu eski kurala dayanıyor: "İmkânların verdiği ölçüde metne sadakat- ihtiyaçlar ölçüsünde serbesti."

Bunun anlamı, kutu halindeki (birbirine zincirleme eklenmiş) cümleleri parçalamak, tam şekil verilmemiş yerlerde, anlama uygun "tamir edici" kelimeler ile metni tamamlamak, konuşmalardaki gereksiz kullanılmış tekrarları kaldırmaktı. Ulm Ağzı ile oraya buraya serpilmiş yabancı kelimeler, çeviride az emeğe mal olmadı. Krafft'ın özellikle kullandığı bazı tabirler için *Svab Dili Sözlüğü* "Schwaebisches Wörterbuch" çok işe yaradı.

Bu kitapta *Seyahatname*'den örnek olarak yapılan seçmeler, "Schwaebische Lebenslaeufe" başlıklı dizinin karakterine uygun şekilde yapılmış ve bu esnada ağırlık orijinal metinde olduğu gibi "Mahpusluk" anıları üzerine verilmiştir. Bölümlerin paragraflar halinde düzenlenmesi, tarafımızdan yapılmıştır.

Hazırlayan
KLAUS SCHUBRİG

Not: *Seyahat Notları*'ndan seçmeler yaparak yayına hazırlayan Klaus Schubrig'in bu kitabının Almanca aslı "Heidenheimer Verlagsanstalt" Yayınevi tarafından "Buchreihe Schwaebische Lebenslaeufe" dizisinde 1970 tarihinde Heidenheim an der Brenz şehrinde yayınlanmıştır. (T.A.)

YOLA ÇIKIŞ

O zamanlar Ulm şehri Belediye Meclisinin müşavir üyesi olan ve bana bir arkadaş gibi davranan sevgili babam Herr Hans Krafft, ben Hans Ulrich Krafft'a uygun gördüğünü bildirince, Tanrı'nın inayeti, yardımı ile, Melchior ailesinin büyüğü Manlich ve Ortakları ile, benim beş yıl süreyle onların dünyaca tanınmış Firmalarında uzak ve büyük bazı ülkelerde hizmet etmem hususunda, anlaşmaya vardık. Ben bu işe zenginleşmek yani para için değil, esas itibariyle bir şeyler öğrenmek için giriyordum. Bunun için işe başlamak üzere 1 Mayıs'ta, Kurtarıcımız ve Selâmete Eriştiricimiz İsa'nın doğumundan sonra 1573 yılında Augsburg (şehrine) gittim. Orada yaşlı Efendim, Patronum ve Ortakları, özellikle sevgili yeğenim Bay Carl Neythartt tarafından dostça kabul edilip, ağırlandım. Bana hazırlanmam ve ilk fırsatta Marsilya'ya oradan da deniz yoluyla Trablusşam'a hareket etmem ve iki yıl süre ile ticari hizmetleri görmem gereği bildirildi. Eğer bu süreden sonra da bu hizmette kalmayı istersem, bunun isteğime uygun şekilde ve anlaşmanın gereği olarak reddedilmeyeceği kabul ediliyordu.

Augsburg'da ikametim süresince, adı geçen patronla-

rım, özellikle yaşlı Herr Manlich tarafından büyük itibar gördüm. Öyle ki birçok defa kendisiyle birlikte yemek yedim, sohbet esnasında bana birçok gizli işler hakkında, başka hiçbir çalışana karşı yapılmayan şekilde çok şeyler anlatıldı. Bana bu kadar güven göstermelerini beklemiyordum. Bunun sonucunda, kendimi özel bir şekilde, onlar için canla başla çalışmak ve önemli ticari işlerini gerektiği şekilde ve dürüstçe yürütmekle yükümlü hissettim.

Ertesi Pazar günü öğleden sonra saat birde David Glaser isimli kasapla Pfullendorf'a doğru, atla yola çıktık. O, bana Schaffhausen'e kadar at sağlamıştı.

Kolay anlaşılır nedenlerle, yaşlı gözlerle çevremi sarmış kardeşlerimden ve beni hâlâ bu uzak seyahatten vazgeçirmeye çalışan sevgili babamdan ayrılışım, yüreğim hüzün dolu olarak başlıyorsa da, amacımdan ayrılmayıp, Tanrı'nın adıyla, huzuru kalple atımı sürdüm. Giderken büyük Kapımızda bir kere daha arkama döndüğümde, hayretler içinde damla (nikris) hastalığından dolayı günlerdir yataktan çıkamayan babamı, pencereden bana bakarken gördüm. Bu bakış, gerçek vedalaşmadan çok kalbimi parçaladı.

Biraz ötede Tuna'ya dökülen Iller çayı boyunca çeyrek mil kadar ilerlemiştik ki, yoldaşım bana: "Türkiye'ye seyahat etmek istediğinizi işittim, bu doğru mu?" diye sordu. Ona, üç ya da dört ay içinde Tanrı'nın yardımıyla Kudüs'te veya yakınlarında olacağımı söylediğimde, iyi niyetle, hangi zorunlu nedenle böyle uzak bir seyahate çıktığımı, yoksa orada evlenmek mi istediğimi sordu.

Krafft 20 Mayıs'ta İsviçre'deki Baden şehrine varır:

Zaman bana çok uzuyor gibi geldiğinden, yaya giden ve atı Kaiserstuhl'a geri götürmek isteyen yol arkadaşımı yanımda alıkoyarak, çok meşhur bir kaplıca olan "Bad"a kadar bana eşlik etmesini rica ettim. Saat 10'da öğle yemeğini yedikten sonra Bad'a indiğimizde, Ilıca'da kimse olmadığından, kendimin ve yoldaşımın elbiselerini saklamak üzere bir yer bulmaya çalışırken burası çok hoşuma gitti. İkimiz içeri girdik. İçeride sadece zevk duymakla kalmadık, şifalı su at sırtında gitmekten etkilenen uzuvlarımıza da çok iyi geldi. Birbuçuk saat geçmeden, yavaş yavaş insanlar gelmeye başladı. Yarım saat içinde de çoğu yaşlı kadınlardan oluşan yaklaşık yirmiiki kişi Ilıca'ya yıkanmaya geldi. Bizimle dostça konuşmaya başladılar. Dikkat edince bizden başka erkek gelmediğini görüp korkarak arkadaşımla hamamdan çıkmaya başladık. Mendilimi almak için etrafıma bakınıyordum ki bana kadınlardan birini gösterdiler. O da yıkamak üzere aldığını ve sonra odama göndereceğini söyledi. Kadının ve diğer hamamcıların amacı bahşiş almaktı. Elbiselerimi tekrar tamamen giyinmeden, mendilim temiz ve kurutulmuş olarak geldi. Teşekkür için onlara yöreye has ağaçtan yapılmış, kapağı ve yudumlanacak bir ağzı olan bir güğüm, yaklaşık 4 Ulm ölçüsü tutarında şarap gönderdim. Bunun üzerine kadınlar öyle neşeli bir kutlama yaptılar ve şarkılar söylediler ki onların şenliğini duyan herkes toplandı ve hamam sahibi ve diğerleri bana,

mutluluk ve sağlık dileklerini ve sonsuz teşekkürlerini sundular. Tekrar Baden şehrine, at temini için giderken rastladığımız iki kibar şehirli, ki bunlardan biri Belediye Meclis üyesi idi, akşam içkisine davet ettiler. Ben, teşekkürlerimle, yola çıkmam gerektiğinden müsaadelerini rica ettimse de, teklifi reddetmenin kaba bir anlayışsızlık olacağı ve benim bunu bilâkis bir şeref saymam gerektiği söylendi.

Davete gittiğimde, dostça karşıladılar ve beni büyük, güzel ve yeşil bir ıhlamur ağacının altında, yanlarına oturttular. Benim şerefime iki defa kadeh kaldırdılar. Bu arada bir Fransız Kontesi, muhteşem giyimli uşağını bana yollayıp, nereye gitmek istediğimi sordurdu. Hemen ardından yine haber göndererek biraz beklememi ve bana Lyon Valisine ve Avignon'daki bir kardinale tavsiye mektupları vermek istediğini bildirdi. Mektuplar hazırlanınca da Kontes mektupları kendisinden bizzat almamı istedi. Önüne çıkarıldığımda banyoda göbeğine kadar çıplak, suyun içinde idi ve üzerinde sadece basit bir altın zincir ile iki bilezik vardı. Yanında iki erkek ve bir kız çocuk bulunuyordu. Hepsi de çıplaktı ve en büyüğü 13 yaşında olabilirdi. Kontes sadece Fransızca bildiği için, benim onun sorularına cevap verebilmem hoşuna gitti. Bana ısrarla geceyi onun evinde geçirmemi ve akşam yemeğini birlikte yememizi teklif etti. Fakat ben iki mektubu minnetlerimle alarak münasip şekilde vedalaştım ve akşam saat beş sularında tekrar Baden şehrine döndüm.

Peterlingen'de öğrendim ki oradaki iki beyaz at, en iyi Posta beygirleri imiş. Fakat Posta Müdürü bunları bana

vermek istemiyordu. Ona iki altın Kron ödeyince, atın birinin sakat olduğunu iddia etti. Ben cevaben, Kronların da onun atları gibi iyi olduğunu zannettiğimi söyledim. O zaman müdür hiddetle odasına gitti ve geniş bir İsviçre kılıcını eline alıp bana bunun da bir Kron değerinde olup olmadığını sordu. Ben de av tüfeğimi kavrayıp, bana yaklaşmamasını ihtar ettim. Bu sırada komşusu olan, yanında kılıcı asılı kısa boylu bir şahıs, ikimize doğru koştu, gayet dostane meseleye eğilip bizi barıştırdı. Bunun üzerine ben, iki ölçü şarap ısmarladım. Kalitesi çok iyi idi. Artık Posta Müdürü benim için iki beyaz atı eyerletecek kadar yumuşamıştı. Onların sırtında, geceyi çok rahat bir seyahat yaparak geçirdim.

Ayın 28. günü saat dörtte yanımda, kendisi de posta atıyla seyahat etmekte olan Avignon'lu bir asilzade ile birlikte yola çıktık. Yorgun atlarla, şiddetli yağmur altında, iki posta istasyonu Tain'e ve Valance'a hareket etmek zorunda kaldık ve ancak saat 7'de Dauphine bölgesindeki Valance'a varabildik. Vakit geçirmeden bir sonraki Posta menzili Loriol'a geldik. Orada da dinlenmiş atlar bulamadık. Bitkin atlarımızla yetinmek zorunda kalıp, öğle yemeğinde Crest kasabasına ulaştık. Huzursuzluk içinde olan memleketi Monsieur de Carsece isminde, Fransız Kralının bir Mareşalı idare ediyordu. Her ikimizin de gidip kendimizi takdim etmemiz gerekiyordu. Mareşal bizi kabul etti, öğle yemeği için birçok asil ile oturduğu yemek masasında henüz boş yerler vardı. İznini alır almaz tekrar yola koyulduk. Yolların kötülüğü ve atlarımızın bitkin olması yüzünden , yaya bir kimse, bu Posta atlarından daha

çabuk gidebilirdi. Ancak akşama doğru saat 4'de Montélimar'a ulaştık. Tepeye çıktığımızda oniki Gaskonyalı nişancı (asker) gördük, bizi özellikle beni, kısmen Alman tarzı giyimim nedeniyle haydut sanmışlar, yukarıdan bakınca yirmibeş atlının geldiğini görmüşler, bizi de onlardan sanmışlardı. Nişancılar tüfeklerini o derece atışa hazırlayıp bize yöneltmişlerdi ki tabancalarımıza veya kılıçlarımıza davransak derhal bizi yere sererlerdi. Bize sert bir şekilde hitap ederek lânetler yağdırdılar ve kim olduğumuzu sordular. Biz dost olduğumuzu, başka atlılardan haberimiz olmayıp, kendilerini görmediğimizi cevaben bildirdik. O zaman askerler bizim geçmemize izin verdiler.

Yukarıda sözünü ettiğim yerde de, dinlenmiş posta atları sağlayamadık, yürümeye devam edebilmeleri ve bizi taşıyabilmeleri için eski atlarımızı dinlendirip onlara şarap ve ekmek yedirdik. Bu arada bizi durduran askerlerden öğrendiğimize göre, haklarında yapılan istihbarata göre Hugenott atlılar, benim ve soylu arkadaşımın arkasından soygun amacıyla gelmişler, Tanrı'ya şükür, başarısızlığa uğramışlardı. Çeyrek saat gecikmiş olsaydık haris ellerinden ancak soyulmuş olarak kurtulabilecektik.

Krafft ve yol arkadaşı Pont-St.-Esprit'ye ulaşıyor:

St. Esprit'de de haydutluk yapan Hugenottlar bakımından uyarıldık. Karadan değil, nehirden Rhone'a gitmemiz tavsiye edildi. Buna uyduk ve öğleden sonra 1'de

hareketle akşam 5'de rahatça Avignon'a ulaştık. Şehir ve ona ait bölge devamlı olarak bir kardinal tarafından idare ediliyordu. Bu kardinali hemen ziyaret etmek istedim, ona elimdeki üç mektubu vermek istiyordum. Bunlardan biri İsviçre'de Baden'de Lothringen Kontesinin verdiği, diğeri Solothurn'daki Fransız elçisinin, öbürü de Cenevre'deki genç patronum Melchior Manlich'in mektupları idi.

30 Mayıs 1573'de Krafft Marsilya'da:

Sekiz gün sonra Augsburg'lu Herr Leonhardt Rauwolf da Marsilya'ya geldi. Piemont ve Nis üzerinden Milano yolunu seçmişti. Patronlarım Manlichler onu, benimle Suriye seyahatine çıkararak, bana ve diğer personele herhangi bir hastalık halinde bakması ve Tanrı'nın yardımıyla, gerekli ilâçlarla iyileştirmesi için hizmetlerine almışlardı.

Bunu şahsım için büyük bir kazanç ve şeref olarak gördüm. Çünkü bir Bey'in çalışanlarını böyle tedavi ettirdiğine pek rastlanmaz. Bununla beraber iyi Herr Dr. Rauwolf yalnız bu basit tedaviler için bu kadar uzun yolu gelmedi. Esas amacı, bildiği şifalı otların, tıbbi eczanın ve diğer şeylerin o memleketlerde yetişmelerini, hazırlanmalarını bizzat görmek ve toplayabilmekti, ki bu hususlarda sonradan yazdığı (1582'de basılan) *Seyahat Anıları* bunun kanıtıdır.*

(*) Bu eser de aynı yayınevi tarafından yayınlanmıştır.

Krafft Marsilya'da patronlarının ticari işlerinin büyüklüğünü anlıyor:

Yaklaşık Temmuz ortalarında patronlarımın bir gemisi (St. Christiana) Marsilya'ya geldi. Gemi 26 Nisan'da Suriye'de Trablus'dan (Trablusşam) yola çıkmıştı, yani yol üç ay kadar sürmüştü. Gemi birçok iyi cins emtia ile birlikte şu haberi de getirmişti: Her ne kadar orada veba salgını var idiyse de, yola çıkıldığında, patronumun üç çalışanının sıhhatleri tamamen yerindeydi. Ayrıca kısa zamanda başka gemiler de yola çıkacaktı ve bunlar her an Marsilya'ya gelebilirlerdi.

15 Temmuz 1573: Bundan birkaç gün sonra Efendilerim, diğer bir gemileri "Falkon"un selâmetle İstanbul'a vardığı haberini de aldılar. Geminin bütün yükü büyük kârlarla satılmış ve Avrupa'da işe yarayan emtia ise, kazasız bir şekilde gemiye yüklenmişti ve bundan büyük bir kazanç bekleniyordu.

Üçüncü ve çok büyük gemi, ki patronlarım bunu kendi paralarıyla inşa ettirmişlerdi, silahlandırmışlar, top, barut, kurşun gülleler ve erzak ile donatmışlardı. "Griffon" benim gelişimden bir süre önce Portekiz'de Lizbon'a hareket etmişti. Büyük tehlikelerden sonra oraya ulaştığı dışında haber yoktu. Oralarda başka türlü bir silahlanma gerektiği anlaşılmış, bundan sora gemi asıl hedefi İngiltere'ye doğru yola çıkmıştı.

Dördüncü gemi "Siropa"yı patronlarım kendi hesaplarına işletiyorlardı. Venedik'ten gelen habere göre, gemi büyük değerde cıva ve kıymetli emtia ile yüklü olarak

Mısır'ın İskenderiye limanına selâmetle varmıştı.

Beşinci gemi küçük, hızlı bir gemi olan "St. Johannes" idi ve o da patronlarım Manlichler'e aitti. 16 Temmuz'da Marsilya'dan İskenderiye'ye çeşitli iyi fiyatlarla alınmış malları yüklemişti.

20 Ağustos'ta bazı İtalyanlar, geminin (St. Johannes) korsanlar tarafından yağma edildiğine dair Sicilya kaynaklı haberi muhtevi sahte mektupları, resmi ticaret mahallerinde yaydılar. Üç hafta geçmeden geminin kısa sürede selâmetle İskenderiye'ye vardığına dair emin bir haber patronlarıma ulaştı. Böylece rakiplerin kıskançlık oyunu suya düştü.

Altıncı gemi, küçük Barke, "St. Margaretha" ki o da patronlarıma aitti, Ağustos başında İspanya'daki Cadiz'e harekete hazırlandı. Gemi Marsilya'dan hareketinden kısa zaman sonra (yirmi gün) kazasız hedefine varmıştı.

Yedinci gemi "St. Groce" (Kutsal Haç) isimli gemiye, patronlarımın hesabına bütün Ağustos ayı süresince değerli emtia yüklendi ve gemi tekerlekli onüç topla ve başka şekillerde iyice donatıldı. Bu gemi ile ben Hans Ulrich Krafft ve Herr Dr. Rauwolf birlikte Trablusşam'a gidecektik.

SURİYE'YE GEMİ YOLCULUĞU

Ağustos ayı sonunda, bana ve Dr. Leonhardt Rauwolf'a St. Croce gemisinin sefere hazır olduğu ve hareket için uygun rüzgârı beklediği, bu nedenle de her ikimizin hazır olmamız gerektiği bildirildi. Bunun üzerine elbiselerimizi ve eşyalarımızı iki özel sandık içinde gemiye yolladık. Bu arada patronlarımın adamları aldıkları emir üzerine, domuz pastırması, hind tavuklarından yapılmış börek ve güzel pişirilip hazırlanmış nefis şeyler, özellikle kaliteli, kuvvetli iki damacana şarap ve üzüm sirkesi, birçok faydalı ilâçlar alıp gemiye getirdiler, buna çok sevindik.

Gemiye sadece patronlarım Manlichler'in ticari emtiası değil ayrıca toplar, barut, kurşun gülleler, mermiler getirildiği gibi, bana da çeşitli erzak teslim edildi. Efendim, gemi kaptanı ve erkânı ile yaptığı mukaveleye beni ve Dr. Rauwolf'u başkalarına nazaran özel, hatırlı muameleye tabi tutmaları gerektiğine dair bir hüküm de koymuştu.

Gemiye girdiğimizde her ikimiz dostça karşılandık. Bize güzel bir kamara verdiler, içinde yatıp muhtemel yağmurlardan korunabilecektik. Bu oda ikimiz için özel bir

emekle hazırlanmıştı. Gemide kaptan, gemiciler üzerinde adaleti sağlamak ve kendisine verilen hedefe, büyük bir itina ile gemiyi sevketmek yetkisine sahipti. Bu yüzden gemideki herkes -ki kırksekiz kişi idik- bana ve kaptana saygı ve itibar göstermekle yükümlü idi.

Her ne kadar gemimiz 8000 Zentnerden (1 Zentner 100 kg.dır) pek fazla olmamak şartıyla küçük eşya (Kleinwaren) taşıyabilen basit bir gemi idiyse de, gerekli durumlar için, çeşitli cephane ve erzak ile o kadar iyi teçhiz edilmişti ki, kendi cinsinden böyle bir geminin Marsilya'dan kalktığı pek görülmezdi.

Geminin yönetiminde yetkili olanlar şunlardı:

1. Patron veya yüzbaşı denilen kaptan'a herkes gerektiği şekilde itaat etmek zorundadır. Uygunsuz hareketler ona bildirilmeli ve faile onun iradesi yönünde muamele edilmelidir.

2. Kaptandan sonra gelene "Notcier" deniliyordu. O, aşağı yukarı üsteğmen veya kumandan gibiydi. Yani gemi mürettebatının başı, hâkimi idi. Mürettebatın genç yaşlı tümü, yelkenlerin rüzgâra göre gereken şekilde ayarlanmasına itina etmekle yükümlü idi.

3. Üçüncü (yetkili)nin adı "Pilot" idi. Onun görevi pusula ile meşgul olmak ve gayretli bir şekilde ona dikkat ederek geminin ne fazla sağa ne sola değil, güneşin doğduğu yöne gitmesini sağlamaktı. Güneşin doğduğu tarafta ise bizim gitmek istediğimiz Trablusşam bulunuyordu. Pilotun da deneyimli bir gemici olması gerekiyordu. Onun denizdeki tehlikeli kayalıkları bilerek geminin karaya oturmasını önlemesi lâzımdı.

4. Bir de Kâtip vardı ki gemideki olayları kaydetmek ve bu hususta hesap vermek zorundaydı.

5. Gözetici: Hiçbir şeyin değiştirilmemesi ve her şeyin olduğu gibi (yerinde) kalmasını gözetmekle yükümlü idi.

6. "Agusin" denilen kişi ise, cezayı hak edenleri bizzat cezalandırmak zorundaydı.

Gemide (ayrıca) üç adet tüfekçi usta bulunuyordu. Onlar, topları, tüfekleri inceler ve iyi durumda olmalarını sağlardı. Zorunlu hallerde ise sadece büyük topu kullanırlardı. İki tane kalafatçı gemide bir hasar olduğu zaman, bunu gemi seyir halinde iken, tamir edip, hasarı gidermek zorunda idiler ve bunun için gerekli âletleri yanlarında bulundururlardı. Bir cerrah yahut berber de çıraklarıyla çeşitli ilâçlar, flaster ve merhemler ve gerekli âletleriyle hazırdı. Geminin berberi bir Hollandalı idi ve birkaç yıl önce Kuzey Afrika'da Türklere esir düşmüştü. İstitraden söyleyelim ki iyi bir adamdı. Küçük çocuğu ile ahçının işi az değildi. Her gün kırksekiz kişiye iki defa yemek pişirmek zorundaydı. Yemek basit idiyse de, herkesi memnun etmek büyük zahmet ve çalışma gerektiriyordu.

Bundan başka gemide bir de "Dispensier" yahut "mübayaacı" bulunuyordu ki görevi gereken yiyecekleri satın alıp, muhafaza etmekti. Ayrıca deneyimi olan 30-40 yaşında sekiz gemici vardı ki bunlara yukarda sözü edilen üç tüfekçi ustası ile iki kalafatçı da dahildi. "Matrosen" denilen gemiciler kıçta gece gündüz nöbet saatlerinde dümeni pusulaya göre ayarlarlar, bu işi kötü havalarda daima iki kişi yapar. Fırtınada dört kişinin, asılı kalın bir urgan üzerinde yapacağı çok iş vardır. Üç saatte bir nö-

bet değiştirirler. Yanlarında bir kum saati vardır, bu zor iş dolayısıyla gayretle döndürüp dururlar.

Nihayet onaltı "Fuderini" vardır ki 18-24 yaşları arasında kuvvetli delikanlılardır. Geminin baş tarafında, burnunda, gözetleyicileri ile durur ve deniz altındaki tehlikeli kayalara vb. dikkat ederler ve geminin herhangi bir yerindeki noksanları da bildirmekle yükümlüdürler. Bunlar ayrıca muhtelif günlük işleri de yaparlar. Bu gemilerde bir de "Mosese"ler vardır. Onlardan bizde altı tane vardı. Bunlar 10-14 yaşlarında çocuklar olup, çok az ücret alırlar ve babaları tarafından esas itibariyle gemiciliği öğrenmeleri için gemilere verilirler. Herkes tarafından tâciz edilirler, kuvvetli dayak cezasına, kamçı darbelerine maruz kalırlar. Sabah ve akşam gemideki âyin için hazırlık yaparlar.

Bütün bu mürettebata, mevkilerine, görevlerine göre, gemi yolda olduğu sürece, Marsilya'ya dönene kadar farklı miktarlarda aylık ödenir. Gemide iki de yolcu vardı.. İki Fransız tüccarı kendi paraları ile bizimle Trablusşam'a gitmek istiyorlardı. Her birinin, yiyip içme bedeli olarak ayda 10 Kron ödemeleri gerekiyordu.

Top, tüfek, silâh, mermi, barut, kurşungülle ve benzeri ciddi şeyler bakımından şu şekilde donatılmıştık:

Yaklaşık 10 Zentner (1000 kg.) ağırlığında devamlı atışa yarayan büyük bir top, 9-11 Zentner ağırlığında dört basit parça, iki adet gerçekten büyük gülleli "Falconet", altı tane daha küçük Falconet ki ceman onüç parça olup hepsi alçak tekerlekler üzerine konulmuştu. Bunlar havanlarla o kadar iyi donanmıştı ki çeyrek saat-

te bilmem kaç atış yapabiliyorlardı. Çünkü her parçanın üç veya dört havanı vardı. Biri daha doldurulup ateşlenmeden diğer havan başka bir gemici tarafından barutla doldurulup, dövülüyordu. Bu mahirane düzenleme o kadar hoşuma gitti ki tahtadan bir örneğini yapıp Almanya'ya beraberimde getirdim.

Gemide 1120 Pfund (560 kg.) barut, sayısız gülle, zorunlu olursa yeni gülleler dökmek için 100 Pfund kurşun bulunuyordu. Ayrıca iki namlulu tüfekler, altı basit asker tüfeği, altı kalkan, on iki uzun mızrak, diğer eli silah tutanların çoğunun yanlarına almış oldukları silahlar. Nihayet tehlike hallerinde düşmana karşı korkunç bir gürültü çıkaran çok büyük bir davul (Kös). Evvelce zikrettiğim gibi pek çok yiyecek maddesi, mesela sığır eti, canlı koyun, tavuk, yumurta, salamura balık, peksimet, şarap, su ve diğer günlük gıdaları bolca aldığımız için bunları daha fazla saymayı bir tarafa bırakıyorum.

Denize, 2 Eylül 1573'de açıldık. Öğle yemeğini gemide yemiştik ki Batıdan ve Kuzeyden lehimize kuvvetli bir "Mistral" Rüzgârı esmeye başladı. Kaptan ve uzman gemiciler, Tanrı'nın adıyla hareket etmeye karar verdiler. Bunun üzerine kaptan, gemideki herkesi yanına çağırıp onlara ciddiyetle (şöyle) hitap etti: Eğer herhangi bir kimse birlikte seyahat etmek istemiyor veya herhangi bir sebeple buna muktedir değilse söylesin ki hemen onu karaya çıkarabilelim. Birbirine düşman olan varsa birbirlerini affedip dostça ve Tanrı'dan korkarak, mutekit yaşasın, aksi halde o da karaya çıksın ve bu deniz seyahatine katılmasın. Keza genç mürettebatına

büyük bir ciddiyetle hitap ederek, onların kendisine ve ikinci adam olan yüzbaşıya (Çarkçıbaşına), bu seyahat boyunca canla başla itaat etmek ve her birinin mevkilerine göre görevlerini gayretle yerine getirmek ve bu seyahate Tanrı'nın inayeti ve iradesi ölçüsünde canını ve başını koymak zorunda olduklarını söyledi. Bunun üzerine herkes yemin makamında iki parmağını kaldırarak bunlara bütün gücüyle uyacağını taahhüd etmek zorundaydı.

Açık Denize çıkıp, yaklaşık bir saat boyunca hızla yol aldıktan sonra, içimizden çoğu ve özellikle bana ve sayın Dr. Rauwolf'a öyle bir isteksizlik, istikrah, tiksinti geldi ki hemen, haşa huzurdan, ikimiz de kustuk. Bu, kuvvetli deniz havasından ve geminin sallanmasından kaynaklanıyordu. O akşam her ikimiz o kadar hastalandık ki ve gece o derece halsizdik ki hiçbirimiz, geceyi nasıl geçirdiğimizi bilmiyorduk. O kadar çok ve sık kustum ki içimde mercimek tanesi kadar bile bir yemek artığı kalmış olamazdı. Ertesi gün 3 Eylül sabahı benim saatime göre 8'de ikinci kaptan ikimize güzel, sıcak, berrak bir tavuk çorbası gönderdi, artık mide bulantımız geçmişti. İkimiz iki saat sonra öğle yemeği yediğimizde dinç olan sadece ben değildim. Yemek sonunda kendimi tekrar canlanmış ve dinlenmiş buldum. İkimiz de içimizin temizlenmesinden o kadar tazelenmiş ve sağlıklı hale gelmiştik ki bütün seyahat boyunca bir daha hiçbir sert hava veya denizin dalgaları bizi etkilemedi.

Fakat gemi kâtibi, "dispensier" ve birkaç gemici, daha evvel pek çok defa denize çıkmalarına rağmen kusmuş-

lardı. Bununla beraber onların durumu ikimizinkine oranla çok daha hafifti.

Galite Adası (Tunus) yakınından geçiş:

Bu Ada, çoğunluğu kaçmış Türk, zenci ve dönme Hıristiyanlardan oluşan korsanların oturduğu bir yer olup, geçtiğimiz bölgede soygun yapmak için istedikleri gibi gidip geliyorlardı. Bundan dolayı, geminin yüksek yerlerinde, orta yelkenin sepetinde dikkatle nöbet tutuyorduk. Biz de kendimizi her türlü silahlarla o kadar iyi hazırlamış, herkesin yapabileceği ölçüde, yatak odamıza, tüfek, müdafaa silahı, kalkan vb. düzenli bir şekilde yerleştirmiştik ki oda, yatak odasından çok bir silah deposuna dönüşmüştü. Bütün bunlar, gerektiğinde silahlardan biri veya diğerini daha çabuk bulup hemen kullanabilmek içindi. Bunun dışında seyahatimiz boyunca denizde bulunan pek çok kayalardan korunmak zorundaydık. Gemicilerimiz bu kayaları "Leuci" (Beyaz) diye isimlendiriyorlardı. Bunlar, deniz haritalarında görülüyordu ve bir Haç işareti ile belirtilmişti. O yüzden gemiciler ve özellikle kaptan sadece haritaları dikkatle takip etmekle kalmayıp, bütün gece geminin karaya oturmaması için nöbet tutarak onu itina ile sevkediyorlardı. O geceyi, Tanrı'ya şükür, tamamen güven içinde geçirdik. 14 Eylül'de hemen hemen gün ağarırken, gemi mürettebatı arasında bir feryat yükseldi.. O gün Haçın göğe yükseldiği gün idi ve gemimizin adı "Kutsal Haç" idi. Bu ne-

denle onun şerefine, bayram yapma, âdilane, yerinde olurdu. Bunun için kaptan, iki küçük bir de büyükçe Falconet hazırlattı. Güneşin doğuşundan bir saat sonra, yaklaşık saat 7'de, dua ederken, Notcier'nin sözlerini onun peşinden tekrarlamamız gerekiyordu: Tanrı'yı, buraya kadar korsanların ve tehlikeli kayalıkların mevcudiyetine rağmen güven içinde gelebilmemize yardımından dolayı övüyor ve bizi bundan sonraki tehlikeli seyahatimizde de, kazalardan babaca korumasını kendisinden niyaz ediyorduk. Bundan sonra gemiciler "Ava Maria" duasını okurken Dr. Rauwolf ve ben "Babamız" (Vaterunser) duasını içimizden okuduk.

25 Eylül günü, hemen karşımızda doğan güneşin ışıkları içinde meşhur, yüksek Lübnan dağlarını çok zarif haliyle ve berrak şekilde gördük, eteğinde Trablusşam şehri duruyordu. Hesabımıza göre oraya daha 200 mil mesafe vardı. Bu yaklaşık olarak ellibeş Alman mili ediyordu.. Solumuzda bulunan Kıbrıs Adası'ndan ise 25 mil uzaklıkta bulunuyorduk. Fakat bizim gitmek istediğimiz Salines (sonradan Larnaka içinde kalmıştır) henüz hiç görünmüyordu, uzun mesafe içinde görüşü kapayan sivri bir dağ vardı. Tanrı'ya şükür, hafif, nefis bir rüzgârla akşam saat dörtte vardık. Oraya bir Welsch-mili kala derhal yelkenleri indirdik. Çünkü deniz orada sığ idi. Demir atıp, selâm için üç küçük Falconet'i ateşledik.

Ben ve yüzbaşı (ikinci kaptan) Marsilya'dan hareketimizden önce Kıbrıs Adası'na çıkmamız talimatını almıştık. Bunun için en küçük kayığımız gemiden denize indirildi. Ben, ikinci kaptan ve Dr. L. Rauwolf ile dört ge-

mici bununla karaya çıktık. Salines sahilinde bir Hıristiyana rastladık. Orada yaşayan bu kişi Fransızca, Türkçe ve Yunanca biliyordu. Ve herhalde evvelden tanıdığı ikinci kaptanı dostça selâmladı. Hemen sonra, kendi tarzlarına göre silahlanmış üç Türk süvari, yaya bir uşak bize doğru ilerlediler, dostça selâmlayıp, yüzbaşının yanına giderek kendimizi takdim etmemizi istediler. Bu talebi, onların sıkı düzenleri yüzünden reddedemezdik. Varışımız bir saate yakın sürdü. Yüksekçe bir tepeye geldik, oradan geniş şekilde deniz görülüyordu. Küçük, birçok sahra çadırının arasından geçtik ki sayıları yaklaşık otuzu buluyordu. Yüzbaşıya ait gerçekten büyük ve güzel süslenmiş çadırda, kumandanı güzel bir Türk halısının üzerinde otururken bulduk. Arkasında ve yanlarında altın, gümüş ve çeşitli renklerde ipekle işlenmiş güzel, yuvarlak, doldurulmuş yastıklar vardı. Onların üstünde oturuyor ve yaslanıyordu. Uzun boylu fakat şişmandı. Güzel kırmızı bir Şarlah bezinden yumuşak bir setre giymişti, başında beyaz bir sarık vardı. Elinde hemen hemen bir Elle (60 cm.) uzunluğunda dışı altın işlemeli, iç tarafı siyah ve pürüzlü mutfak rendesi gibi eğri bir demir tutuyordu. Bunu yazın, diğer Beylerin yaptığı gibi elbise ile deri arasına sokup, kaşınan yerlerini özellikle sırtını kaşımak için kullanıyordu. Bu demir sadece bir parmak kalınlığında idi. Kumandanın bir adım sağında, biri kahverengi "Kamelot" denilen değerli bir dokumadan, diğeri kırmızı basit bir atlastan elbiseler giyinmiş iki Türk Beyi oturuyordu. Yüzbaşının arkasında tüfek, kılıç ve kalkan taşıyan bir nöbetçinin önünde solda, ciddi

yüzlü, yiğit bir adam duruyordu. Sağ elinde demirden, topuz yerine keskin dişleri olan bir merdane taşıyordu. Adamın sırtında kırmızı bir biniş ve başında nefis kırmızı, aşağı sarkan kenarları olan büyük bir başlık vardı. Vahşi görünüşünü kuvvetlendirmek için üzerinde dizlerine kadar inen muhteşem bir avcı derisi bulunuyordu. Böyle heriflere Türkler "Deli" (Delibaş) derler. Gerçek birer serdengeçti olan bu kişiler, asıl askeri kuvvetlerin önünden giden öncülerdir.

Kısa süre sonra iki Türk daha geldi. Sağ ellerini göğüslerine koyup başlarını kumandanın önünde eğerek, ellerini kullanmadan, hemen ayakkabılarını çıkardılar ve halının üstünde yürüyerek sözü edilen iki Bey'in yanına oturdular. Biz bir müddet yüzbaşının önünde dikildikten sonra o, üçümüze yani Dr. Rauwolf, ben ve ikinci kaptana, oturabilmemiz için sandalye getirilmesini emretti.

Bununla beraber kaptanımız, Türk âdetlerini kısmen bildiği için, ayakkabılarını çıkarıp halının ucuna kumandanın karşısına oturdu. Fakat Dr. Rauwolf ile ben, halının berisinde, getirilen iskemlelere oturduk. Bu arada yüzbaşı önünde duran ve İtalyanca bilen çevirmen kanalıyla nereden geldiğimizi, Marsilya'dan çıkalı ne kadar olduğunu, yolda nelere rastladığımızı, gemimizde ne gibi mallar bulunduğunu ve bunları Kıbrıs'ta satmak isteyip istemediğimizi sordu. Bunlara kaptan uygun cevaplar verince kumandan memnun oldu. Artık yeni haberler hakkında sorulara başladı: İspanyol Donanması nerede bulunuyordu, kuvveti ne idi, İspanya Kralı'nın diğer kuvvetlerle ittifakı olup olmadığı, Fransız Kralı'nın

rakipleriyle barışıp barışmadığı, La Rochelle şehrinin ne derece tahkim edilmiş olduğu, Kralın bu şehri kuvvetle mi aldığını yoksa kendisinin mi teslim olduğunu.. sordu. Bütün bu ayrıntılarla yaklaşık yarım saat geçti. Birbirimize söyleyecek bir şeyimiz kalmadığını görünce Yüzbaşı bizi çok dostça yolcu etti. Üçümüz tekrar şapkalarımızı usulümüze göre giyip, oradaki âdet gereğince başlarımızı eğip, sağ ellerimizi göğsümüze koyarak, birkaç adım geri gittik, sonra yolumuza koyulmak üzere döndük. Kumandanla konuşmalarımız esnasında tam önümüzdeki bir çadırda üç Türk'ün ibadet ettiğini gördük. Bu esnada eğilip yeri birçok defa öpüyor, son olarak da iki elleriyle yüzlerini, alından sakallarına doğru sıvazlıyorlardı. Sonra yere oturup, akşam yemeğini yediler.

Rüzgârın kesilmesi ve.. küçük bir gemiyle Trablus'a gidiş:

28 Eylül günü, sabah 7 sularında, gün iyice aydınlanınca, Tanrı'nın adını anarak, kürek çekecek kuvvetli dört delikanlı ve dümeni idare edecek bir gemici ile küçük bir gemiye (Fregatte) bindik. Trablus'a kadar yaklaşık 30 Welsch mili yahut 6 Alman mili (45 km.) mesafe vardı. Deniz kabarmaya başladığından, ben kolayca en yakın yerden karaya çıkıp oradan atla veya yaya olarak Trablus'a gitmek istiyordum. Yarım saat içinde, deniz yine sakinleştiğinden Tanrı'nın adıyla doğruca Trablus'a yollandık. Tanrı'ya şükür saat 10 sularında Gümrük bi-

nasının karşısında karaya çıktık. Trablus şehrine kadar daha en az yarım saatlik bir yol vardı. Gemiciyi yanıma aldım, her birimiz bir küçük eşeğe bindik. Bu eşeklerin sahipleri az bir ücretle ahaliyi şehre götürüp, getiriyorlardı. Eşek sırtında şehre yollandık, genç, kuvvetli bir Arabistan-Türk'ü sonradan eşeği teslim almak üzere yanımızda koşuyordu.

Fransız ticarethanelerinin bulunduğu "Fondaco" dışındaki özel bir evde oturan, patronlarının çalışanları içinde en kıbarı, Kaufbeuren'li Ludwig Lutz isimli bir Alman idi. Fransızcayı iyi biliyordu. Onun yanında Augsburglu genç bir Alman olan, Elias Manhoffer ile iki genç Fransız da oturuyordu. Hepsi de Patronum Melchior Manlich ve Ortakları'nın hizmetinde idiler. Diğer daimi görevlilerden Wilhelm Salvacana isimli Marsilya doğumlu biri, (ilerde görüleceği gibi) bu memleketin davranış ve dolaplarını iyi bilen yegâne adam olup, hâlen Kıbrıs'ta, Mağosa'da bulunuyordu. Bunlar dışında bana, Patronlarımın Trablus'a üç günlük mesafede Anadolu sınırındaki Halep'te Lazarin de Scallis isminde bir görevlinin daha bulunduğu bildirilmişti. Birbirimizle tanıştıktan sonra öğle yemeği vakti geldi. O sırada kimse benim kadar iştahlı olamazdı. Çünkü denizde her zaman sıcak yemek, taze ekmek, su ve iyi şarap bulamıyorduk. Bu nedenle bir yeme-içme fırsatı arıyordum. Çok şükür bu şiddetli arzum da gerçekleşti.

Krafft ve Lutz aynı gün gemiye dönerler ve 29 Eylül'de akşam geç vakit yine geri gelirler:

Biz, saldırılara karşı kötü inşa edilmiş surların kapısına gelir gelmez Ludwig Lutz hemen, büyük kapının yanındaki "Fondaco"da (ticaret sitesi) oturan Fransız Başkonsolosunu yardıma çağırdı. Konsolos iyi niyetli idi ve derhal Valiye başvurarak Kapının açılmasını istedi. Bu arada Lutz'un tanıdığı birkaç Fransız pencerede göründü ve onunla, kalacak yeri mi yoksa biraz yiyeceği mi tercih ettiğini sorarak alay ediyorlardı. Böylece bizim geceyi kapının önünde geçirmemiz daha iyi olabilirdi. Lutz, susamış bir Alman olarak cevap verip şakadan yiyecek istediğinde hemen ipe bağlı bir sepetle pencereden yanan bir mum, ekmek ve şarap, kızartılmış bir kekliği küçük bir masa örtüsüne sarılmış olarak aşağı sarkıttılar. Biz yere oturup duruma razı olduğumuz sırada, kapı açılmaya başladı. Kapı henüz yarıya kadar açılmıştı ki, beri tarafta biz görmeden arkamızda Subaşı, on silahlı adamıyla belirdi ve kapıyı tekrar kapattırdı ve ışığımızı söndürttü. Kapının önünde duran hepimizi Kale'ye götürüp hapsetmek üzere tutukladılar. O sırada Konsolos "Fondaco"dan koşarak aşağı yardıma geldi. Konsolos, karışıklık hallerinde Fransız Kralı ve Türk Sultanı tarafından Hıristiyanları korumak için tayin edilmiş ve kuvvetli haklarla donanmıştı. Ciddi tehdit kelimeleri kullanarak Subaşıya karşı koydu. Kavga yarım saatten fazla sürdü. Sonra serbest bırakıldık.

Subaşı bizim gecenin geç vaktinde şehrin önüne gelmiş olmamız dışında bir iddia ileri sürmüyor, bundan da herhalde şehre baskın yapmak, yakmak veya başka bir ihaneti gerçekleştirmek istediğimiz gibi bir sonuca varıyordu. Bu nedenle biz, Türk Sultanının tutuklusu olmayı haketmiştik.

Konsolos ve karşısındakiler, tartışırken şu başıma geldi: Kuvvetli ve kaba bir Türk beni sol kolumdan yakaladı. Sağ elimde, sağlam bir ipe bağlı olarak bir maymun tutuyordum. Adam o iple iki elimi arkamda bağlamak istiyordu. Ben maymunun ipini salıverdim. Herifçioğlu ipi asla ele geçiremeyeceğini anladı. Şimdi kuvvetli kollarıyla benim ellerimi arkada tutmaya çabalıyordu, fakat beni saran korku yüzünden bunu başaramadı. Üzerimde mühür yüzüğüm, ayrıca parmaklarımda iki altın yüzük ve iki adet altın kaplama saat vardı. Hepsinin değeri 50 Kron'a yakındı. Ellerimi bağladıktan sonra beni karanlıkta soymasından endişe ediyordum. Sonunda ellerimi bağlayamayacağını anlayınca yüzümün sol tarafına bir yumruk yapıştırdı. Gözümde şimşekler çaktı, gözümün önünden ondört gündür yaşadığım hatıralar canlandı. Beni yere fırlattı. Bozdoğan bıçağı veya topuz ile işi bitirmek istiyordu. Ben "Doyme" (Döğme) diye bağırınca yardıma geldiler, ayağa kalktım. Bunun üzerine yanıma başka bir muhafız verdiler. O, beni Konsolos Subaşı ile anlaşmaya varana kadar, daha yumuşak şekilde sol kolumdan tuttu. Sonunda kapı açılınca, biz Hıristiyanlar hepimiz, Fransız Ticaret Evi'ne gittik. Subaşı yeniden arkamızdan koştu. Konsolosun kendisine, merhametli

davranışı için vaad ettiği parayı güvence altına almak için beni tekrar rehine olarak tutukladı. Buna rağmen Konsolos kendisinin benim için kefil olduğunu azimli bir şekilde beyan etti. Bunun üzerine tekrar serbest bırakıldım ve bizimkilerle birlikte Fondaco'ya getirildim.

KIBRIS PAŞASINA GELEN ÖLÜM FERMANI

Krafft ve Lutz, kiraladıkları bir Türk gemisine emtia yüklerler. Bunların Manlichler'in Kıbrıs'a yanaşacak gemisine acele yetiştirilmesi isteniyordu. Bu teşebbüs başarısızlığa uğrar, çünkü bu gemi çoktan Kıbrıs'tan hareket etmişti.

Kıbrıs Adası Krafft üzerinde cansıkıcı bir etki yapmıştı. Ada iki yıl önce şiddetli çarpışmalardan sonra Venedikliler tarafından Türklere teslim edilmişti. Bundan başka ilk Türk Paşasının yönetimi kötü idi. Paşa rüşvetle büyük çapta zenginleşmişti. Onun azlini ve katlini Krafft şöyle anlatıyor:

Paşa hakkında şikâyet, Bâb-ı Âli'de Türk Sultanının önüne ikinci defa gelince, Sultan, İstanbul'dan beyaz bir at sırtında tek başına bir "Çavuş"u yola çıkarttı. Çavuşlar seçkin savaş adamlarıdır. Onların içinden Paşalar, Beyler ve diğer Kumandanlar çıkar. Sultan, çavuşun serpuşuna Paşaya hitaben yazılıp, rulo yapılmış bir

mektup sıkıştırttı. Bu mektup bir parmaktan biraz daha uzun olup genişliği bir parmak kadardı. Atla yaptığı yolculukta çavuşa, başlığına sokulmuş fermanlar yüzünden herkes tarafından ve özellikle en büyük Paşalar, Beyler ve diğer yönetici Efendiler tarafından büyük bir korku ile bakılırdı. Çünkü herkes ağır hükmün kendisi için gönderilmiş olmasından endişe ederdi. Bunun için, çavuş her gittiği yerde büyük saygı görürdü. O, hiçbir yerde para ödemezdi, çünkü her tarafta ücretsiz ağırlanırdı. Onun seyahatine yararlı her şey iyi niyetle ve isteyerek sağlanırdı. Bu, ister dinlenmiş bir at olsun, ister bir rehber yahut yiyecek, içecek olsun, onun için yok diye bir şey yoktu. Herkesin çabası çavuştan bir an evvel kurtulmaktı (malûmdur ki bu taşıdığı fermandan kurtulmak demekti).

Çavuş, Paşanın Mağosa'da olduğunu öğrenince, bir ata atlayıp şehirdeki konağa sürdü. Konağa gelince inip doğrudan doğruya Paşanın odasına gitti. Orada Paşayı, yanında birçok müşaviri, haşmet, azamet içinde otururken buldu. Çavuş "Selâmün Aleyküm" diye herkesi selâmlayınca Paşa ve çevresindekiler ayağa kalkıp Çavuşun önünde eğildiler ve "Aleyküm Selâm" diye mukabelede bulundular. Çavuş onlara eliyle oturmalarını işaret edince hemen oturdular. Bunun üzerine çavuş, küçümseyici gözlerle etrafına bakınıp: "Toparlanın" dediğinde müşavirlerin hiçbiri buna kızmadı. Her biri kapıdan önden çıkmak istiyor, kimse geride kalmak istemiyordu. Paşa da ayağa kalkmıştı, çavuş ona bütün heybetiyle oturmasını emretti. Sonra Sultan'ın fermanını başından çıkardı ve

Paşaya uzatıp, mehabetli, kudretli Sultan'ın selâmını söyledi. Paşa, fermanı tebaaya, kullara yakışır bir şekilde eğilerek aldı, bağını çözdü ve içindekileri okudu. Fermanda: evvelce ikaz edilmesine rağmen adalete ve devlet düzenine şiddetle ihtiyacı olan tebaasına karşı haksız şekilde davrandığından, mektubu getirenle kendi kellesini Sultana göndermesi gerektiği yazılıydı. Bunun üzerine (kolayca anlaşılabileceği gibi) Paşa çok korktu. Bununla beraber, söylentiye göre şöyle dedi: Bismillâhirrahmanirrahim. Çavuş cevaben: yapması gerekeni bir an evvel gerçekleştirmek zorunda olduğunu, fazla bekleyemeyeceğini söyledi. Bana anlatılanlara göre, o zaman Paşa, pek çok odalıklarından dördünün odasına gelmesini emretti. Her biri Paşanın kendilerine lûtfettiği mücevherleri takmışlardı. Onları kucakladı, vedalaştı. Hepsi yaşlı gözlerle fakat sükûnetle tekrar odalarına döndüler. Çavuş Paşaya duasını yapmasını ihtar etti. Bu iş uzun sürmedi, ibadet esnasında birçok defa yere yattı, nihayet namaz sona erdi. Tekrar Türklerde âdet olduğu üzere, yere uzandı. O sırada çavuş cebinden içinde kuvvetli bir zehir bulunan küçük bir şişe çıkardı. Paşaya gösterdi ve ona bu küçük şişedekini içmeyi veya kafasının kılıçla kesilmesi yollarından birini seçmesini istedi. Söylentiye göre Paşa, zayıflığından dolayı, şişedekini içmeyi istemiş. İçer içmez de Paşanın vücudu bariz şekilde sararmış, can verirken, azaptan bir an evvel kurtulması için çavuş vücudunu kuvvetle tekmeliyormuş. Çavuş, Paşada artık hiçbir hayat emaresi olmadığını görünce, cesedi Paşanın Konağı önüne serdirdi. Konaktan çıkıp atına bindi ve şehirden

geçip, Hazinedar olan "Defterdar"a gitti. O da korku içindeydi. Çavuş, onun önüne çıkıp selâmladı. Sultanın fermanını çıkardı. Bunda Defterdara hitaben: Çavuş ölüm emrini yerine getirir getirmez, Paşanın yerine geçip, asıl görevi yanında, yenisi tayin edilene kadar, onun görevini de düzenli bir şekilde ifa etmesi emrediliyordu. Bunun üzerine Defterdar fazla düşünmedi, resmi kılığını giydi, Çavuşla Konağa kadar atla gidip, ölünün odasına çıktı. Orada çavuş, Paşanın makamına oturmasını işaret etti. Ayrıca Defterdara, herkesin verdiği emirlerde dikkatli olmasını ve orada yatan cesedi örnek olarak hatırlamasını, zira Allah'ın ve Türk Sultanı'nın haksızlıkları cezasız bırakmayacağını bilmesi gerektiğini söyledi. Sonra cesedin kafasını kılıcı ile kesti, kafanın kanlarını temizleyip bir beze sardı ve at derisinden yapılmış bir torbaya koydu ve İstanbul'a götürmek üzere atına atladı.

Krafft 1574 Nisan'ında birçok Avrupalı ile Lübnan'a gider:

Meryem Ana'nın adını taşıyan Manastıra geldiğimizde, iki yaşlı keşiş tarafından çok dostça kabul edildik. Bize penceresiz bir hücre verdiler. İçerde hepimize fazla bir yer yoktu. Hemen hararetimizi söndürmek için güzel, sarı, pahalı, son derece lezzetli bir şarap getirdiklerinde buna hayret ettik. İki Fransız gemi tayfası bizden sonra gecikerek ve yorgun olarak geldiklerinde her biri basit bir sofra bardağı (Ulm ölçeğine göre çeyreğin yarısı) içip

hemen uyudular. Akşam yemeği için onları uyandırmak mümkün olmadı. Şarap o kadar kuvvetli ve nefisti. Bize bir de denememiz için iyi bir kırmızı şarap verdiler. Fakat sarı olanı daha üstündü. Onu ancak bir bardağın beşte biri şarap olmak üzere sulandırıp içmemize müsaade vardı. Bununla birlikte bu karışım yine de nefis ve kuvvetli bir şarap idi.

Bize, Manastırın çevresindeki kayalıklardaki pek çok mağaradan sekizini gösterdiler. Manastırın bulunduğu tepenin çevresinde çok sayıda mağara bulunuyordu. Bunlar Manastıra ziyarete gelenlerin "Çile" doldurmaları için yapılmıştı. Bana söylendiğine göre, buraya İran'dan bile ziyaretçiler geliyordu. Fakat sayıları çok azdı. Bunlar, "Gürcistan Ermenileri" denilen Hıristiyanlardı. Bunların dışında esas itibariyle Maruniler (özellikle Lübnan'daki Hıristiyanlar) ve Nesturiler (Doğu Hıristiyanları) geliyordu.

Suriyè ve Mısır'da, bu ve diğer birçok mezheplere mensup insanlar yaşıyordu. Fakat Yunanlılar ziyarete gelmiyordu. Anlaşılan onlar bu Manastırın tarikatını tasvip etmiyorlardı. Bir kimse günahlarını bağışlatmak istiyorsa önce Patrik'e yahut büyük bir fakirlik içinde yaşayan kendi Başpapazına günah çıkartması gerekirdi. O kişi dinî bir merasimden sonra mağaralardan birine gönderilir. Orada vaktini, kendisi için tayin edilen bir sürede dua etmekle geçirir. Kendisi isterse daha uzun da kalabilir. Bu kefaret mahalleri tamamen açıktır. Bununla beraber, bir ihtiyacın giderilmesi için izin verilmedikçe dışarı çıkılamaz. Ve Manastır tarafından kendisine

getirilenler dışında hiçbir şey yeyip, içilemez. Bir kimse müsaade almadan kaçarsa, ki bunu isterse kolaylıkla yapabilir, kendi memleketindeki patrik tarafından aforoz edilir ve "putatapan" olarak damgalanır. Fakat bu durum iddia edildiğine göre asla oluşmaz. Ben, böyle bir kefaret mağarasını gördüm. Oldukça geniş, çok itinalı şekilde oyulmuş sayılabilirler. Duvarlarında sadece birkaç Haç vardı, başka figür yoktu. Olanları da bazı kaba günahkârlar cansıkıntısından ve müsaade alarak yapmış olmalıdır. Gerekli sürenin sonunda kefaret sahibi, Manastırdaki biraderlerin katılmasıyla Patrik veya Başpapaz tarafından mezun edilir ve evine yollanır.

Biz patrik veya başpapazı asla görmedik, gördüğümüz beş tane yaşlı keşişcik ve dört yaşlı hemşire idi ki yaşlılık nedeniyle ancak bastonla yürüyebiliyorlardı.

Denildiğine göre Patrik 91, başpapaz ise 84 yaşında imiş. Gündüzün sadece üç keşişle yaşlı hemşirelerden ikisi ve bir de 45 yaşlarında genç olanı görünüyordu. Genç olanın diğerleri için yemek pişirme ve başka işlerinde yardımcı olarak çalıştığını zannediyoruz. Manastırda başka keşişler olup olmadığını öğrenemedik. Gördüklerimiz, meşin rengi, eskimiş, yıpranmış elbiseler giyiyorlardı.

Krafft bir Fransız arkadaşı ile ancak Kilise'de yatacak yer buluyor:

Güneşin doğmasına yaklaşık bir saat vardı, derin bir uykuda idik ki Manastırın büyük çanları çalmaya başladı

ve bizi uykumuzdan öyle bir sıçrattı ki ben hemen yataktan kalktım. Arkadaşım beni tekrar yatmaya ikna etmek istiyordu. Böylece keşişler ibadetlerinde rahatsız edilmiş olmayacaklardı. Gerçekten hemen sonra, evvelce sözünü ettiğim beş keşişle dört hemşire bastonlarına dayanarak ağır ağır merasim kürsüsü önüne geldiler. Orada değneklerine yaslanarak yarım saat kadar ayakta dikildiler. Arada bir, çatlak ve ince sesleriyle, sonra da sessizce dualarını ettiler. Nihayet özel bir tazim veya merasimsiz kiliseden çıktılar. Verilen bütün bilgilere göre, Türk Sultanı, Devleti içinde yalnızca bu çanların çalmasına, Patriğin hatırı için ve Lübnan'ın tepelerinde, uzakta olduklarından Türkleri sesleriyle rahatsız etmeyeceğinden dolayı müsaade etmişti. Çanların çalınmasına Türkiye'de izin verilmemesinin bir nedeni de bunlarla "ayaklanma işareti" verilebilmesi imiş.

Tepelerin sonuncusunu, sedir ağaçları sınırına kadar tırmandığımızda, önümüzde gerçekten ağaçlara kadar uzanan geniş, düz bir yol bulduk ve ayakkabılarımızın üzerine çıkan bir kar tabakası ile karşılaştık. Hava soğuk olduğundan, yol arkadaşlarım beraberlerinde getirdikleri gece veya kürk paltolarını üzerlerine giydiler. Benim kahverengi basit, kemerli deve tüyü pardösümle yetinmemi hayretle karşılıyorlardı. Sonunda soğuk bana da fazla gelmeye başladı. Fakat hava güneşli olduğundan, rahatça dayanabiliyordum. İlk olarak ben, ilk sedir ağacına ulaştım. Ağacın önünde masa yüksekliğinde bir taş yığını vardı. Onun üzerine yorgunluk nedeniyle derhal çöktüm. Hemen bir Fransız gelip beni uyardı. O yerin

ibadet edilen, dinî merasim yapılan bir masa (Altar) olduğunu, hemen oradan inmemi aksi halde, yanımıza verilen iki rehberin bunu kötü yorumlamasının mümkün olduğunu söyledi. Hepimiz sedir ağacının altına geldiğimiz zaman, her birimiz, bizi selâmetle oraya kadar ulaştırdığı için Tanrı'ya şükrettik.

Bundan sonra ağaçları saymaya başladık. Sadece bir iki kişinin sayıları birbirini tutuyordu. Bunun üzerine her bir ağacın gövdesine bir bıçak sapladık, bunları saydığımızda sayının gerçekte yirmiyedi olduğunu gördük. Bu ağaçlardan üçü, biri diğer ikisinden daha çok olmak üzere kurumaya başlamıştı. Çok yaşlı kurumuş bir ağaç gövdesi daha mevcut ise de onu hesaba katmadık. Ağaçlar, köklerine doğru kalındı. Fakat dalların başladığı yere kadar olan kısım çok yüksek değilse de, tümüyle sedir ağaçları çok yüksek ağaçlardı. Geniş, uzun dalları vardı, ip gibi boylamasına ve enlemesine uzanıyorlardı. Sedirler bizim (Meşe)lere "Fichtenholz" benziyorlar. Kış yaz, yeşil kalan, güzel küçük, oldukça yumuşak sivri yaprakları vardı.

Bimbernüsschen dediğimiz ağacın (tesbih yapılan) meyvalarına benzeyen oldukça kalın, sivri kozalakları vardı.

Bir kimse böyle bir ağacın altında otururşa fazla bir şey görmez, uzaktan bakarsa, yeşil yapraktan başka bir şey görmez. Hayranlık duyarak bazı dalları yanımızda getirdik. Ben güzel yedi kozalağı olanla sadece bir kozalağı olan dalları aldım. Etrafımıza bakıp, geniş alandaki çevrede genç sedirler veya başka ağaçlar olup olmadığını

araştırdık çünkü rivayete göre sedir ağacı başka ağaçların varlığına katlanamazmış. Biz çevrede gerçekten başka ağaçların en ufak bir izine rastlamadık.

Manastıra dönüşte yarı yola gelmiştik ki eşeğimi diğer arkadaşlarla birlikte umumi yolda koşturmaya başladım. Beni ve Francesco Paul isimli bir Fransızı, evvelce sözü geçen iki rehberden biri, diğerlerinden daha önce Manastıra varmak amacıyla kestirme bir yola saptırdı. Bu daha dar bir yaya-yolu olup, iniş için çok dik ve sarptı. Rehber hızlı adımlarla ilerliyor ben de ona yetişmeye çalışıyordum. Fakat ben patikada yürümeye onun gibi alışkın olmadığımdan aradaki mesafe gittikçe açılıyordu. Sola doğru, son derece derin bir vadiye sırt üstü kaymaya başladık, öyle ki arkamdan gelen Francesco Paul bağırmaya başladı: Jesus Maria! (Aman Tanrım!) O benim, kesin olarak vadiye kadar aşağı yuvarlanacağımı sanmıştı. Bunda da fazla aldanmadı. Mamafih Tanrı bana acıdı. Şöyle ki kendimi korumak üzere iki elimle karnımı tutuyordum.

Bu sonradan ellerimin durumundan kolayca anlaşılıyordu. Kayalık yolda korkudan delice ve zahmetle tutunmaya çalışıyordum. Korkudan ayağa kalkmak cesareti gösteremiyordum. Bunun için arkadaşım Paul'un yardımını beklemem gerekiyordu.

Trablusşam'a dönmeden önce Kilisede, merasim masasının üstüne çıkarak ismimi Almanca ve Welsch diliyle masanın arkasındaki duvara tebeşir ile yazdım. O zamanlar, bütün İtalyanlar ve Fransızlar benim Protestan olduğumu biliyorlardı, ve yazdıklarımın onlar tarafından

hemen silinmesinden korkuyordum. Gerçekten de Dr. Leonhard Rauwolf, birbuçuk yıl bile geçmeden, ben hapiste yatarken yukarıya, bu Kiliseye de uğradığında bana anlattığına göre ne Kilisede ve Manastırda ne de başka bir yerde yazılı ismimi bulamamış.

MEMLEKET VE AHALİSİ ÂDET VE GELENEKLERİ

Burada Hıristiyanlar şarap içebilirler, onlara şarabı evlerinde bulundurmalarına müsaade edilmiştir. Fransız ve Venediklilerin hiçbir işine karışılmaz, tamamen serbesttirler. Bununla beraber şarabı itina ile ve gizli olarak getirmelidir. Öyle ki şarap, muteber bir Türk veya zenci'nin evinin veya dükkânının önünden geçerken kokusunu duymasın. Bu konuda dava edilenler, cezasız kurtulamazlar. Tutuklanmamdan önce kendi evim vardı. Adamlarım günün birinde boş bir şarap fıçısını temizlediler, dikkatsizce iki litreden fazla olmayan kirli suyu sokağa döktüler. Bir saat bile geçmeden adlî makamlara başvurularak, Müslümanlara karşı küstahlığımdan dolayı şarabı sokağa döktürdüğüm iddia edildi, bu suçlama bana 6 Duka altınına maloldu.

Tevkifimden önce ve henüz iyi bir itibarım varken evimin yakınında, yaklaşık kırk-elli adım ötede, Subaşının evi bulunuyordu. Onun yanında ise bir Müslüman din adamının evi bulunuyordu. Bu adam gerçi cahil eşeğin biriydi fakat kendi cemaati içinde bir Aziz telâkki ediliyordu. Bu Hoca, Subaşının şerefine ve müraililiği ve riyakârlığı yüzünden bazen gece yarısı yahut gündoğumundan üç

saat evvel, onun evine karşı vaazda bulunuyordu (?).

Evvela ürküntü veren bir bağırma ile başlıyor sonra da yüksek sesle Tanrı'nın merhametli olduğu, kötü dünyanın batmamasını sağladığını haykırıyordu.

Bu esnada dört ilâ altı kere "Tanrım.. Tanrım buna nasıl müsaade edip seyirci kalıyorsun" diye bağırıyordu. Sonunda da Tanrı'dan, fakir ve aciz Türklerin ve Arapların inançlarını kuvvetlendirip muhafaza etmesini, diliyordu.

Kiliselerinde (Camilerde), ibadet (Gebet) yanında en önemli husus vaazlar değil, Kur'andan bazı bölümler okunmasıdır. Kendi Kiliselerine girerken, ayakkabılarını çıkarırlar ve başlarını örterler. Bizde ise âdet tamamen tersinedir. İbadetlerini yaparken yere otururlar, bir taraftan diğerine sallanırlar ve yere bakarlar. Biz Hıristiyanlar ise, diz çöker ve kıpırdamadan ayakta dururuz ve göğe doğru bakarız. Camilerine gitmek isteyince, onları hep bir çeşmenin veya dolu bir testinin önünde bulursunuz. Orada ellerini ve ayaklarını ve avret mahallerini yıkarlar, sonra da yüzlerini yıkarlar. Bir cenazeyi mezara taşırken baş tarafı önde bulunur. Halbuki bizde ayakları öndedir. Arkasından karısı, çocukları ve akrabaları kısmen büyük çığlıklar atarak giderler. Buna mukabil bizde sessizlik vardır. Eğer özellikle Cuma günleri, ki onların Pazar günüdür, ibadetlerini camide yapmak isterlerse, bu öğle vakti olur, önce yeyip içtikten sonra yapılır. Bizde ise en büyük ibadet öğleden önce aç iken yapılır. Onlar hafta tatilini şu nedenle Cuma günü yaparlar: Yahudilerin Sabbat'ları Cumartesi günüdür, biz Hıristiyanların

tatil günü ise Pazardır. Onlar kendilerininkini bizden önce yapmakla Tanrı'nın daha çok hoşuna gitmeyi amaçlarlar. Bununla beraber bütün yıl boyunca her gün çalışmalarına izin vardır. Tatil günlerinde de öğle vakti bir saat veya en fazla iki saat hariç, çalışırlar. Yalnız din adamı olmak isteyenler, tam tatil yaparlar. Böylece bütün yıl çalışırlar ve üretirler. Halbuki "On Emir" onlarca da tamamen malûmdur. Türkler yemin ederken tek parmaklarını, Hıristiyanlar iki parmaklarını kaldırırlar..

Onlar, çalışmayı, yeyip içmeyi veya uyumayı, hepsini yerde yaparlar. Muhakeme, müzakere, yazma, para sayma kısaca ayakta yapılması zorunlu işler dışında her şeyi yerde (oturarak) yaparlar. Uyumak istiyorlarsa, ev sahibi, yemek yenilen yere yataklarını serer. Ancak elbiselerini kısmen çıkarıp altlarına bir örtü sererler, üstlerine de bir yorgan örterler, öyle ki yorgan, yorgan çarşafının yukarısına kadar görünür. Bizde mutaden her şey bunların aksinedir.

Oruç tutacakları zaman, bunu Ramazan ayında, günlerin en kısa olduğu ayda yaparlar (?).*

Bazı takva sahipleri, güneşin doğuşundan batışına kadar en ufak bir şey yeyip içmektense kafalarını kestirmeye razı olurlar. Bu işleri isteyerek yapan olursa aşağılanır, lânetlenir hatta dayak cezasına çarptırılır. Buna mukabil bütün gece, ertesi gün oruç tutabilmek üzere iyice yeyip içebilirler. Yıl boyunca, Ramazandaki gibi, nefis ve iyi yemekler yemezler. Hapislik süremin en iyi günleri Ramazanlardı çünkü biz mahpuslara Allah rızası ve müba-

(*) Görülüyor ki Krafft birçok hususu yanlış bilmektedir.

rek günlerin şerefine o kadar çok ve iyi yemekler taşıyorlardı ki, ne gündüz ne gece, yiyip bitiremiyordum.

Müslümanlar, hatta zanaatkârlar (fakirler?) bile iki, üç, dörde kadar kadınla evlenebilirler. Zenginler ve durumu refahlı olanlar daha çok kadın alabilirler. Paşalar-Beyler, Kadı ve Defterdar gibi yüksek idareciler, on-yirmi hatta, servetine göre, bakabileceği kadar kadın alabilir. Onlar bu işi Hıristiyanlardaki çok veya az at sahibi olmak gibi telâkki ederler. Biz Hıristiyanlarda tek bir eş'den fazlası mümkün değildir.

Basit bir zanaatkâr yahut köylü, günlük kıyafet olarak pantolon giymez (entari giyer). Buna karşın zengin, fakir bütün kadınlar pantolon (şalvar) giyerler. Bizde durum aksinedir. Türklerin çoğunluğu, zengin olsun fakir olsun, demir çivili (kabaralı), nalçalı ayakkabılar giyerler. Buna karşın atlarını kumlu topraklarda nalsız yürütürler. Bu bizde pek mümkün olmaz. Nihayet basit adamların eşleri, kocaları onların hakkını vermezse ve onlara meyilleri kalmaz, ve başkasını severse, hakim önünde dava etme hususunda hak ve hürriyete sahiptirler. Kadın böyle bir adamdan ayrılmak istemiyorsa, ya şikâyet etmeksizin buna katlanmaya veya daha büyük bir cezaya razı olmaya mecburdur.

Bu şekilde dava edilen adamlardan birçoğu bizim Hapishaneye düşmüştü. Bunlar hiddet, şiddet ve sabırsızlık içinde içeri girince, biz diğer mahpuslar, onları büyük bir tahta kaşık, (kepçe) içinde bir yudumluk su ile ve alaylı bir şekilde, acıyarak karşılardık. Böylece o kimse hiddetini soğutur ve sabırlı olursa kısa sürede durumu daha

iyileşirdi. Bu arada arkadaşları onunla gayrı memnun karısının aralarını bulmaya gayret ederlerdi. Daha sonra o kişi, daha az bir alay ve zararla üç dört gün veya daha uzun süre sonra serbest bırakılırdı. Böyle bir ahvalde, özellikle biz Almanlar kadının dayaktan postunu çıkarırdık.

HALEP

10 Mayıs 1574 tarihinde Fransız ve İtalyanlardan oluşan iyi bir topluluk ile Trablusşam'dan hareket ettik. Yirmialtı kişiydik. Çoğumuz atlı, kısmen de katır sırtında idik. Kervanımızda kırktan fazla, yünlü elbiseler ve diğer mallarla yüklü katır bulunuyordu. Eşya yüklü katırlarla, benim binek atım ve daha birkaçı, iyi Türkçe bilen asil bir Arap'a aitti. O, Trablus Valisi tarafından rehber olarak bize ücret karşılığında, doğru yolu göstermek, haydutlardan korumak ve kazasız Halep'e götürmek üzere katılmıştı. İtibar gören, kuvvetli, candan bir adamdı. İyi bir süvari olup çeşitli silâhlarla mücehhezdi. Rahatça dört atlıyı haklayabilirdi. Anlaşma gereği, bana özellikle yüksek bir at vermişti. Başımda, memlekette oturmakta olan Hıristiyanların yapması gerektiği gibi, kırmızı ve mavi çizgileri olan bir Türk türbanı (sarık) vardı. Ayrıca hemen tamamen Türk giysileri içindeydim... Üç saat sonra, sağ tarafımızda birçok kimsenin bir tarlada buğday biçtiğini gördük. Bunun tam mevsimi idi. Bu orakçılardan bir Türk süvarisi sağ yanında Bozdoğan (denilen kılıcı) ile bize doğru dörtnala geldi. İlk rastladığı yol arkadaşımızı atından yuvarlamak ister gibi durdu. Rehberimiz

atını hızla onun üzerine sürdü ve ona elini sürmemesini, Valinin emri gereği bizim rehberliğimizi yaptığını söyledi. Türk pek oralı olmuyordu. Atın gemini kısıp dikilerek her birimizin kafasına veya sırtına kamçı ile vurmak ister gibi bir vaziyet aldı. Fakat biri önünde biraz eğilip, bükülünce darbelerine maruz kalıyordu. Ben, sondan ikinci idim. Benden önceki atlı, vaktiyle Fransa'da yüzbaşı olan "Gusie" isimli bir Fransızdı. O bu hareketlerin nedenini ve anlamını sordu. Rehberimiz onun sarhoş bir Türk olduğunu ve bizi korkutarak para sızdırmak istediğini açıkladı. Ben karşı çıktım: kendimi döğdürmem diye, bugün dahi sahip olduğum 1.5 Ellen (90 cm.) uzunluğundaki tüfeğimi hazırladım, horozunu Türk'ün yüzbaşıya karşı atını sürmesi kadar çabuk çekemedim. Öne doğru eğilip, yüzsüz serseriye silâhı gösterir göstermez atını döndürdü ve tam süratle orakçılara doğru sürdü. Şimdi hepimiz yanına başkalarını alıp geri dönmesinden ve kötü maksadını gerçekleştirmesinden endişeleniyorduk. Rehberimiz, neşeli ve cesurane, artık ilerlememiz gerektiğini söyledi. Ona göre orakçıların yanında iki veya üçten fazla süvari yoktu, nitekim sonunda da bir şey olmadı.

Rehberin belirlediği karargâh ve gece nöbetleri:

Rehberin düzenlemesine göre her saat başı iki veya üçümüzün nöbet tutmamız gerekiyordu. Yatağa gitmeden, ben iki defa havaya ateş etmeliydim. Bu ateş uzak-

tan duyulacağından bize artık kimse yaklaşamayacaktı. Rehber bir de barutlu fitil (meş'ale) yaktırdı. Ve bunu uzun bir mızrağın ucuna astı. Böylece ateş uzaktan görünecek ve tüfeklerimizle hazır olduğumuz anlaşılacaktı. Gece yarısından sonra birçok atın tepenin eteğinden geçtiğini ayak seslerinden anladık fakat bize onlardan gelen kimse olmadı. Hepimizin yanında silah vardı. Benim silahım atışa hazırdı. Bununla birlikte biz kısa süre sonra tekrar yeşil karargâhımızda çimenlere uzandık. Tam istirahate geçmiştik ki, gece yemeğimizi yerken, civardaki fakir bir köyden ihtiyar bir kadının ikramı ile karşılaştık. İkram edilen, geniş, koyu renkli ve sırlı bir toprak çanağın dolusu keçi sütü idi. İçinde parmaktan uzun, sayısız keçi kılı yüzüyordu. Ben ve berber, uzun kıllardan dolayı hiçbir rahatsızlık duymadık. Diğerleri bundan o derece gücenmişlerdi ki, bizim yüzümüze bile bakmak istemiyorlardı. Anlaşmamız gereğince, onlar ihtiyar kadına ödediğimiz, içmek istemedikleri sütün parasına da katılmak zorunda idiler. Kadıncağız bunun için çok saygılı şekilde, teşekkür etti.

Yolda birkaç atlı eşkıyaya rastladık. İki bazen de üç kişi idiler. Fakat tek veya dörtlü olanına hiç rastlamadık. Bunlar dört-beş çeşit silâh taşıyorlardı: mızrak, ok ve yay, çoykan denilen savaş çekici, Bozdoğan ve Kılıç vs. ile iyice donanmışlardı. Kuvvetli, kaba, ve kötü giyinmiş kişilerdi. Fakat atlarını, daima, tam olarak tanınmamak için, önümüzden veya yan tarafımızdan sürüyorlardı...

Akşam geç vakit, güneşin batışından sonra sevimli bir vadide gerçekten güzel bir köşeye geldik. (Orada) bizden

pek uzak olmayan bir yerde Trabluslu zengin bir asilzade, uzanmıştı. Bizim kim olduğumuzu öğrenip Halep'e gittiğimizi duyunca, beni (önceden) tanıyan birini göndererek, iyi bir vakitte, geceyarısından önce yola çıkarak, sıcak basmadan Halep'e varmak istediğini, eğer ben ve yol arkadaşlarım birlikte seyahat etmek istersek kendisi ve adamları tarafından güven içinde götürüleceğimizi bildirdi.

Bu nedenle, bir tercüman kanalıyla kendisine, güvenli rehberlik teklifini şükranlarımızla kabul etmek istediğimizi fakat Trablus'dan daha dün sabah yola çıktığımızı (ki o buna hayret etmiş) sıcak yüzünden çok yorgun düştüğümüzü, çoktan beri de bir şey yemediğimizi, seyahati gece yarısına kadar geciktirmesini rica ettik. Bana cevaben, hareket saatini tam zamanında bildireceğini, akşam yemeğine gelirsem, şimdiden birlikte olmaktan memnun olacağını haber verdi. Kısa süren bir akşam yemeğinden sonra daha bir saat uyumuştuk ki, uyandırıldık ve atlarımıza binmemiz istendi.

Asilzade, atlılarından birini kervanın başında giden eşeğin önünden yürütüyordu. Onu biz takip ediyorduk. Kendisi ve avenesi ile en arkadan geliyordu. Atla giderken bana ve bazı arkadaşlarıma öyle bir uyku bastırdı ki atlarımızın sırtında güç durabiliyorduk. Bu refakati, hiç kabul etmemiş olmayı isterdik, böylece gece bir parça dinlenmiş olacaktık.

Çarşamba günü, ayın 12'sinde, sabahleyin yaklaşık saat 8'de Halep şehrinin önlerine geldik. Orada arkadaşlarım, siyah şapkalar taşıdığından atlarından inip, yaya

yürümeye başladılar. Asilzade, kendi dev gibi bir uşağını, bana Han'a kadar eşlik etmek üzere yanıma verdi. Ben avluya atla girince, atlarından daha önce inmiş olan Fransız ve İtalyan tüccarlar, benim atla gelmiş ve sokaklarda alaya alınmamış olmamı hayretle karşıladılar. Hemen biraz sonra, yanımda evvelce sözü edilen, patronlarımın yanında çalışanlardan Guilelmo Salvacana ile samimi yol arkadaşım Dr. Leonhard Rauwolf peydah oldu. Rauwolf, Kasım 1573'de alelacele Halep'e, geçen yıl 6 ay kadar burada hasta yatan, diğer bir Alman arkadaşımın tedavisi ve bakımı için gelmişti.

HALEP'TE PAŞANIN İÇKİCİLİĞİ VE BİR İÇKİ YARIŞI

Krafft, Halep'te Venedikli bir tercüman ile dost olur ve..

O bana, eğer esaslı bir içki içme yarışmasında bulunmak istiyorsam, yanımda başkası olmamak şartıyla sadece benim için, yardım edebileceğini söyledi. Bu işle ilgili olarak şunları anlattı. Birkaç gün evvel Ermenistan'dan gelen zengin bir Hıristiyan tüccar Halep'te Paşa'yı ziyaret edip, onunla gizli konuşmak istediğini bildirir. Paşa'nın huzuruna çıkarıldığında her biri birer "biniş"lik, çeşitli renklerden birkaç ipekli kumaşı, hediye olarak sağ kolu üzerine koyar. O zaman Paşa Ermeni'nin arzusunu öğrenmek ister. Ermeni ise, susup göz ve baş hareketleriyle, etrafındaki müşavir ve muhafızların uzaklaştırılması ricasında bulunur. Sonra büyük bir yaltaklanma ve el oğuşturma ile isteğinin merhametle kabulünü istirham eder. Bu dileği uygun görülünce Ermeni, gizli olarak, Paşa'nın çok iyi içki içtiğini öğrendiğini, Tanrı'nın ona uzun ve sağlıklı yıllar ihsan etmesini dilediğini ve eğer uygun görür de bu hakiri hor görmezse, kendisinin gizlice onunla, esaslı bir "Iyşünûş", içki âlemi yap-

mayı dilediğini bildirir. Bu sözler üzerine Paşa gülmüş, söylendiği şekilde isteğinin yerine getirileceğini ve kumaşları bırakmasını söylemiş.

Bu hikâyeden sonra, tercüman bana içki âleminin bu akşam yapılacağını, eğer görmek istersem, en iyi elbiselerimi giyip, çizgili Hıristiyan başlığımla (ki böyle bir serpuşu Ermeniler taşımak zorundadır) halen bulunup yemek yediğimiz yerde bir saat sonra onu beklememi söyledi. Bana Şerefi üzerine söz verdi ki bana zarar verecek hiçbir şey olmayacaktı. Bu dostça davranışı büyük bir şükranla kabul ettim. Paşanın evinin önüne geldiğimizde, tercüman, gelişini ve yanında çok iyi şarap içilen bir memleketten gelmiş iyi bir arkadaşı bulunduğunu haber verdi. Hemen içeri alındık. Tercüman, Paşanın sol arkasında bir köşede yere oturdu ve beni de kendisinin sağına aldı. Biz sessizce etrafımıza bakınıyorduk. Bir süre sonra farkına vardık ki, Paşa, Ermeni'nin şerefine küçük, açık renkli Venedik kristali kadehlerden on adedini yuvarlamıştı. Bu kadehlerden on-oniki tanesi bile tam bir Ulm-Ölçüsü tutmuyordu (1,377 Litre). Ermeni de aynı şekilde Paşa'nın şerefine aynı miktarda kadeh kaldırmıştı. Artık iyice hissediyorduk ki yemekler ve içkiler misk kokuyordu; bu güzel koku, sonunda bana fazla gelmeye başladı.

Yerde serili olan sofra örtüsü, gayet büyük, dörtköşe, güzel renklerle, iyi işlenmiş, deriden mamûldü. Her içenin yanına küçük, yumuşak ağız silme bezi konulmuştu. Arada oniki adet, iyi kalaylanmış bakır tabaklar ve yuvarlak ayaklı derin çanaklar vardı ki çoğu çeşitli tarzda

pişirilmiş pirinçle (pilâvla) dolu idi. Ayrıca et, sebze ve biraz da tatlılarla dolu kâseler vardı. Sekizi yanyana, dördü üstüste konulmuştu. Biz bunlardan hiçbir yemeğin dışarı taşınıp, tazelerinin getirildiğini görmedik, bilâkis sıcak olanlar soğumuştu ve yanyana duruyordu. Sadece, 24 yaşından fazla göstermeyen, Paşanın iki mahrem hizmetkârı ayakta bekliyorlardı.

Her iki içkici, birlikte yirmi kadeh içtiklerinde, Paşa, içki ile ilgili fıkralar anlatarak Ermeni'nin sağlığına aynı şekilde, kadeh kaldırmalarına devam etti. Artık kadehler yarısından biraz fazla dolduruluyordu. Sonunda sayıları onbeşi buldu. Paşa artık biraz yavaşlamaya başladığından, karşısındakine nazaran henüz yarısı kadar bile içmemiş olan Ermeni, Paşayı kendisinin aynı adette kadehle takip etmesine müsaade etmesini rica etti.

Aksi halde birbiri ardından kadeh kaldırmanın Paşaya fazla gelebileceğini söyledi. Paşa buna muvafakat etti. Ermeni'nin, içtiği kadehleri sayması ve doldurması için bir hizmetçiyi görevlendirdi. Böylece Ermeni de aynı miktarda içecekti. Ermeni gecikmeyip, arkadan öyle çabuk geldi ki, ona yetişmesi için sadece 4 kadeh kaldı. Paşa 15 kadeh içmişti. Ermeni noksan kalan kadehleri içmeden Paşa, "İhtiyaç" için ayağa kalktı.

Dışarda çeyrek saat bile kalmadı, tekrar yerine oturdu ve ciddi olarak "Hıristiyan Köpeği, beni sarhoş mu yapmak istiyorsun?" diye sordu. Hizmetkâra mumu şamdandan çekip çıkarmasını emretti. Mum, sarı balmumundan, bayağı büyük bir mum idi, şamdan ise pirinç'tendi, geniş, derin bir tablası vardı. Paşa hizmetkâra şamdanın

tablasını şarapla doldurmasını emretti. Kokusundan anladığıma göre, bu kuvvetli bir kırmızı şaraptı. Şamdan altlığı iyice dolunca evin Efendisi onu misafirin şerefine kaldırdı. Ermeni ezilip büzülerek teşekkür edip, kendisine de aynı şekilde içki doldurulup verilmesini rica etti. Paşa ikinci defa şamdandan içtiğinde, Ermeni, kendisinin dışarı çıkmasına müsaade istedi. Bu izin hemen verilmedi. Çünkü Paşanın bununla ona ihsas etmek istediği, kendisinin, Ermeni'nin dışarda kusmak istediği hissine kapılmasıydı. Ben ve tercüman da aynı fikirdeydik. Ermeni kendisine de Paşanın dışarıda kaldığı kadar süre verilmesini tekrar rica etti. Bu defa ona izin verildi. Fakat o, Paşa'dan daha çabuk geri döndü. Şamdandaki şarabı bitirdikten sonra Paşa, şarabı yeniden doldurup Ermeni'ye uzattı. O, şamdanı devamlı olarak elinde tutuyor ve sol eliyle bir şeyler yiyordu. Paşa öyle yapmıyordu. O, içmediği zaman şamdanı tutması için hizmetkâra teslim ediyordu. Ermeni kendi şarabını içip bitirmişti ki Paşa uyuklamaya başladı. Kendisinin bunu ancak ev sahibinden sonra ve onun başlangıçta yaptığı gibi, sağlık ve şerefine içerek şükranını göstermek üzere, on kadeh daha içtikten sonra yapacağını bildirdi. Paşa bunu kabule yanaştı. Fakat Ermeni söylediğinin daha yarıdan biraz fazlasını içmişti ki Paşaya öyle bir uyku bastırdı ki kendisini yatak odasına taşıttı. Bunun üzerine tercüman ve ben iyi geceler dileyip oradan ayrıldık, tercüman Han'a kadar bana eşlik etti.

Halep'te esir pazarı:

Ben bu "esir pazarı"nı yanımda, Halep'te oturan Hollandalı yakın dostlarımla sözleşip ikinci defa ziyaret ettiğimde, Pazara yaşlı erkekler, yaşlı kadınlar, genç erkek ve kadınlar, bekâr delikanlılar, kızoğlan kızlar ve her iki cinsten çocuklar getiriliyordu. Pazarda çoğunlukla dört çeşit tüccar bulunuyor. Bir kimse Pazara girmek isterken, hemen ona doğru uzaktan bir tüccar koşup geliyor, nasıl bir şey almak istediğini soruyor. Orada yaşlı erkekler, kuvvetli erkekler, yirmi yaşında veya daha genç delikanlılar, yaşı ilerlemiş kadınlar, genç kadınlar ve kızlar ayrı ayrı duruyorlar. Her grup ayrı bir küme teşkil ediyor. Kadınlar ve kızlar yanyana arkaya doğru uzun bir sıra halinde dikiliyorlar. Bazı çocuklar ebeveynlerinin yanında, yani oğul babanın, kız çocuk ananın yanında duruyor, ana babaları olmayanlar ayrı bir yerde duruyor. Yaşlı bir adam 20-30 Duka altınına satılıyor. Bunlar, hayvanların korunmasına ve korunması gerek şeylere göz kulak olurlar. Yaşlı bir kadın aynı veya daha az bir fiyatla satılıyor. Görevi ev işlerine bakmaktır. Eğer iyi yemek pişirebiliyorsa daha iyi muamele görür. Çoğunlukla yaşlılar ve çocuklar birlikte satılır, çocuklar putperest (Müslüman) terbiyesiyle büyütülmek istenmiyorsa, gençler ve yaşlılar veya bunlardan bir kısmı tekrar satılır. Genç erkekler ve kuvvetli delikanlılar 60 Duka kadar ediyor. Bunlar, atlarla sığırlarla veya tarlalarla meşgul olurlar, ağır işler yaparlar. Genç kadınlar ve gücü kuvveti yerinde olan kızlar, 50-70 Duka'ya alıcı bulur. Bunlar, bütün

ağır ev işlerini görürler ve özellikle geceleri kullanılmayanlar bütün gün çalışırlar. Bir kimse güzel bir kadın veya kıza kendi şahsı için veya diğer faydalı kabiliyetleri yüzünden sahip olmak istiyorsa (muayene için) sadece ellerini eline alabilir. Zira bütün kadınlar, yumuşak ipekli veya pamukludan bir örtü ile yüzlerini örttüklerinden, bir kadın satın almaya niyetli bir kimse, esir pazarında (peçesini) kaldırıp yüzüne bakabilir. İlgilenmeye devam edip de, satınalma işi ciddileşince artık onun, kadının göğüslerini yoklamasına izin verilir, başka şeylere izin verilmez. Bunun üzerine, alım-satım işi tamamlanır veya kadın başkasına nasip olur.

Genç erkek çocuklar veya kızlar, çoğunlukla kendi şahısları için alınır, bu yüzden onlara merhamet gösterilir ve içli dışlı bir hizmetçi ve uşak olarak kullanılır. Böyle bir çocuk sadece 4 ilâ 8 veya en çok 10 Duka'ya satılır.

TUTUKLANMAM

Krafft'ın Halep'ten dönmesinden sonra 9 Ağustos 1574'de Trablus'da olaylar birbirini kovalar:

Arkadaşlarım, patronumuzun Marsilya'dan ikinci defa yazdığı, oyalayıcı mektupla, St. Johannes isimli küçük, fakat sağlam yelkenli gemiyi Ağustos ayı içinde değerli emtia ile dolu olarak göndereceklerini, bildirdiğini, anlattılar. Böylece biz, onlar için (burada) yaptığımız borçları ödeyebilecektik. Sonra da bizim gemiye, diğer tüccarlara ait malları yükleyerek Marsilya'ya göndermemiz gerekiyordu. Fakat yine arkadaşların haber verdiğine göre, Girit adasındaki Venediklilerin duydukları habere göre, Augsburg'daki Patronlarımız iflâs etmişlerdi.

Bu habere inanmak istemedim. Çünkü, bir yıl önce Marsilya'da patronlarımın ne kadar iyiniyet sahibi olduğunu görmüştüm. Onların kendilerine yarayan emtiaları bir yıl veya daha uzun süreyle emaneten (komisyoncu olarak) kabul etmeleri yeterliydi. Yine kendim bizzat görmüştüm ki, bu nevi malları kabul etmeleri için ricada

bulunuluyordu. Hiç tereddütsüz onlara binlerce Kronluk mal emanet edilmek isteniyor fakat onlar bunu kabule yanaşmıyorlardı. Hal böyle iken, iki arkadaşım bir defasında birkaç bin Duka'lık eşyayı, Patronlarımıza ait olup Marsilya'ya gidecek gemiyi tamamen doldurmak için, veresiye almışlardı.

Patronlarımızın iflas ettiği hususundaki uğursuz haber kesinleşiyor:

(Haberden) kısa süre sonra, Kadı'nın altı adamı, bizi Trablus'a götürmek üzere geldiler. Her biri elinde uzun bir sopa taşıyordu. Biz artık ata bindirilmek istenmedik, onların arasında yaya olarak gitmek zorundaydık. Biri önemli bir kalp rahatsızlığı yüzünden geride kalınca yumruklarla ileri sürüldü. Evimize geldiğimizde, üçüncü arkadaşımız Ludwig Lutz'u elbiseleriyle birlikte, korku içinde yatakta yatarken bulduk. Muhafızlardan dördü geceleyin evi gözaltında tuttular. Ertesi gün, alacaklılarımız tekrar geldi, yanlarında iki kişiyi getirmişlerdi. Kısaca bizden alacaklarını ödememizi istiyorlardı, aksi halde hakkımızda başka yola başvuracaklardı. Biz de boş durmuyorduk ve güzel sözlerle, bize karşı çok aceleci olmamalarını rica ediyorduk. Bu üzücü olayda bizim değil, patronlarımızın kabahatli olduğunu, Tanrı isterse bizi zor durumda bırakmayacaklarını ve bize daha sonra herhalde para göndereceklerini söylüyorduk. Fakat bu lâfların hiçbir faydası olmadı, aksine durmadan "Geceleyin

veya gündüzün kaçmalarına fırsat vermeden hepsi hapise!" diye haykırıyorlardı. Komşumuz olan iyi ve dürüst bir Venedikli tüccar bize, özellikle bana karşı içten bir acıma duyuyordu. Açıkça onlara: Tasarladıkları gibi bizi derhal hapsettirmelerinin bir hal şekli olmadığını, böyle sert davranılırsa sonunda bizim ızdıraptan öleceğimizi, böylece de borçlarımızın kökten ödenmiş olacağını, söyledik. Bunun üzerine meseleyi daha iyi düşüneceklerini ve öğleden sonra tekrar bize geleceklerini, beyan ettiler. Muhafızlara, içlerinden birinin yanımızda bulunması gerektiğini, bizi birbirimize çok yaklaştırmamalarını, dördüncünün ise binanın kapısında nöbet tutmasını emrettiler, sonra da gittiler. Akşam, ikindi vaktinde, üç kişi tekrar eve, yanımıza geldiler. Büyük bir sertlik, şiddetle, patronlarımızı tekrar araştırdıklarını ve onların tamamen batağa battıklarını öğrendiklerini bildirdiler. Bu nedenle, hâlâ içlerinde iyi mallar bulunan mağazaların anahtarını kendilerine teslim etmemizi söylediler. Buna karşı biz iyi niyetle bedellerinin borçlardan düşülmesi kaydıyla, bu işe razı olmak istedik. Onlar: "Derhal verin, biz meseleyi, doğru şekilde düzene koymak istiyoruz" dediler. Şunu bunu gözden geçirip, kaydettiklerinde, biri gelip doğrudan doğruya, atımı almak istediğini, benim atı ona armağan etmemi istedi. İkinci ve üçüncü alacaklı ise, bizim üçümüzün de elbise sandıklarımızı açmamızı ve kendilerine oradan hediyeler vermemizi talep ettiler. Bu kibir ve azamet o kadar içime dokundu ki yığılıp kalmamak için sandığımın üstüne oturmak zorunda kaldım. Hemen biri beni tehdit edici sözlerle sandığın üstünden

aşağı çekti. Eğer derhal orada sandığımı açmazsam doğrudan doğruya Hapishaneye sevkimin gerektiğini, bildirdi. Alman arkadaşım Almanca olarak bana: Ne yapabiliriz, artık onların esiriyiz ve iradelerine tâbi olmalıyız. Üçüncü arkadaşımız aramızda ne konuştuğumuzu bilmek istiyordu. Ona durumu anlattık. O da, tutuklanıp, evlerimizden atılmadan önce eşyalarımızı hemen çıkarıp vermemiz gerektiği kanaatinde idi. Ben cevaben onun böyle rahat konuşmasının tabiî olduğunu, çünkü kendisi eşyalarını başka bir yerde sakladığı için bir şey vermek zorunda olmadığını söyledim. Hiddetle üzerime yürüdü ve davacı alacaklılara, benim ciddiyetle yakama yapışmalarını, inatçı biri olduğumu, kendisinin benimle asla anlaşmayacağını söyledi. Bunu düşmanlarımıza yaranmak için yapıyordu ve benim henüz iyi bir kredim ve itibarım varken de yapmıştı. Ben buna dayanamazdım, şimdi hesabını görmeliydim. Benim sandığım, şimdi ilk olarak açılmalıydı. Bu defa da düşmanlarım, davacılarım, eşyalarıma ellerini sürmek istemiyorlar, benim kendimin eşyaların her birini teker teker dışarı çıkarıp, yere sermemi bekliyorlardı. Her üçü de elbiselerime bakıp, beğendiklerini, üstelik bunu kendi rızamla, zorlanmadan, hediye olarak vermek istediğimi ve kabul etmelerini istirham ederek ellerine vermemi istiyorlardı. Böylece beni, sözde onların teveccühlerini sağlamak üzere, üzüntü ve kedere boğuyorlardı. Bu yüzden ikinci defa fenalaştım. Onlar ve Fransız arkadaşım, kahkahalarla gülüyorlar, bana bu kadar dokunan şeyin ne olduğunu anlamak istiyorlardı. Kalbimin acısını çoğaltmak için, bir

kutumu çıkarıp, açmaya zorladılar, kutunun içinde benim en iyi kıymetli taşlarım bulunuyordu: bir ipe dizili yüz inci, iki büyük zümrüt, ayrıca dokuz adet daha küçük fakat güzel zümrüt, nefis "Spinell" isimli bir taş ve keza birçok güzel "Granate"lar ve gerçekten güzel başka süs eşyaları. Ben bunları azar azar, elverişli fiyatlara Halep'te almış veya diğer bazı arkadaşlarla orada ve Trablus'da değiş-tokuş yoluyla edinmiştim. Almanya'da bunları yüzlerce Gulden'e (altına) satabilirdim. Bugün hatırladığımda hâlâ zor teselli buluyorum. Hasımlarım hepsini iyice tetkik ettiler. Sonra onları tekrar kutuya koydum ve elbiseler ve diğer eşyalarla birlikte sandığa kilitledim. Anahtarı hasımlarım yanlarına aldılar ve eğer patronlarımız bana ve arkadaşlarıma para veya mal göndererek yardıma koşup, alacaklarını öderlerse, bütün eşyalar tekrar bana teslim edilecekti.

Bu güzel bildirimden sonra, Alman arkadaşım Ludwig Lutz da kendi sandığını açarak içindekileri göstermek zorunda kaldı. İçinde gerçekten güzel, ipekli kumaştan elbiseler vardı ve o bunları Almanya'ya götürmek istiyordu. Bunun dışında sandıkta önemli bir şey yoktu. Onun anahtarını da, kilitledikten sonra, yanlarına aldılar. Üçüncü, neşeli Fransız arkadaş Guilelma Salvacana, ustaca kendini tuzaktan şöyle kurtardı: kendini, hayatı boyunca fakir kalmış bir adam olarak tanıttı ve bu yüzden, günlük ekmeğini kazanmak için bu görevi kabul ettiğini söyledi.

Hasımlarımız o günkü müzakereden sonra nihayet şuna karar verdiler: Üçümüzü de Bartholomaeus Günü ya-

ni 24 Ağustos 1574'de tutuklatacaklardı. Bu onların Sabbath'ı (Yahudilerin mutlak tatil günü) idi ve biz Hıristiyanlar için Bayram günü idi. Herhalde bunu bize inat yaptılar. İddialarına göre, Fransız ve Venedik tüccarları, onların güya yapacağı gizli yardımlarla, evlerimizden alınıp bir gemiyle kaçırılmayacağımıza kefil olurlarsa, kendi paramızla şimdiki evlerimizde daha uzun kalabilecektik. Biz bunu onlara tavsiye edemezdik. Özellikle onların bize karşı besledikleri kuşku nedeniyle bunu isteyemezdik. Beni, Fransızı ve üçüncü arkadaşımı, Kadı önüne çıkardılar. Tutuklanmamız orada çoktan kararlaştırılmıştı. Hâkim ikimizi, genel cezaevine koydurttu, zira bütün borçtan dolayı tutuklananlar oraya konuluyordu. Burası, geniş bir avlu ve etrafında tutuklular için çepeçevre dizilmiş küçük hücrelerden oluşan bir bina idi. Üç farklı, alçak, dar kapıdan eğilerek geçip içeri girdik.

İkimizi, arkalarda 5 adım boyunda, 3,5 adım eninde bir hücreye kapattılar. Uzun kenarların üstünde tavanda, yaklaşık bir Elle (60 cm.) uzunluğunda birer yarık vardı, bunlar o kadar dardı ki el giremezdi. Kapının üst tarafında ise bir delik açılmıştı. Hemen hemen bir el genişliğinde eni ve boyu vardı. Gün ışığı en çok oradan içeri girebiliyordu.

Diğer Alman arkadaşım, ağır bir şekilde sarılık hastalığından muztaripti, vücudunda kuvvetli ağrılar vardı. Ricalar üzerine evinde kalması sağlandı. Yanına bir Rum'u ona bakması ve bir Türk'ü de muhafız olarak vermişlerdi. Fakat patronlara ait her şeyi, bizim sandıkları,

ev eşyalarını ve yataklarımızı (hastanınki dışında), hasımlarımız alıp götürmüşlerdi. Hapishane için ne bana, ne Fransıza bir battaniye, bir yastık veya yatak çarşafı vermek istememişlerdi. Çünkü her şey orada bırakılmalıydı, ki gerçekten öyle yapıldı.

(Hapishanedeki) Acıklı, karanlık ikametim süresince, tahmin edileceği gibi, özellikle geceler bende, en unutulmaz şey olarak kalmıştır. Hatta üç gün üç gece boyunca hiçbir şey yemeyip içmemeye karar vermiştim. Bunu 48 saat sürdürebildim. Arkadaşım bu yüzden çok bitkin ve zayıf düştüğümü görünce, beni bir Pfennig (madeni kuruş) kadar, ekmek yemeye ikna etti ve bunu bana yedirdi. Bundan sonra tekrar 24 saat oruç tuttum fakat bu yüzden o kadar kuvvetsiz kaldım ki, Tanrı aynı zamanda canımı alacak ve ben de ağrısız, sızısız zahmetsizce ruhumu teslim edebileceğim sandım. Vaktiyle benim için uzun bir hayattan ziyade ölümü istiyordum. Fakat ben vicdanen Tanrı'nın iradesine göre yaşamayı istediğimden Tanrı'nın benim için uygun gördüğü günlük rızkı, tekrar yemeye başladım, sevgili Tanrı'ma şükranlarımı sunup, duamı yaptım ve bu acı günlerimde ruhuma şifa ve iyilik vermesini ve beni ebedî rahmetine erdirmesini diledim. Âmin.

Fransız arkadaş, benim kadar üzüntü duymuyordu. Onu geceleyin, aslında kaba eşyalar üzerine sarılan adi bir örtü üzerinde yatmak zorunda kalması ve ancak gün ağarırken uykuya dalabilmesi kadar hiçbir şey üzmüyordu. Ben buna pek önem vermiyordum, bu duruma çabuk alıştım. O kendini ustaca avutuyordu. Fransız tanıdıkları

kanalıyla, hasımlarımıza dileklerimi kibarca arzediyordu. Onlar da, onun hasta arkadaşımızı ziyaret etmesine ve en gerekli şeyleri sağlamasına izin veriyorlardı. Fakat her ikindi vakti, tekrar içeri girmeye mecburdu. Bu durum oldukça uzun süre devam etti. Bu arada hasımlarımızın, Fransız tüccarlarından mal alım satımında aracı olarak ortaya çıkıyor böylece midesini de daha iyi doldurabiliyordu.

TUTUKLU OLARAK HAYATIMIZ

8 Şubat Salı günü, Lutz'un durumunun kötüleştiği ve ölümün eşiğinde olduğu haberini aldım. Bunun üzerine, birkaç kibar Venedikli ve Fransız tüccarının aracılığı sayesinde, iki muhafızla hasta Lutz'u evinde ziyaret etmeme izin verildi. Onu gördüğümde çok korktum. Yüzü safran sarısı ile boyanmış gibiydi. Çok zayıflamıştı ve berbat görünüyordu. Göğsünün bir tarafında yumruk büyüklüğünde bir şiş vardı. Derin bir uykudaydı. O gün onunla konuşmak veya dua etmek mümkün olmadı. Tekrar hapishane yolunu tutmam gerekti. Birkaç Fransız, benim son merasim için papaz çağırmamı istediler. Bu papaz, eğer hasta uyanırsa kendisiyle konuşup, Katolik âdetlerine uygun şekilde telkinde bulunurdu. Buna rağmen ben, hastanın rahatsız edilmemesi için, bir iki gün daha beklenmesini, derin bir uykunun, eğer sakin ve iyi bir şekilde devam ederse, muhtemelen ona iyi geleceğini söyledim. Ertesi gün hayretle işitttiğime göre, o bütün gece uyumaya devam etmişti ve hâlâ da uyuyordu. İltimas yoluyla, öğle vaktinden iki saat evvel dünkü muhafızla tekrar gittim. Onu yine derin bir uykuda buldum. Bana anlatılana göre geçen pazartesi ikindi vaktin-

den bu çarşamba öğleden sonra saat bire kadar derin bir uykuda idi.

Devamlı yanına giriş çıkışlar esnasında, bana hareket ettiğini bildirdiler. Hemen yanına koşup ona Almanca hitap ettim. Gözlerini açtı ve bana: "Burada mısın, seni serbest bıraktılar mı?" dedi. Ben, "Evet sana yardımcı olabilmem için," dedim. Bunun üzerine: "Bu bir mucize," dedi. Ona bir şey yemek isteyip istemediğini sordum. İki gün boyunca hiçbir şey yeyip içmediği halde, "Hayır" diye cevapladı. Üçüncü Fransız arkadaş, ona yaşlı gözlerle Fransızca hitap ettiyse de, halsizliği yüzünden cevaplayamadı. Tekrar uyumaya başlamak istiyordu. O zaman ona, canlandırmak amacıyla benimle birlikte dua etmek isteyip istemediğini sordum. Cevabı evet oldu. Bununla birlikte Vaterunser (Babamız) duasını Almanca olarak benim arkamdan pek söyleyemedi.

Sonra: "Bana içecek bir şey ver" dedi. Çevresindeki altı kişi, gerçi benden ne istediğini anlamamışlar fakat bir şey istediğini farketmişlerdi. Bana ne söylediğini öğrenmek istiyorlardı. Onlara bunu bildirdim. İki tanesi içki vermeye karşı idiler. Diğerleri, özellikle Fransız arkadaş, onun hayatı boyunca şarabı çok sevdiğini ve gerçekten çok içtiğini söylediler. Nitekim hastalığı da bundan kaynaklanıyordu. Bu nedenle de ona son olarak iyi bir içki vermek gerekirdi. İyice görülüyordu ki artık o ruhunu Tanrı'ya teslim etmek üzereydi. Ona normal bir bardak şarap uzattım. Bunu zevkle içti, geriye birkaç damla bıraktı ve bunun için bana Almanca teşekkür etti. Sonra da tekrar uyumak istediğini söyledi, şişinin bu-

lunmadığı yanına döndü. Üstünü örttüm. Hemen yine derin bir uykuya daldı. Derin derin nefes alıyor ve kuvvetle horluyordu. Öyle ki çevresindekiler onun son demlerinde olduğunu kabul ettiler. Fakat ben nabzında zayıf bir hayatiyeti açıkça hissediyordum.

Kısa süre sonra bana, onun için merasim papazını çağırmanın gerektiğini ihtar ettiler. Aksi halde o, ölen Fransız Hıristiyanların gömüldüğü yere gömülemeyecekti. İyice anlıyordum ki, iyi insan Ludwig Lutz için konuşma devri geçmişti. Bu nedenle, papazın takdis suyu ile hemen gelmesine izin verdim. Papaz önce odayı takdis etti, sonra iki beyaz mum yaktı. Bir kitaptan hastaya yüksek sesle bir şeyler okudu. Fakat hasta ne bir işaret veriyor ne de bir kelime ediyordu. O sırada, benim de kaldığım yere dönmem gerekiyordu. Papazdan ve oradakilerden ikisinin, ağır olan hastanın vefatına kadar yanında kalmalarını rica ettim.

Ayın 10'unda perşembe sabahı, hapishaneye, benim kendisiyle konuştuğumdan beri Lutz'un uyanmadığı, geceyarısından sonra, gün ağarmasına doğru, huzursuz hareketlerle hayatının son bulduğu, Tanrı isterse cennetlik olduğunu bildirdiler. Papaz benden sonra uzun kalmayıp gitmiş ve hasta uyanmadığı, konuşmadığı için kendisinin ona yapabileceği bir şey yokmuş. Eğer kendine gelir ve konuşursa, kendisine haber verilmesini istemiş...

Dr. Rauwolf, Krafft'ın izniyle yaptığı Mezopotamya seyahatinden vaktinden önce Trablusşam'a dönüyor:

Dr. Leonhard Rauwolf, beni sık sık ziyarete geldiğinde kardeşce davranıyor ve arada bir yassı küçük bir şişeyi elbisesine gizleyerek şarap getiriyordu. Şişe 1,3 litrelik Ulm ölçüsüyle çeyrekten biraz fazla idi. Şişeyi hemen kaba deniz yosunu ile doldurulmuş yatağımın arkasına saklıyor ve bir miktar samanla üstünü örtüyordum. Yalnız geceleri yorgun kalbimi canlandırmak için bir yudum içiyordum. Şarabın kokusunun, hapishane müdürü, yardımcıları ve diğer mahkûmlar tarafından duyulmaması gerekiyordu. Eğer bunun farkına varılsaydı, benim ve iyi kardeşim Dr. Rauwolf için kötü olurdu. Onun gelişleri öncesinde şarap içmiyor, bulanık, çamurlu ve süzülmüş sudan içiyordum. Bu nedenle şarabın tadı, başlangıçta bana, alışıncaya kadar, acı geliyordu. Çoğunlukla, üç gece boyunca böyle küçük yassı bir şişeyle yetinmek zorundaydım...

1575 Haziran'ında artık, yakında kurtulmayı ümit edemez oldum. Diğer mahkûmlar kadar fazla sadaka alamıyor ve bununla zar zor idare ediyordum. Bu yüzden bir Yahudi ile samimî olduk, çünkü o Welsch (Romanca) dilini iyi biliyordu. Borçlar yüzünden birkaç haftalığına hapiste idi. Ondan, hapishanede veya dışarda benim aleyhimde olanları işittiğinde, olduğu gibi gizlemeden bana haber vermesini rica ettim. Her ne kadar ben ona bir Yahudi olarak pek içten inanmıyorsam da, zaruret-

ten, fazilet yaratıyordum. Onu çoğunlukla dürüst, sadık, vefalı buluyordum. Kendisine hapishanede zanaatini icra etme izni verilmişti, iplik yapma, ilmik açma, düğme yapmasına engel olunmuyordu. Bunu görünce bana can sıkıntısını gidermek üzere bu işi öğretmesini rica ettim. Düğme yapmayı kavrayabildiğimi görünce ona bir Duka altını armağan edersem başka şeyleri de öğretmeyi istedi. Bana eskiden de çok yardım etmiş olan iyi dost Piero Fabre (Fransız Konsolos Yardımcısı) bu parayı hemen verdi. Ben ayrıca çeşitli renklerin düğmelerin üzerine nasıl getirileceğini de öğrenmek istiyordum, bunun için Yahudiye ikinci bir Duka altını vermem gerekiyordu. Bu iki Duka altını ile ondan o kadar çok şey öğrendim ki abartmasız ondan daha kaliteli iş çıkarıyordum. Zira o uzun gün boyunca birkaç düzine imal etmek için acele ediyor, halbuki ben biraz daha ağır çalışıyor, bu arada daha özenerek iş görüyordum.

BÜYÜK SIKINTILAR

Ertesi yılın Şubat'ında, hasımlarım, Sultan'ın tahsil edilmemiş alacaklarını tahsil etmek üzere "Chavalah"ın (vekil) Trablus'a geldiğini haber almışlardı. Üç hasmım, 6 Şubat 1575 Pazartesi günü beni, büyük bir yaygara ile bu vekil'e takdim ettiler. Onların sahtekârca iddialarına göre, gerçi çok kudretli Türk Sultanına para borçları vardı fakat kendilerinin de bende tahsil edilememiş büyük alacakları bulunuyordu, bunları benim birbuçuk yıldan beri ödeyemediğimden, Sultana olan borçlarına mahsuben bu alacaklarını Vekil'e devretmek istediklerini, onun bu alacakları ergeç tahsil edeceğini, bakiye borçları kalırsa bunu şüphesiz kendilerinin karşılayacağını ileri sürdüler.

Vekil, beni ciddi bir şekilde gözden geçirerek, yanıma verilen Fransız Devleti tercümanı aracılığı ile, benim bu konuda ne düşündüğümü sordu. Cevabım kısa idi; benim bir yabancı olduğumu ve her ay Fransa'dan para gönderilmesini beklediğimi söyledim. Hasımlarım hemen buna karşı, benim kendilerini günlerden, yıllardan beri boş sözlerle oyaladığımı, bunun tam bir aldatmaca olduğunu, benim artık kendilerini boş sözlerle atlatıp,

gözlerini boyayamayacağımı söylediler. Bunun üzerine iki kuvvetli adam gelip hasımlarımın yanında beni döğmek üzere, yere yıktılar. O zaman büyük bir bağırtı ile bütün insanları yaratan Tanrı'nın rızası için bana bu kadar sert davranılmamasını, benim bu işte hiçbir borcum olmadığını haykırdım. Vekil, benim bağırarak neler söylediğimi sordu. Bunu öğrenince, beni ayağa kaldırmalarını ve bir odaya kilitlemelerini, kendisinin bugün beni doğruyu söyletmek için, sorguya çekmek istediğini bildirdi. Kısa bir süre sonra beni boş bir odaya attılar, üstte demir parmaklıklı pencereleri vardı. Yarım saat içinde tercüman gelip, güzel ipekli bir elbise tedarik etmemi, aksi halde dayaktan kurtulamayacağımı söyledi. Ben ısrarla ondan Fransızlardan bana borç para teminine çalışmasını rica ediyordum. Çünkü yanımda tek bir Duka altını ile bir o kadar da bozuk para olduğunu söylüyordum. Bunun üzerine benden ayrıldı. Saat yaklaşık olarak öğleden sonra 8 veya 9 idi. Küçük dua kitabımı, Tanrı'ya seslenerek bu büyük müşkilatta bana babaca yardım etmesini, niyaz eylemek için elime aldım.

Biraz sonra yaşlı bir Türk gelerek, param olup olmadığını işaretle sordu. Hemen sonra da Arapça "Paran yok mu?" dedi. Sustum ve hiçbir şey anlamıyormuş gibi yaptım, o zaman tekrar dışarı çıktı. Yarım saat geçmeden Patronun çalışanlarından Kıbrıslı bir "Memluk" (Savaş Esiri ?) geldi. Romanca'yı (Welsch) iyi konuşuyordu. Onun da ilk sorusu, param olup olmadığı oldu. Ben, cevaben: Eğer bu adamları tatmin edecek param olsaydı burada hapiste olmayacağımı takdir edersin dedim. Kar-

şılık olarak: hemen para temin etmem gerektiğini aksi halde, bugün kesin olarak dayak yiyeceğimi söyledi. Sonunda da bu memlekette ne aradığımı, neden evimde kalmadığımı, çünkü parası olmayanın, işinin yürümeyeceğini söyleyerek alay etti ve benden ayrıldı.

Az sonra, kısa sakallı, kuvvetli bir herif içeri girdi. Bana, ellerimi bağlamak için kullanacağı demirden bir zincir gösterdi. Ben ona doğru gidip, diz çöktüm ve ellerimi birbirine kavuşturarak ona uzattım. Benim iyi niyetimden emin olunca, zinciri bir köşeye fırlattı ve acıyarak dışarı çıktı. Öğle üzeri, Yunanlı Hıristiyan geldi. Bana bundan önceki hapishanede, ona para verebildiğim zamanlarda yemek getirirdi, (şimdi de) biraz yiyecek getirmişti. Onunla birlikte, daha evvel de gelen ihtiyar tekrar geldi, Yunanlı ile Arapça konuştu. Yunanlı ona benim adıma konuşup, beni rahat bırakmasını eğer serbest kalırsam, kendisinin benim için ona bir hediye vermek istediğini söyledi.

İkindi vaktinden önce tercüman gelip, 6 Duka altınından fazla toplayamadığını bildirdi, yanımdaki 1 Duka ile 7 Duka ediyordu. Şam işi kumaştan bir setre satın alabilmek için 6 Duka daha gerekiyordu. Bunun üzerine tanıdığım Fransız ve Venediklilere her iki dilde birkaç tezkere yazdım ve Tanrı adına bana el uzatmalarını rica ettim. Bu o derece içime dokundu ki, gözlerim yaşardı. Vekil'e adamları aracılığıyla, yarın sabaha kadar onun şanına yakışır bir şey sağlayabilmem için, bana müsaade etmesini dilediğimi ulaştırdım. Fakat daha bir saat bile geçmeden, iki hasmım, Vekil'e gelip önce verdiklerin-

den başka muhafazasıyla güzel bir tarak, birçok âletler, bir de güzel bir başörtüsü getirdiler. Evvelce kararlaştırıldığı şekilde, benim neleri itiraf ettiğimi duymak istiyorlardı. Onlar akşam 6'da ayrıldıklarında, iri yarı çok kuvvetli bir adam gelip bana: "Gel buraya" dedi. Dua kitabımı acele pantolon cebine sokamadan, sol kolumu, hırsla sert şekilde kavradı ve beni dışarı çıkardı ve öyle bir hızla beni merdivenden aşağı yuvarladı ki, korkudan nasıl aşağı indiğimi bugün bile bilmiyorum. Biraz sonra, çelik bir kapının önüne ulaştık. O kapıyı tıklattı. Kapı açıldığında, birkaç fakir Marunî ve Yunanlı Hıristiyanın boyunlarında ağır demir halkalar, zincirler ile saman çöpleri üzerinde çepeçevre oturduklarını gördüm. O zaman muhafızıma beni başka yere koymasını rica ettim. Sesimi duyar duymaz, beni kapıdan içeri öyle bir itip, fırlattı ki, beynimin üstüne düşmekten güçlükle kendimi korudum. Sonra kapıyı kapadı.

Ayağa kalkıp etrafıma baktığımda, kuru otların üstünde iki mahbusun daha oturduğunu gördüm. Bir tanesi, biraz "Rotwelsch" (Kızıl Romanca ?) ile karışık bir Arapça ile yanına oturmamı söyledi. Ayrıca beni iyi tanıdığını, kendisinin birkaç ay önce, benim yattığım hapishanede bulunduğunu, benim buraya gelmeme üzüldüğünü, beni eski hapishanede görmeyi tercih ettiğini söyledi. Diğerleri boyunlarındaki, halkalara bağlı ağır zincirlerle, çepeçevre oturuyorlar ve bana cesaret veren şahsa gülüyorlardı. Ona, bana yaltaklanarak ne elde edeceğini soruyorlardı. Bana olanların iyi olduğunu, ne diye memleketimde oturmadığımı, asıl yerimin orası ol-

madığını söylüyorlardı. Arap, bir kere daha beni savundu, neden orada olduğumu iyi biliyordu.

Kısa bir süre sonra, kuvvetli bir çavuş, omuzunda ağır bir zincir, ve bu uzun zincirin taşınmasına yardım eden bir gençle birlikte geldi. Çavuş, zincire bağlamak üzere bana doğru geldi. Bu arada dost kişi, ayaklarıma bilezik geçirmeden önce, uzun uzun konuşarak onu bundan vazgeçirdi. Arap, yanımda hiç mi param olmadığını, sordu. Ben birkaç Medinen (1/100 Duka) olduğunu söyledim. O da karşılık olarak; "Ona bahşiş ver, o zaman zinciri çözer. Az bir şey sekiz Medinen kadar ver" dedi. Adam daha fazlasını istiyordu çünkü gece beni iyice kötekleme emrini almıştı. Ona dört tane daha verdim. Bunun üzerine zincirini alıp gitti. Zincirin bir kısmını taşıyan genç, kendisine de bir şey hediye etmemi rica etti. Ona da iki Medinen verdim ki bunların her birinin değeri bizdeki üç Kreuzer (kuruş) kadardı. Elimi öptü ve yaltaklanarak teşekkür etti.

Benim Yunanlı, yiyecek olarak bana neler satınalması gerektiğini sormaya geldi. Ona aç olmadığımı, derhal Fransız Konsolosuna gidip, tercümanını yollamasını ısrarla rica etmesini, söyledim. Zira durumumun kötüye gittiği görülüyordu. Bu gece fena şekilde dövülmekten korkuyordum. Onbeş dakika sonra tercümanım, yanında başka biriyle geldi. Bu kişi, Vekil önünde Fransız Konsolosunu temsil edecekti. Zatı âlileri, onu, benim döğdürülmememi rica edip, aksi halde durumu, İstanbul'da Bâb-ı Âli'ye bildirmek zorunda kalınacağı hususunda kendisini ikaz edecekti, bu konuda benim de aynı fikir-

de olduğumu bildirecekti.

Vekil, beni hemen ahırdan, yukarı huzuruna getirtti. Tercüman aracılığı ile davacılarımın kendisine, isteklerim konusunda iyi davrandıklarını, bana bildirdi. Bunun üzerine tercüman benim namıma verdiği cevapta, benim bütün gün özenle, kendisine hediye olarak güzel bir elbise temini için çalıştığımı, birkaç aristokrat ve seçkin Hıristiyana mektup yazdığımı, halen büyük bir kısmını bir araya getirebildiğimi ve Vekile armağanı yarına kadar bizzat getirmeyi ümit ettiğini, söyledi. Vekil, bunun üzerine benim de bu sözlere katılıp katılmadığımı sorduttu. O zaman ben sağ elimle, (oralarda âdet olduğu üzere) ceketimin dizden yukarı kısmını, sol elimle ise göğsümün sol tarafını tutarak "Evet" cevabımla bu sözleri tasdik ettim. Bunun üzerine Vekil, oturmamı istedi. Her iki tercümanın da oturmaları gerekiyordu.

Tercümanlar kanalıyla bana serzenişte bulunarak, kendisinin bana merhametle muamele etmesinin ve dostça konuşmasının hoşuma gidip gitmediğini, sordu. O, şimdi bana Türklerin Hıristiyanlara davrandığı gibi davranacağını, (halbuki) Hıristiyanların çok kan dökücü olduğunu ve bir Türk'ü veya Arab'ı yakalayınca öldürdüklerini, en iyi ihtimalle, ağır zincirlere vurduklarını, kırbaç altında en ağır işleri gördürdüklerini, söyledi. Benim cevabım kısa oldu: "Harp zamanında böyle davranılmış olabilir, çünkü hiçbir Hıristiyan başka inançta olanları korumaz, fakat Sulh zamanında, iyi biliyorum ki (bu, her ne kadar gerçek değil idiyse de) Türkler de aynen makul, olgun Hıristiyanlar gibi iyi davranırlar." Bu

sözlerim hoşuna gitti ve kaç yaşında olduğumu sordu. Ona henüz 26 yaşıma basmadığımı söyledim. Son cevabımı kabul ettiğini söyledi. Tekrar odama götürülmemi ve rahat bırakılmamı emretti. Ve bu emir gerçekten yerine getirildi.

Ertesi gün, 7 Şubat'ta, Vekil'in uşakları gelip gidiyorlar ve benim kendilerine bir şey armağan edip etmeyeceğimi soruyorlardı. Sözüm ona, benim için dua etmeye karar vermişlerdi. Cevaben: tercümanımın ne kadar para toplayabileceğini bilmediğimi, eğer bir şey yapabilecek durumda olursam, bundan geri kalmayacağımı bildirdim. Tercüman, takriben öğleden sonra saat 9'da geldi ve bana 10 Elle (yaklaşık 6 metre) mavi Şam kumaşı alınmış olduğunu anlattı. Bir Elle'nin fiyatı 50 Medin, 40 Medin bir Duka ettiğine göre hepsi 12,5 Duka tutuyordu. Vekil'in en önemli memurları için en aşağı 4 Duka'ya daha ihtiyacım vardı. Tercüman gidip, bana bu paranın ödünç verilip verilmeyeceğini görmek istedi. Yeniden mektuplar yazmam gerekti. Bunun üzerine tercüman, Vekil'in en iyi hizmetkârları aracılığı ile dünkü vaadimi bugün kesin olarak yerine getireceğimi ve kendisinin bunun için kefil olduğu haberini iletti.

Akşam ikindi vakti, Vekil'e mavi elbise, tek başına tercüman tarafından teslim edildi. Rezil herif bundan o kadar memnun oldu ki beni hemen kapatıldığım odadan kendi yanına, bahçedeki kameriyeye getirtip, alçak bir iskemleye oturttu. Bana: "büyük Sultana bir borçlu olarak tanıtıldığımı, bu yüzden artık beni eski berbat hapishaneye gönderemeyeceğini, aksine beni yukarda Ka-

le'de göz altında tutturacağını, yarına kadar davacılarımı tekrar yanına çağırarak onlarla ve Kale Kumandanı yüzbaşı ile bana eziyet edilmemesi konusunda anlaşacağını, benim bu gecelik şimdiye kadarki hücremde sabredip kalmamı ve ben iyi bir yemek yiyemediğim ve içki içemediğim için, kendi yemeğinden yedirmek istediğini" açıkladı. Bunun için ben, eğilip bükülerek teşekkür ettim, benim için vereceği kararları özel bir lûtuf olarak kabul ettiğimi söyledim. Bundan sonra tekrar odasına gitti. Bu arada biz Hıristiyanların uzun süre oturmaktan hoşlanmadığımızı, gerçekten güzel ve uzun kameriyede bir süre gidip gelerek gezinip sonra odama gitmemi söyledi. Efendileri gider gitmez, önemli hizmetkârların tümü benim ve tercümanımın etrafına üşüşüp, bahşiş istemeye başladılar. Fakat beni merdivenden ahıra yuvarlayan küstah herifi bir daha görmedim. Tercüman, altı aday'a üç Duka'yı farklı şekilde benim adıma bölüştürdü. Pek memnun kalmadılar. Yanımda pantolon askısında taşıdığım altın Duka'ları, tercümana zahmetleri için vermem gerekti. Aslında o da daha fazlasını almak isterdi. Merdiveni inmişti ki, onu tekrar benim yanıma çağırdılar. Hizmetkârlar, onun kanalıyla benden gizlice büyük bir şişe kırmızı şarap gönderilmesini istediler, alınan iyi sonuç için, benim şerefime içmek istiyorlardı. Bunun üzerine çok korktum...

Aralarında, şarabı kimin dağıtacağını görüşüyorlardı. Bu iş içlerinde en kibar, asil olanına verildi. Bir tek küçük, saplı, Venedik tipi açık renkli bir içki kadehini içki sunacak olana verdiler. Kanaatimce bu büyüklükte 16

kadeh bile bir Ulm-Ölçüsü tutmazdı. Şişe ise rahatça 8 Ölçü şarap ihtiva ediyordu. Şimdi herkes yemeye ve içmeye başlamıştı. Saki kendine kadehi doldurdu, sağındakinin şerefine bir yudumda içti ki bu kolayca mümkündü, sonra şerefine içtiği diğer kişiye verdi ve böylece dolaşan kadeh sonunda yine saki'ye döndü.

Böylece şişe boşalıp şarap bittiğinde, çoğunluk iyice sarhoş olmuştu. Benim korktuğum, bunların tekrar ayılıp da, Efendilerinin önünde nasıl ayakta duracakları idi. Sofra bezi, üstündekiler ve kadehle birlikte kaldırıldı. Benim deriden yapılmış şişeyi bir kenara koyup iyi geceler dilediler. Vakit geceyarısı sularında idi. Uşaklardan dördü benim odamda kaldı. Ben namus belâsı, onların arasında, sert zeminde uzanmak zorunda kaldım. Onlar uykuya dalmadan iki pirinçten, su dolu güğüm getirildi. Yatmadan, nadiren şarap içtikleri için, basan hararetlerini söndürmek için birkaç yudum su içtiler. Çabucak uykuya daldılar. Dördü de öyle kuvvetli horlayıp soluyorlardı ki sabaha kadar hemen hiç uyuyamadım. Tam uyumaya başlarken küçük abdeste çıkmam gerekti. Oda kilitli olduğundan bir yere çıkamaz veya odanın bir yerine yapamazdım. Sabah farkına varılınca hakkımda iyi olmazdı. Artık bekleyemeyecek şekilde sıkışınca, güğümlerden birini alıp içine yaptım ve kendimden uzak birinin ayak ucuna koydum, böylelikle testi devrilir veya ayağa kalkarken çarpılıp dökülürse, kokmasın istedim.

Sabah kilisenin kulesinden (minareden) mutad sabah duası (ezan) okunduğunda, kapı vuruldu. Biri diğerlerini uyandırdı. Ben hareketsiz yatıyor ve derin uykuda imi-

şim gibi yapıyordum. Susamış biri benim güğümden su içmek istiyordu. Tadı hoşuna gitmeyince, kendince lânet ve küfürler yağdırıp bu şakayı yapana fena halde çatmaya başladı. Diğer ikisi kahkahalarla gülüyordu. Ben yalancı uykumdan, yaptığım işden dolayı uyandırılmamak için, horlamaya başladım. Eğer vakit kalsaydı beni de sorguya çekeceklerine inanıyorum. Fakat kısa kestiler, iki güğümü de yanlarına alıp daireye ve sonra da diğer arkadaşları ile evin dışındaki hamama gittiler. Hamamlar, sabahın erken saatlerinden itibaren bütün gün ısıtılıyor. Bana sonradan anlatıldığına göre yanlarına pek çok meyankökü sapı almışlar, suya bastırıp suyunu - her zaman söylendiği gibi- gırtlaklarına kadar içmişlerdi. Sonra da bunu tamamen kusmak zorunda idiler, böylece onlardaki şarap kokusu kalmayacaktı. Elbise ve çamaşırlarını da değiştirmeleri, böylece Efendilerinin şarap kokusu almasını önlemeleri gerekiyordu. Bunları duymak hoşuma gitti.

Gecenin iki içki arkadaşı ertesi gün Kaleye götürülürken Krafft'a eşlik ettiler:

Kalenin (Hisar) dış kapısından girdiğimizde, beni bekleyen Ağa yahut Yüzbaşı bir revak'ın altındaki sedire, gerçekten güzel elbiseler içinde uzanmıştı. Yanında ve karşısında gayet sessiz ve düzenli ondört yeniçeri ve savaşçı vardı. Bunlar arasında teğmen ve diğer subaylar vardı ki bazılarının sakalları kırlaşmıştı. Orada benim

hakkımda güzel bir nutuk çekildi. Sonra yüzbaşı benim de sedire oturmamı emretti. Sonra dostça, elçilerle meşgul oldu, onları arka kapıya kadar geçirdi ve gelip yerine oturdu. Tercümanım, onun önünde Fransız Milleti, kendisi ve benim adıma saygılarını sundu. Ağa ona ciddi bir çehre ile kısaca cevap verdi. Tercümanın sadece giriş ile kalmasını, meseleyi artık kendisinin gerektiği şekilde düzenlemek istediği, cevabını verdi. Tercüman ona, benim için neler yaptığını, bana bildirip bildirmeyeceğini sordu. Bunları anlar anlamaz Ağa'nın önünde eğilip ona tazimlerimle bildirdim ki, Tanrı'nın bana yakında Fransa'dan para yardımı yollayacağını umduğumu, onun beni tutuklu bir dost olarak kabul etmesini rica ettim. Bunu memnuniyetle kabul ettiğini ve tekrar oturmamı istedi.

Tercüman, Kaleden birkaç atış mesafesi uzaklaştıktan sonra, yüzbaşı yaşlı bir yeniçeri ile yumuşak ve sakin konuştu. Yeniçeri bir anahtarlığa takılmış üç anahtarı yanına aldı ve kendisiyle birlikte gitmemi işaret etti. Beni Kale'nin hapishanesine götürdü, demir parmaklıklı kapıyı açtı. Arkada sağda bir zincire bağlı olarak, samanlar üzerinde iki mahkûm oturuyordu. Birkaç adım içeri ilerlediğimizde, Yeniçeri zeminde -bizdeki kiler kapıları gibi- bir kapağı açtı, sekiz basamaklı bir merdiven dayayıp, benim merdivenden aşağı inmemi istedi.

Bu berbat hapishane hücresinin durumunu görünce, ilk hapishanemde bir yılda Araplar ve Yahudilerden öğrendiğim yetersiz Arapçamla, ondan ricada bulundum. Ricamı kabul etti ve beni diğer mahkûmların yanına koydu. Ayağıma zincir vurmak istiyordu. O zaman ken-

disine Arapça "Efendim, ben kaçmam" dedim. O, beni aşağıdaki hücreye koyma emrini aldığı cevabını verdi. Ötekilerin görmeyeceği şekilde gizlice, kendisine bir hediye vereceğimi, işaretle bildirdim. Bunun üzerine zinciri yanıma koydu ve bana bir kimse kapının önünden geçip, parmaklıklardan içeri bakarsa, benim zincire bağlı olduğumu zannetmesi için, bağlı olduğumu göstermek üzere zincirleri şıngırdatmam gerektiğini, zira Ağa durumu öğrenirse kendisi için fena olacağını söyledi.

Çok kere sözünü ettiğim Yunanlı Hıristiyan, akşam bana yemek getirdi. Yemek, kapıda denetimden geçmiş, sonra müsaade edilmişti. Şarabın kokusunu alsalardı bu, iyi insan için hayırlı olmazdı. Bu şekilde onu hapishaneye sokmuşlardı. Beni görür görmez, yaşlı gözlerle, gülümseyip, burada ne yaptığımı sordu. Ona, bana iyi bir yer verildiği söylenmişti. Burasının iyi(ce) olduğunu, (aslında) alttaki zindanda oturmam gerektiği cevabını verdim. Aşağıya bakınca, "Hayır" burası senin için çok ağır olurdu, dedi. Ondan, yarına kadar bana yukarıya (Kaleye) gelirken eşlik eden, tercümanı göndermesini rica ettim.

Tercüman durumu derhal anlar ve Krafft'a bu defa Venedikli Tacirlere başvurmasını önerir:

Sadece en asil Beylerden Mathio de Mathie ile Regolo de Oratio'ya yüzsuyu döken iki mektup yazarak, bu zor günlerimde bana yalnız ödünç para vermelerini de-

ğil, aynı zamanda bu para canlısı düşmanlarımı yumuşatmak ve bunlar yanındaki hayatımı biraz daha rahat geçirebilmek için yapmam gerekenlerin neler olduğu hususundaki değerli tavsiyelerini bildirmelerini, rica ettim. Tercüman Bay Mathio'nun yanına varır varmaz, bu zat bana, nefis kahverengi, ince bir kumaşı merasim elbisesi yapılmak üzere, göndermek iyiliğini göstermişti. 4 Elle (yaklaşık 2,5 metre) boyundaki kumaşın Elle'si 2 Duka idi. Fakat onun tavsiyesine göre, tercüman önce Ağa'yı (yüzbaşı) ziyaret edip, bana en sevgili bendesi olarak davranmasını rica etmeliydi. Sayın Mathio, elbise kanalıyla benim için en iyi olacak etkiyi sağlamak istiyordu. Tercüman, yüzbaşının muvafakat ifade eden iyi niyetini farkedince, kendisinin bu güzel haberi bana hemen bildirip bildiremeyeceğini sorar. Bunun için müsaade verildiği gibi, Ağa, benim için hemen bugün bir odayı boşalttırmak istediğini de bildirmesini söyledi. Yalnız bu gece sabretmeliydim. Bu, benim için iyi bir haberdi.

Ertesi gün, 11 Şubat 1576 Cumartesi sabahı saat 9'da, Tercüman kahverengi kumaş ile göründü. Onu gizlice yüzbaşının evine götürmesi gerekiyordu. Ağa, hemen iki esiri ile tercümanı ve beni Hapishaneye götüren yeniçeriyi bana yolladı, beni dışarı çıkarıp, eve götürdüler. Avluya gelir gelmez, solda önde bir ahşap oda vardı. Karşısında diğer kilitli bir yer bulunuyordu, sağda Ağa'nın ve adamlarının evine çıkan merdiven vardı. Benim kalacağım oda (öndeki) ahşap oda idi. İçine girince, kısa zaman evvel içerde mevcut olan odun ve kömürün dışarı

boşaltıldığını farkettim. Küçük odada, oldukça geniş, 4 adım uzunluğunda bir sedir yüksekliğinde bir duvar vardı. Bunun üstünde yemeklerimizi yeyip, içip, yatacaktım. Arkada oldukça geniş, demirli pencereler vardı ki, yaklaşık olarak, üç ayak yüksekliğinde ve iki ayak eninde idi. Onun önünde bir duvar daha olduğundan, tarlaları ve daha ötesindeki Lübnan'ı göremiyordum. Tercüman, benim adıma, beni hapishaneden çıkardığı için yüzbaşıya, onun beş esirine iki Duka tutarında parayı, hizmete giriş merasimi için dağıttığını bildirdi.

Krafft'ın yeni yerinde "düğme" yapmasına izin çıkıyor. O, ilk mamullerini Yüzbaşı ve ailesine hediye ediyor:

Yaptığım bu düğmeler ve asla benim tarafımdan teklif edilmeyen hizmetler için, Ağa'nın nezdinde çok makbul bir hale geldim. Öyle ki Ağa, Yahudi aracılığı ile, hasımlarımın engel çıkartmalarını önleyerek, 27 Mayıs 1576'da benim Kale'den tekrar eski hapishaneme, aşağıda şehre, gönderilmemi sağladı. Orada benim el-işi faaliyetime devam edip, daha iyi yiyecek temin etmem mümkün olacaktı. Yahudi Ustam, bunu öğrenince, kasden birkaç Duka'lık suç işleyerek, kendini benim yanıma hapishaneye attırmıştı. Gerçi geceleri kendi evinde yatıyordu. Fakat gündüzlerini, el işleri yaparak benimle hapishanede geçiriyordu. Bu Yahudinin dostluğuna ben talip olmadım. Fakat şükranla kabul ettim.

Müteakip Haziran ve Temmuz aylarında, hasımlarım tarafından fazla rahatsız edilmedim. O sıralarda İstanbul'dan gelip, Şam'a gitmek isteyen Çavuş, dört gün Trablus'da kaldı. Bu şerir, Kadı'ya (ki onun mahpuslarından olarak ikinci hapishanede bulunuyordum) beni İstanbul'a sevk emri aldığını, bu nedenle, benim kendisine teslim edilmem gerektiğini bildirdi. Kadı, cevaben emre karşı bir itirazı olmadığını fakat kendisinin dikkatli olması gerektiğini zira Bâb-ı Âli'de benim neden dolayı yattığımın iyi bilindiğini, söyledi. Kısa süre sonra Çavuş birini göndererek beni yanına çağırdı. Gittiğimde o da tam öğle yemeği yemekte olduğundan, ben karşısında ayakta bekledim. Yemekten sonra hazırlanmamı ve kendisiyle at sırtında İstanbul'a gitmemiz gerektiğini, söyledi. Fransız Devleti tercümanı kanalıyla, karşılık olarak, benim de oraya gitmek ve Roma İmparatoru (Mukaddes Roma Cermen İmparatoru olan Alman İmparatorunu kasdediyor) ve Fransız Kralının elçilerine suçsuz olduğumu iyice açıklayabileceğimi, bildirdim. O, benim sözlerimi öğrenince, benden hemen bu akşama kadar, bir hediye istediğini, aksi halde ertesi sabah beni bağlanmış olarak götüreceğini bildirdi. Açıkça anlaşılıyordu ki, bahis konusu olan, pis bir rüşvet alma vesilesi yaratmaktan başka bir şey değildi. Bu nedenle zaruri olarak izin alıp, Fransız Ticaret Evi'ne (Fondaco) gittim. Sayın Konsolos'a, tekrar hileli bir şekilde hediye talebiyle karşılaştığımı, yakında ödeneceğini sandığım paradan daha çok borçlandığımı arzettim. Konsolos, Kadı buna muvafakat ettiğine ve işi Çavuşun serbest iradesine bıraktığına gö-

re, bana yardım edemeyeceğini bildirdi. Şimdi benim çevrede nereden para temin edebileceğimi düşünmem gerekiyordu. Borçlarımın vâdesi de yakın olduğundan, önümde bir kimseden diğerine koşup, sadaka gibi, Tanrı'nın rızası için para istemek, benim bu vahşi hayvandan kurtulabilmemin tek çaresi idi. Bu durum o kadar ağırıma gitmişti ki ağlıyor, utanıyordum ve isteğimi güçlükle yerine getirebilecektim, bunu yazılı olarak yapmayı tercih ediyordum fakat bu iş kısa sürede olamazdı. Her ne kadar el-işi yaparak iki ay içinde borçlarımın hepsini ödeyebileceğime inanıyorsam da, iki Duka'dan fazla toplayamadım. Son iki Duka'yı da bir Venedikli karşılıksız olarak verdi.. 23 Şubat'ta, şehir hapishanesine bir Alman geldi, beni Almanca selâmladı ve bir Almanı bu memlekette üstelik, hapishanede bulmaktan dolayı hayretler içinde idi. Kendisini hoş görmemi dileyerek, mucizenin onu bana sürüklediğini söyledi. Benim bir Schwabe (Svaplı) olabileceğimi hemen farkedip, beni hemşehri saydığını söyledi. Benim Ulm şehrinden olduğumu öğrenince, derhal kendisinin de oradan uzakta olmadığını, Derebeyi "Freiherr Vöhlin zu Neuburg bei Diessen"in emrinde olduğunu söyledi. Beklenmedik şekilde bir araya gelişimize hayret ediyorduk. Bu arada kendisinin Yahudi olduğunu açıkladı, buna üzüldüğümü farkedince hemen beni teselli edici şekilde konuştu. Anlamıştı ki ben kısmen, birkaç Yahudi yüzünden tutuklu bulunuyordum ve bu yüzden dehşete kapılmıştım kı bu yanlış da sayılmazdı.

Gerçi, hasımlarım onu, bana gelip kim olduğumu,

yaptıklarımı veya ihmal edip yapmadığım şeylerin neler olduğunu öğrenmesi için zoraki göndermişlerdi fakat bana yeminle şunu söyleyebilirdi, Tanrı'ya o kadar minnettar idi ki bana karşı en ufak bir dolap çevirmek veya teşebbüste bulunmak gibi bir amacı yoktu. Çünkü kendisi ve diğer Alman Yahudilerinin, buradaki kendini beğenmiş, mağrur Yahudilere, Hıristiyanlardan fazla düşmanlık beslediklerini söyledi. İsrail'deki Safet şehrinde işleri olduğunu, burada uzun zaman kalmayıp, yakında Almanya'ya döneceğini, bu nedenle, onlara karşı vefalı bir vatandaş olarak bana bir iyilik yapabileceğini, kendisine öz kardeşiymişim gibi güvenmesi gerektiğimi söyledi. Ona tekliflerini bir kere daha hatırlattım, o da bunları fazlasıyla teyid etti. Bunun üzerine onlara şunları naklet-mek hususunda anlaştık: O, babamın Ulm'de tanınmış bir zat olduğunu ve Belediye Başkanı bulunduğu sıralarda onunla bir işi olduğunu, benim Ulm'lu olduğumu fakat soyumdan başka kimseyi tanımadığını ve kanaatince itibarlı bir kimse olmadığımı, nakledecekti. Bunu sadakatle yerine getirdi.

Safet (Zefat) şehri Trablus'a iki günlük mesafeden daha yakın olduğundan, sekiz gün içinde tekrar bana geldi ve ayrıntılı olarak anlattığına göre, orada Okulda (ki tanınmış dinî bir Okuldu) sayısız Yahudi vardı. Bunlar çeşitli milletlerden olup, Alman, Welsch, Fransız, Portekizli, İspanyol, Polonyalı, Türk, Arap ve Yunan dili konuşuyorlardı. Trablus'ta kaldığı sekiz gün içinde sık sık bana uğradı. Daima Doğu Yahudilerinin mağrur oluşlarından sözetti. Örneğin ona iki gömlekle, birkaç mendil

yıkayıp, bunun için 4 Medin ödettiklerini halbuki bu iş için Almanya'da 1 Medin bile ödenmediğini anlattı. O sırada bir Yahudi geldi ve onunla konuşarak, inatla karısına dört sahte Medin ödediğini iddia ediyor ve bu memlekete ahaliyi dolandırmak için mi geldiğini soruyordu. Hayatında (sonradan bana gidip geldiği yerleri anlattı) binlerce mil seyahat ettiğini fakat asla böyle hilebazca dolandırılmadığını söyledi. Onun fikrince "Safet'e yakınlaştıkça Yahudi, Roma'ya yaklaştıkça Hıristiyan daha kötüdür" şeklindeki atasözü doğruydu. Sonunda 10 Mayıs 1575'de bir Venedik gemisiyle tekrar Almanya'ya dönerken ona sevgili babama ve arkadaşlarıma mektuplar, ayrıca hepsi de Ulm'de dağıtılmak üzere bazı şeyler verdim. Verdiği esaslı haberler için de iyi bir bahşiş aldı.

TEKRAR KALE'DE

Kıskanç hasımlarım bana yeniden bazı tuzaklar hazırlattılar, ve rüşvetle amaçlarına öylesine ulaştılar ki, ben 16 Eylül 1576'da aşağı hapishaneden tekrar Kale'ye sevkedildim. Yüzbaşı hiç memnun olmadı ve aşağı hapishanede olduğu gibi bana yemek-sadakasının getirilmediğini, beni kendi hesabına besleyemeyeceğini fakat iradesi hilâfına beni kabul etmek zorunda olduğunu açıkladı.

Bu arada ona biraderlerinden biri, Almanya'da imal edilmiş iki çalar saat ile bakla kırı bir Alman atı, göndermişti. Ne yüzbaşı ne adamları saatten anlamadıkları için, saati benim daha önce kalmış olduğum odunluk ve kömürlüğe gönderip "çalar" hale getirmem istendi. Diğer bir masa saati bana çok daha fazla iş çıkardı. Birinciyi elime aldıktan sonra öbürünü de yaptım, artık doğru gidiyor ve çalışıyordu. Bunun üzerine Kale Kumandanı öyle memnun oldu ki sadece kendi kesesinden Valiye ve Kadı'ya 5 Duka rüşvet vererek, hasımlarıma rağmen, 28 Eylül'de yeniden aşağıdaki eski hapishaneye gönderilmemi sağladı. Bu iş bir Cuma günü, Türkler Cuma namazını kıldıktan sonra oldu. Yahudi hasımlarımın Sab-

bat'larının arife akşamı idi. Böylece ertesi Cumartesi günü, Sabbat günü hiçbir iş göremeyeceklerinden benim aleyhimde bir teşebbüse girişememeleri sağlanmış oldu.

Eylül 1576 başında Wilhelm Salvacana ölür. Krafft yalnız kalır. Bu arada, Marsilya bürosunda Manlichler'in mallarının idarecisi olan arkadaşı G. Bronnenmayr, Krafft'a İstanbul üzerinden yardım sağlamaya çalışır:

Altı aydan fazla bir zamandır her gün haber bekliyordum. 21 Ekim 1576'da, gemi ile gönderilmiş bir yazı aldım. Bunu Bronnenmayr 26 Eylül'de yazmıştı. İstemeyerek bana şunları bildiriyordu. İstanbul'dan aldığı haberde benim öldüğüm duyulduğundan, benim için hiçbir şeye teşebbüs edilmemişti. Çünkü boşuna masraf yapılması istenmemişti. Gönderilen para ile neler yapılacağını bildirmesi gerekiyordu. Bütün bunlardan anlaşılan, eldeki paranın, yeni cevap gelene kadar, gelir getirici işlerde kullanılabileceği idi. Bunu büyük ürküntü ile öğrendim ve yeniden sabretmekten başka çarem kalmadı...

Ekim başında, İstanbul'dan Trablus'a yeni bir Kadı tayin edildi. Üç araba içinde karılarından birkaçı, ayrıca bakımlı birçok atı ile çok ihtişamlı şekilde geldi. Gelişinden sonra, kısa süre içinde bütün mahpuslar, tek tek önüne çıkarıldı. Adi suçlardan değil de para borcundan dolayı hapsedilenler ile alacaklılarını yüzleştiriyordu.

Böylece benim yattığım hapishanedeki birçok borçlu serbest bırakıldı. (Halbuki) benim hasımlarım Kadı üzerinde kuvvetle etkili olup, beni de tahliye etmemesini sağladılar. onlar hâlâ bana gönderilecek yardımı bekliyorlardı. Bununla beraber, ben de Kadı önüne çıkarıldım. Kısa bir süre onlarla konuştuktan sonra, benim yerime götürülmemi emretti. Bütün elbiselerimin bedeli bir Kron etmese de, daha az utanmadım.

Kadı, yakışıklı, tombulca, sarı benizli, bana ilk görüşte kimsenin olmadığı kadar dost görünen bir Efendi idi. Mutlu, güleç davranışlarından şunu farkettim ki o, bana (bir) iyilik yapabilirdi.

Bana sonradan anlatıldığına göre, iyi niyetli idi. Çünkü acıyarak ve dostça bakıyordu. Fakat benim iki en büyük alacaklımın yanında, tercüman aracılığı ile sadece benim kurtulmam için para gönderileceği hususunda hâlâ ümidim olup olmadığını sordu. Ben ona "evet" diye cevap verdim. Bana memnuniyetle inandığı karşılığını verdi. Bunun ardından, şerirler, yeni Kadıya hoş görünüp birçok şeyler takdim ettiklerinden, o da beni beklenmedik şekilde 26 Ekim 1576 Cuma günü öğleden sonra tekrar Kale'ye gönderdi ve yüzbaşıya bana eski yerimde, düzenli bir şekilde bakması gerektiği haberini yolladı.

Not: 1577 Ocak'ında bana Marsilya'daki G. Bronnenmayr'dan iki ayrı gemi vasıtasıyla, İspanyol Real'i olarak önemli miktarda para gönderildi. Bu paralar benim kurtarılmamı sağlamak içindi. (Evvelce gönderilen paralar, kazaya uğrayarak etkisiz kalmıştı.) Şimdi bunlar,

benim verdiğim ümidle yaşayan hasımlarımla uygun bir anlaşma yapmakta kullanılabilirdi. Bu ve daha evvel gönderilen paraları son derece gizli tutmaları şartıyla üç Fransız ve bir Venedikli olmak üzere, dört tacire emanet bıraktım. Ve onlardan ısrarla, hasımlarıma veya başkalarına hiçbir şey sızdırmamalarını rica ettim. Çünkü bunlar en ufak bir bilgi edinirlerse, sadece bu paraları ve ümidimi değil, ayrıca ödememe imkân olmayan meblağları da benden almaya kalkarlardı. Bu da sırf benim için değil onlar için de alay konusu olurdu. Tacirler, dileğimi yerine getirmeyi kabul ettiler ve bunu gerektiği şekilde dürüstçe yerine getirdiler. Bu arada ben, kurtuluncaya kadar kendimi gerçek bir meteliksiz gibi gösterdim. Az yemek yedim, kötü giyindim. El-işlerime fakirliğim yüzünden canla başla sarıldım.

Yüzbaşının bir kölesi merdivenden yuvarlanıp başından ağır şekilde yaralanır:

Yüzbaşı akşam yemeğinden sonra, Yahudi ile tercümanıma haber gönderip kölenin iyileşip iyileşmeyeceği hakkında benim fikrimi sordurdu. Ona, üçüncü sargıdan sonra, nabzının çok yavaşladığını ve ertesi güne kadar yaşamasının şüpheli olduğunu bildirdim. Yüzbaşı, büyük köleyi bize gönderip hasta ağırlaşırsa, kendisini, hatta uykudan uyandırıp haberdar etmemizi emretti. Diğer ikisinin uyumaktan başka bir şey yaptıkları yoktu. Ben de kendi uyuklamama engel olamıyordum. Güneş doğ-

madan bir saat evvel, Yüzbaşıyı uyandırttım. O hemen Arap bir Hoca gönderdi. O gelince ben kendi odama çekilmek zorunda kaldım. Hoca bir kitaptan bir şeyler okudu. Yüzbaşı da ona arada bir şeyler söylüyor, cevap veriyordu. Gün ağarınca, büyük kapı açıldı, hasta kapıda ayakları eşiğin üstüne gelecek şekilde yatırıldı. Hoca ve Ağa (Yüzbaşı) her ikisi de yüksek sesle Muhammed'e seslendiler. Hasta öldükten sonra, sessizce birbirlerinden ayrılıp gittiler. Yaklaşık iki saat sonra şehirden yukarıya iki kişi geldi, cesedi soydular, yıkadılar, beyaz düz pamukludan bir beze diktiler (? sardılar). Tedariki mümkün olmadığından (?) çiçek yoktu. Cesedin yüzünü açık bırakıp, üstü geniş bir tahta ile örtülmüş olan bir tabuta koydular. Önce ayak tarafını kapı dışına çıkardılar. (Belki köle olduğu için?) Bunların hepsini hücremin kapısındaki delikten gördüm.

Krafft, yüzbaşının oğluna ders veren Hoca ile ay tutulması hakkında konuşuyor:

Bir ara Hocaya, on gün sonra ayın önce karanlığa gömülüp, sonra aydınlanacağını bilip bilmediğini sordum. Bu sözler üzerine dehşete kapıldı. Vahşi bir hiddetle bana, Allah-ı azimüşşan'ın işlerine hangi cüretle böyle edepsizce karıştığımı sordu. Böyle şeylerde susmam gerektiğini, Allah'ın beni bir anda cezalandırabileceğini söyledi. Onu tasdik ettim. Daha çok sinirlendi, yerinden kalktı ve ağzıma yumruk atmak ister bir tavır aldı. Yüz-

başının oğlu ona Türkçe açıkladı: "Efendim, Allah biliyor ya, bu Frenkler çok malûmatlıdır." Sonra Hoca bana bunu nereden bildiğimi sordu. "Bende mevcut küçük bir kitaptan" dedim. O da bu kitabı kendisine getirmemi istedi. Kitap, Fransızca bir takvim idi, içinde 2 Şubat'ta öğleden sonra saat sekizde dolunayın kuvvetli bir şekilde kararıp, tutulacağı yazılıydı. Takvimi kendisine uzattımsa da Hoca, -bizim Türkçe kitaplarda yaptığımız gibi- okuyamadı. Fakat ayın tutulmuş resmini basılmış olarak görünce, biraz yumuşadı ve ay hakkındaki bilgisinin esassız olmadığını düşündü. Bana dönüp: "Eğer ay on gün içinde değişmezse, kendisinin bu kitabı yakmaya mezun olup olmadığını" sordu. Ben kısaca ona, yalnız kitapçığı değil, üstümdeki bütün elbiseleri de yakabileceğini, kendime başka bir elbise alana kadar da çıplak gezmeyi kabul ettiğimi söyledim.

2 Şubat geldiğinde ay'ın tutulmasının yarattığı şaşkınlık:

Zenci bir kere daha gelerek, iç avlunun kapısı altına koştu. Orada yüzbaşının yanında, yaşlı teğmen ile yaşlı usta, bir yeniçeri ve oğlanın eğiticisi olan Hoca duruyordu. Kiliselerinde (Camide) mutad akşam namazını kılmışlardı. Yüzbaşıya üç adım yaklaşınca, önünde saygıyla eğildim. Sağ eliyle göğü işaret ederek bana: "Frenk, bu ne iştir?" dedi. Göğe baktığımda güzel dolunay yarı yarıya kararmıştı; Hocaya dönerek: "On gün önce ben sana

ne söyledim?" dedim. O susuyordu, iki omuzunu yukarı kaldırdı. Yüzbaşı tekrar bana sordu: "Bunu nasıl biliyorsun?" Ben: "Bende küçük bir kitap var, orada yazılı" deyince kitabı istedi: "Bana ver" (diye aldı) O da okuyamadı ise de içinde, ay'ın siyahla boyanmış resmini gördü. Kitabın ne zaman basıldığını bilmek istiyordu. Ben: "Bir yıl önce güneş en yüksekte bulunduğu zamanda iken," dedim. Yazarın, vaktinden önce bunu nasıl bilebildiğine hayret etti. Ben, onun gökteki yıldızlardan gördüğünü söyledim. Yüzbaşı ayrıca: "Bu nasıl oluyor" diye bilmek istedi. Ben bunu kendimin de bilmediğimi söyledim. Fakat şansımdan aklıma bir benzetme geldi. Bu benzetme onun yanıbaşımızdaki bahçesinden idi. Bir bitki topraktan çıktığında onun nasıl bir çiçek vereceği bilinir. Aynı şekilde bilginler de yıldızlara bakınca ilerde gökte nasıl bir şekil alacaklarını bilirler. Bunun üzerine orada olanlar Arapça: "Frenkler Allah gökte ne yapıyor hepsini biliyorlar?" dediler.

O sırada şehirden yukarı bağırtılar ve gürültüler geliyordu. Herkes korku ve dehşet içinde evine çekildi. Yalnız Hoca, yüzbaşıya rica edip, kendisinin benim yanımda, odamda kalmasına müsaade edilmesini istedi. Amacı benden ayın ilerde alacağı şekil hakkında bilgi almak imiş. Yüzbaşı ona izin verdi, Hoca sağ eliyle yün gömleğimin yeni'ni, önde sol kolu üzerinde sıkıca tutuyordu, öylece onunla eve girdik.

Yüzbaşı iki köleye, ona hemen yukardan kitapları getirmelerini emretti. Her zaman oğlunun ders gördüğü sedirin üzerine oturdu, kendi kitaplarında oraya buraya

baktı fakat bir şey bulamadı. Kadınlar yukarıda, dehşet içinde idiler, ondan yukarı gelmesini rica ettiler. Hemen bana ve Hocaya iyi geceler diledi. Daha evvel bana bunu nadiren söylerdi. Mırıldanarak merdiveni çıkarken dua ediyordu, arkadan merdiven başındaki kapıyı itina ile kilitledi. O sırada şehirden yukarı korkunç tencere vb. madenî vurma sesleri, çığlıklar ve diğer büyük şamataları duyuyordum; öyle ki (Tanrı inançlı Hıristiyanları korusun) yarın cehennemde, günahkârlar ve paniğe kapılan ruhlar bile bu kadar inleyen, korkunç sesler çıkaramazdı. Kalede benim üstümdeki evde oturan kadınlar acıklı çığlıkları ve çıkardıkları gürültülerle buna katılıyorlardı. Hoca Efendi, boğuk, kısık sesiyle pencereden aşağı haykırıyordu.

Ben odamda asılı, yüzbaşının duvar saatini doğru olarak ayarladığım için, Hocaya, takvime bakarak, ay'ın ışığının ne zaman koyu gri, kan kırmızısı ve tekrar solgun ve nihayet açık görüneceğini söyleyebilirdim. Buna hayretler içinde kalacaktı. Ay tutulması bitip, bütün gürültüler birden kesildikten sonra, yorganın üzerine uzandım, Hoca ise yüzbaşının kendi evinden gönderdiği halının üzerine yattı ve hemen uyudu.

Gün ağarır ağarmaz, Hoca kalktı, bana iki büklüm vücudu ile hayırlı günler dileyip, doğrudan doğruya hamama gitti. Orada yıkanıp, temizlendi. Çünkü geceyi bir hadım'ın odasında geçirmişti. Yüzbaşı aynı şeyi yaptı fakat odam kilitli olduğundan onu görmedim. Ancak öğleye doğru, o yemeğe giderken bir şey söylemeden gülerek başını eğdi. Bir saat geçmeden, bana tavuk suyu ile yapıl-

mış güzel bir pilâv ile dörtte bir tavuk ve birkaç parça koyun eti gönderdi. Teşekkürle aldım ve afiyetle yedim.

Bu olaylar sayesinde ismim Yıldız Falcısına ve tabiatüstü şeyleri haber verebilen kâhine çıktı. Bir keresinde şöyle oldu: Çavuşun karısı, Kalede yüzbaşının karıları yanında, kocası İstanbul'dan gelene kadar, birkaç ay kalmıştı. Kadın, küçük zenci vasıtasıyla, benim kitaplarıma bakarak, kocasının nasıl olduğunu, yaşayıp yaşamadığını, yakında gelip gelmeyeceğini öğrenip öğrenemeyeceğimi sordurdu. Ben cevabımda, meseleyi teemmül edip iki gün sonra cevap vereceğimi bildirdim. Onun artık düşünmeyeceğini sanıyordum. Genç zenci, ertesi gün akşamı yine bana geldi. Onu tekrar teselli ederek, ertesi sabah kitaplarıma gömülüp, bakacağımı, şimdi vaktin geç olduğunu söyledim.

Bu arada bir yalan hazırlayıp, üçüncü gelişinde, Çavuşun bir ara hastalandığını, fakat iyileştiğini, kendisinin tekrar gelmek istediğini fakat henüz serbest bırakılmadığını bildirdim. Kısa süre sonra, zenci bana, karısına dört hafta evvel kocasının hasta olduğu haberinin verildiğini, onun yakında geleceğini umduğu haberini getirdi. Kadın bunun üzerine bana teşekkür makamında güzel bir pilâv ile biraz fırında pişmiş tatlı gönderdi. Bu suretle, usturuplu bir yalan sayesinde doğru dürüst bir yemek yedim. Sonunda bana falcılık, müneccimlik yapmam için bir sürü sorular soruldu. Bunları atlattım. Çünkü benim uydurulmuş küçük masalımın içyüzü meydana çıkarsa, sonucun kötü olacağı açıktı. O yüzden âlimlik itibarı ile yetinmeyi tercih ettim.

MÜSLÜMAN KADINLAR

Erkekler, karılarını çok kıskanırlar. Bu yüzden kadınlar; hiçbirinin şüpheli duruma düşmemesi için şehre hep topluca giderler. Saygıdeğer bir Türk veya Arap kadını sokakta yalnız görülmez. Çoğunlukla dörtlü, altılı veya sekizli gruplar halindedirler. Bir Türk veya Arap, kendi karısıyla arkadaşları arasında sokakta konuşmak isterse, diğerleri buna izin vermezler yahut o kadın onların grubundan ayrılır. Hepsi siyah krep veya ince ipek çarşaf giymiş olan kadınlar (böylece) hiçbir erkeğin kendileriyle konuşmadığını ispat edebilirler. Buna müsaade edilirse, o kadının başka erkeklerle de konuşmuş gibi telâkki edilmesi tehlikesi doğar. Böyle bir halde o kadın evine hapsedilir ve günlerce ve hatta yıllarca, özel bir af ve izin olmadan artık evinden çıkamaz. Yaşlı veya zenaat sahibi kadınlar, bazen yalnız başına dışarı çıkarlar. Bunlar yüzlerini örtmüş olsalar bile, yürüyüşlerinden anlaşılır. Genç iseler, fahişe telâkki edilip, ağır cezalara maruz kalırlar. Bir erkek, karısını sokakta görür ve onunla konuşursa, oradan geçen biri onunla sokakta konuşmaya utanmıyor musun diye, alay edebilir, bu işi önceden veya daha sonra evde yapabileceğini hatırlatır. Bu-

rada bahis konusu olan, kadına güven duymayan bir kıskançlıktır. Kadınlar, uygun zamanlarda kocalarına ait bağ ve bahçelere gidebilirler, bu gibi hâllerde başka bir erkek şöyle dursun, koca bile oraya gidemez veya kadınların tümü evlerine dönmeden orada bulunamaz...

5 Temmuz 1577 Cuma, Türkler ve Arapların özel bir ciddiyet ve önemle Muhammed'i andıkları gündür. Bu esnada neler yapıldığının ayrıntılarını tam olarak öğrenemedim. Yüzbaşı, bütün köleleri, küçük büyük herkesle öğleyin büyük bir tevazu içinde Kiliseye (Camiye) gitti ve bir saatten fazla ibadet ettiler. Çardağın altından geçerek dışarı çıkarken zenci köle, yüzbaşıya beni odama kilitlemesi gerekip gerekmediğini sordu, o: "Hayır" deyip yürüdü. Hapis yattığım yerin kapısının sağ tarafında oturmuş, mavi ipek düğmeler hazırlarken, kibar, kısa boylu bir kadın yüzü açık olarak bana gelip, revak'ın altına yürüdü. Sade giyinmişti ve çok dostane bir şekilde beni "Selâm-ı aleyküm" diye selâmladı. Önümde durup, Arapça olarak bana sordu: "Nasılsın?" Ben de "İyi" diye cevap verdim. Bunun üzerine "Tanrı'ya şükür" dedi. Tabii kendi İslâmî Tanrı'sı (Allah'a). Benim, kendi söylediklerini tekrarlamamı istedi: "Allah'tan başka Tanrı yoktur". Ben tekrarladım. Fakat "Muhammed onun elçisidir" sözü gelince ben kafamı sallayıp, ona hiçbir şey söylemedim. Bunun üzerine neden benim odamda her gece bir köle yatırttığımı bilmek istedi. Böyle bir şeye müsaade etmemeliydim. Ben bunu, yüzbaşının istediği şeklinde cevaplandırdım. (Nedeni, daha iyi gözaltında olmam ve geceleyin kaçmamamdı.) O, ben yüzbaşıya söylerim, dedi.

Bu konuşma beni çok korkuttu ve kapının üstündeki çardaktan birinde dinleyebileceği ve bana bu kadın nedeniyle iftirada bulunabileceğini düşünerek, endişelendim. Kadın, üzüldüğümü farkedince, gülerek bana şunları söyledi: "Korkma Gözüm, dostum". Ayrıca çenemin altındaki sakalımı sağ eliyle okşuyordu. Bana o kadar korku ve vehim geldi ki artık konuşamaz oldum. Benim tek yapabileceğim şey (bana sık sık teklif edildiği gibi) Türk olmam (Müslümanlığı kabul etmem) yahut da kötü muameleye razı olmaktı. Sakalımı tekrar sıvazladı ve eliyle bana öpücük gönderdi. Ayağa kalktım, düğme kutumu toplayıp oradan uzaklaşarak, avludan, düzlükten geçip büyük demir kapıyı arkamdan kapadım. Öyle ki artık içeriye giremezdim, kimse de dışarı çıkamazdı. Yüzbaşı camiden gelince neden kapının kapalı olduğunu sordu, ben rüzgârın kapadığını söyledim.

Krafft'ın ziyaretine gelen yüzbaşının karısı imiş. Krafft onu kendine düşman ettiği yetmiyormuş gibi bir köle ile bir Yeniçeri de onu kıskanıyormuş:

Bu üç düşman birlikte, uzun zamandır bana nasıl bir darbe indirebileceklerini tasarlıyorlardı. Sonunda bunu başardılar. 20 Temmuz 1577 Cumartesi günü, dışarda, çardak altında o sırada genç'e ders vermekte olan Hocanın yanında idim. Bir düğme imal etmekle meşguldüm. Şirret zenci köle, bize doğru geldi, hiçbir şey söylemeden

meydanı geçip odama girdi ve epeyce kaldı. Ona hiçbir şey sormadım ve ilgilenmiyormuş gibi davrandım.

Yüzbaşının oğlu bana, neden onun odama girmesine müsaade ettiğimi, onun yerinin orası olmadığını söyledi. Ben cevaben: Onun yüzbaşı gelene kadar içerde kalabileceğini, yüzbaşının onu dışarı defedeceğini söyledim. Genç öğrenci karşı çıktı. Onu, benim dışarı atmam gerektiğini aksi halde babasının bana kızacağını söyledi. Ben buna uyup içeri girdim. Köle benim enfes istirahat yerim olan sedirin üzerinde yatıyor ve uyuyormuş gibi yapıyordu. Ceketini çektim ve kalkıp gitmesini, yüzbaşının şimdi geleceğini söyledim. Bunun üzerine köle bana karşı koyup, pis sümüğünü sedire silip, bana tükürmeye başladı. Ben "bu ne demek oluyor?" dediğimde bana sağ ayağıyla vurdu. Ceketinden tutup "Hey çabuk kalkıp defol" dedim. Ayağa kalkınca, ağaç kesmeye mahsus nacak'ı bana fırlatıp, yüksek sesle bağırmaya başladı. Düzlükten geçip, avluya çıktı ve benim kendisini nacak'la öldürmeye kalktığımı iddia etti. Yüzbaşının karısı pencereden aşağı bağırıp ne olduğunu sordu. O bu defa yalanını daha da süsleyerek anlattı. Kadın, ona alt kapıdaki Yeniçeriye şikâyet etmesini, yüzbaşı eve gelince beni cezalandırmayı bileceğini, söyledi. Müslüman Hoca bu hileli tecavüzü farkedince hiddetlendi, öğrencisinin yanından kalkıp, bir şey söylemeden Kale'den çıkıp gitti.

Öğle üzeri yüzbaşı şehirden yukarı Kale'nin alt kapısına kadar gelince, aleyhimde kuvvetli, sahte şikâyetler başladı. Güya ben zenciyi öldürmek istemişim. Benden ona büyük zarar gelmeden, gözünü açmak gerekirmiş. Bu

ve başka yalanları siyah sakallı Yeniçeri Yüzbaşıya güzelce fısıldayıp, onu kışkırttı. Yüzbaşının evine girmesine fırsat kalmadan karısı pencereden büyük bir yaygara koparttı. Bu yüzden hemen iki yeniçeri gelip beni ilk kaldığım ve halen kimsenin bulunmadığı hücreye kapattı.

Krafft tanıdığı Yahudi'yi bir ara oğlunun kötü bir çıbanını iyileştirdiği Hoca Efendiye gönderir, o da yardımcı olur:

Yahudi'nin bana anlattığına göre yukarıda sözü edilen vak'a, her ikimizin de tanıdığı, ders veren Hocaya anlatıldığı zaman o hemen hiddetlenip, kendisinin bu işin yüzbaşının karısının başı altından çıktığını hemen anladığını ve bana haksızlık yapıldığını gördüğünden, oğluna ders vermeyi bırakıp, Kaleyi derhal terkettiğini anlatır. Bana, aleyhimde yalancı şahitlik yapmayacağını bildirmelerini ister. Onun çocuğunu çok kötü bir rahatsızlıktan o kadar ustaca iyi etmiştim ki, onun benim aleyhime ifade vermemesi fazla bir karşılık sayılmazdı. Yüzbaşının karısı, Hoca'ya yardımcı olmasını rica etmek ve yukarıya Kale'ye gelmesini telkin etmek üzere, ona birini göndermişti. Hoca, açıkça bunu reddetmiş ve kadına artık oğluna ders vermeye gelmeyeceğini bildirmiş.

Bu durum, Fransız Konsolosunun da hoşuna gitmiş bana selâmlarını gönderirken, benim şunu görmem gerektiğini de eklemiş; eğer yüzbaşıyı onurlandırır ve memnun edersem onun beni yeniden eski yerime gönderece-

ğine kani olduğunu zira kendisi ve hasımlarının Kadı nezdinde meseleyi halletmiş olduklarını ve Kadı'nın yüzbaşıya herkesin önünde çıkışarak, onun benim aleyhimde hiçbir fiil işlememesi gerektiğini, çünkü benim ağır ve adi bir suçtan dolayı mahpus olmadığımı, meselenin aslının herkesçe bilindiğini söylemiş olduğunu, iletmişti.

Yahudi kısa bir süre sonra gelip, yüzbaşının benim konuşmamı öğrenince hayret ettiğini, bundan zencinin haksız olduğunun anlaşıldığını, benim kendisine büyükçe bir hediye vermem halinde, zenciyi benimle yüzleştireceğini, kölenin haksızlığını görür görmez, onu gözümün önünde kırbaçlatacağını, karısının bunu istememesi ile ilgilenmememi, çünkü onun eski iddiasında ısrar ettiğini söyledi. Ben eski yerime konulacaktım veya istersem gerçekten güzel görünen yazlık odayı bana vermek istediğini de bildirdi. Bunun üzerine Yahudi'ye, Fransız Konsolosuna gitmesini emrettim. Ondan, bana bu güç durumumda, yine eski yerime gelebilmem için, gönderilen paradan 20 Duka yardım etmesini istirham ettim. Ertesi çarşamba sabah 9'da, Konsolos parayı yanında Yahudi de olduğu halde, bir Fransızla bana yolladı. Fransızı zahmeti için teşekkürlerimle geri gönderdim. Yahudi'yi yanımda alıkoydum ve yüzbaşının evine gönderip, Fransızlardan dilendiğimi ve ondan, saygılarımla 12 Duka'yı kabul etmesini rica ettim. Oğlu ve diğer köleler için de az bir şey dağıtacağımı ve eski yerime gelmek için mümkün olanı yapacağımı bildirdim. 12 Duka'yı kendisi, iki Duka'yı da oğlu için teşekkürle aldı ve

bana, şerefi ve dini üzerine yemin ederek, yıllarca, Kale'de tutuklu kalsam bile, bana ne kendisi ne de adamları tarafından en ufak şekilde üzüntü verilmeyeceğini vaadetti...

24 Temmuz 1577 Çarşamba günü ikindi vakti, yaşlı yeniçeri vasıtasıyla zindandan alındım ve yüzbaşının evine götürüldüm. Orada kendisi, oğlu ve Yahudi ile tanımadığım üç yeniçeri avluda oturuyordu. Hepsi bana güler yüzlü bir çehre ile bakıyorlardı. Yüzbaşının arzusu üzerine, Yahudi tercümanımın yanına oturdum. Ağa, ayakta duran dört köleye hemen zenciyi ortaya getirmelerini emretti. Ona çok ciddi olarak, birkaç gün önce neden öyle çığlıklarla, benim onu döğdüğüm numarası yaptığını sordu. Gerçeği söylemesini ve ispat etmesini, olayın nasıl geliştiğini anlatmasını, çünkü kendisinin, bu arada, ortada gerçek bir şey olmadığını ve onun bu yüzkarası şeyleri sahtekârca ve kıskançlık yüzünden yaptığını öğrendiğini, söyledi.

Oğlan baktı ki, benim aleyhimdeki komedi kendisine karşı dönecek ve sonu fena olacak, ağlamaya başladı ve yüzbaşının eteğini öpmeye davrandı. O, herifi itti. Kısa süre sonra iki yeniçeri ayağa kalkıp, onu sırtı yere gelecek şekilde yere yıktılar, ayaklarını bağlamak istiyorlardı. İkisi de ellerinde bir değnek, dövmeye hazır duruyorlardı. O, zaman ben hemen ayağa kalktım, yüzbaşının önünde eğilip, eteğini öptüm. Zencinin kırbaçlanmasını önlemesini rica ettim. Yüzbaşı iki elini başına kaldırıp, neden düşmanım için böyle bir şey istediğimi sordu. İşi ucuza atlatmak için, Yahudi kanalıyla, inançlarım ve

Kutsal Kitabımın düşmanlarımıza (bile) iyilik yapmayı ve onların lehine davranmayı öğrettiğini, söyledim. Yüzbaşı benim ciddi olup olmadığımı öğrenmek istedi. Ben, "evet" diye teminat verdim. Yüzbaşının bana ve köleye lûtufta bulunduğunu tasdik için Köleye on Medin (kuruş) vermek istediğimi, böylelikle, onun bundan sonra benim iyi bir dostum olacağını benim de ona aynı şekilde davranacağımı göstermiş olacağımı söyledim. Yüzbaşı sonunda ricamı kabul etti.

KURTULMA ÇABALARI

Yüzbaşı, Kale'de bana hapisten kurtulmam için sadakatle yardım edeceğini söylemişti. Bunun için birçok defa Kadı'ya gidip, diğer işler arasında, hakimden benim en kolay yoldan nasıl serbest bırakılabileceğimi, iyice düşünmesini rica etmişti. Kadı buna çoğunca gülmüş ve pek bir şey söylememiş böylece Yüzbaşı teselli bulmadan, ayrılmak zorunda kalmıştı.

Bir keresinde Kadı, altın kaplama, pirinçden (sarı bakır) kutusu olan bir saatin eline geçmiş olduğundan fakat saatin kırıldığından ve kimsenin onu bir daha tamir edip, işletemediğinden Yüzbaşıya şikâyet etmiş ve bunu yapacak birini bilip bilmediğini sormuştu. Yüzbaşı derhal benim Kale'de kendisinin dört saatini tamir ettiğimi, muhtemelen bunu da yapabileceğimi söylemiş. Kadı, saati bana getirmesi için ona vermek istediğinde Yüzbaşı, daha iyisi, saati bana Fransız tercümanla göndermesini böylece, benim onun gerçekten Kadı'dan geldiğini anlayacağını söylemiş.

Krafft, zenbereği kırılmış olan saati Kadı'nın gözü önünde söker. Kırık, çelik zenbereği kendisi kaynak yapamayacağından Yunanlı bir kuyumcu çağrılır:

Kuyumcu, benim istediğim iki gümüş perçin çivisini zenberek üstüne mükemmel şekilde perçinledi, ben saatin parçalarını yeniden bir araya getirip yelkovan ve akrebi ile çalar'ı ayarladım. Saat doğru gitmeye başladı. Çalar'ında da bir noksanlık yoktu. Şimdi, basit bir işte neden o kadar korktuğundan dolayı Yunanlı kuyumcu ile alay ediyordum. O açıkça, bu iş aksi gidip bana zarar verseydi çok üzüleceğini fakat bunu başta arzu etmiş olduğunu, çünkü kendisinin büyük Türk Beyi ile başının belaya girmesini istemediğini, söyledi...

Emeği için, kendi imal ettiğim siyah ipek düğmelerden birbuçuk düzinesini ona bir "Talar"a bedava fiyatına verdim. Sonra vedalaştık. Saatin üzerinde çalışmaya devam ettim, çalar'ını iki kere kurdum, iyice çaldı. Mukavemeti tamdı. Oğlu, yüzbaşıya saatin sık sık çaldığını, Kale kapısının alt tarafında söylemiş. O zaman, yüzbaşı evin kapısı önüne gelip, avluda oturdu. Onun için de saati tekrar çaldırmam gerekti. Bu, çok hoşuna gitti ve Kadı'ya bildirmek istedi. 4 Ağustos Pazar günü, tercümanı çağırttım. Yüzbaşı onunla birlikte yukarıya kapının önüne geldi. Tercümana, Kadı'ya selâmını ve hizmetinde olduğunu bildirmesini söyledi. Saatin tamiri işini hallettiğim için, o ve ben Kadı'nın bundan böyle bana yardım edeceğini umuyorduk. Tercüman saati alıp gitti ve Kadı'ya götürdü...

İki gün içinde, hasımlarım saati tamir ederek Kadı nezdinde iyice göze girdiğimi öğrendiler. Yüzbaşının haber aldığına göre, şerirler bunun üzerine Kadı'ya üçü birlikte bir hediye getirerek, saygılarını sunup ondan Yüzbaşıya, beni iyi muhafaza altında tutması için talimat vermesini, rica etmişler. Çünkü, haber aldıklarına göre, Fransa'dan birisi beni almak üzere, ilk gemi ile gelecek ve benim serbest bırakılmamı sağlamak için bir anlaşma yapacaktı... Bu (dedikodu) yüzbaşının huzurunu kaçırdı ve Kadı'ya beni kurtarmak üzere Trablus'a birisinin gelmesinin aslı olmadığını, gizlice haber verdi. Zira böyle bir şeyi benim herhalde bilmem gerekirdi ve şüphesiz kendisine bildirmemezlik etmezdim. Kadı, mahrem olarak yüzbaşıya, aklına bir çözüm yolu geldiğini bildirip, benim için, Venedikliler ve Fransızların aralarında, Tanrı rızası için, yaklaşık bin Duka toplamalarının mümkün olup olmayacağını, sormuş.

Her iki milletten birçok zengin tüccar bulunduğuna göre bunu herhalde rahatlıkla yapabilirlerdi. Bu sağlanabilirse kendisi hasımlarımı bozguna uğratacaktı. Eğer onlar, toplanan bu sadakayı kabul etmek istemezlerse, beni daha fazla tutuklu olarak bırakamayacağını zira onların yüzünden beni ölene ve çürüyene kadar hapiste tutamayacağını, söyleyecekti. Bununla birlikte, Kadı, boş elle (!) beni tahliye etme sorumluluğunu taşıyamazdı. Bunu yüzbaşının kendisi de takdir edebilirdi.

Bu teklif, yüzbaşının hoşuna gitti. Benim daha çok gitti, zira paranın yerini biliyordum. Ben tüccarlardan bunu kolayca isteyebilirdim, yeter ki bana sadece isimle-

rini ve beni kurtarmak için verecekleri, sözde borç paranın miktarını göstersinler. Bu şekilde genel tutarı 1000 (bin) Duka sağlanmış olacaktı.

Krafft dikkatlice işe girişir ve Fransız Konsolosu ile ilişki kurar:

Yemekten önce, bir saatten fazla görüştük, konsolos benim, Kadı ve Yüzbaşının teklifi hakkındaki ayrıntılı açıklamamı, kurtuluşum için gerçekten iyi ve güzel planlanmış bir yol olduğunu, yalnız benim her iki akıl hocama da pek güvenilemeyeceğini söyledi. Eğer iş başarısızlıkla sonuçlanırsa, Konsolosu değil, kendimi kusurlu kabul etmem gerekiyordu...

Öğle yemeğinde ikimiz başbaşa iken, Konsolos, ona tabi Fransızlarla bir toplantı yapacağını, ve benim kurtulmam için el yazısıyla bir liste halinde, herkesin verebileceği para miktarını yazıp imzalamalarını rica etmeye hazır olduğunu açıkladı. Bu paralar, ben Trablus'tan gemiyle ayrıldıktan üç gün sonra, benim için gönderilen paradan, ödenecekti. Konsolos, para ödeyenlerin her birine sonuç itibariyle, ceplerinden hiçbir kuruş ödemek zorunda kalmayacaklarına dair teminat verecekti. Fakat bu durumu herkes son derece gizli tutacak ve aksi halde yüksek bir ceza ile cezalandırılacaktı. Venediklilerle olan kısma gelince: Konsolosun arzusu üzerine, benim amacımı ve sözlü olarak konuştuklarımızı, yazılı olarak beyan edecektim. Böylece, Konsolos benim amacımın

ne olduğunu, el yazılı beyanımla onlara gösterebilecek ve bu yazımı, Venediklilere, ajanları vasıtasıyla Halep'e de ulaştıracaktı. Böylece kazasız bir şekilde 1000 veya 1200 Duka toplanmış olacaktı.

Vedalaşmadan önce, Konsolostan, eğer bir itirazı yoksa, maksadımızı Piero Fabre'a da açmak istediğim hususundaki dileğimi bildirdim. Zira Fransızlar arasında mahpusluğum süresince kimse bana onun kadar yardımcı olmamıştı. Biliyordum ki burada da elinden geleni yapacaktı. O, bunu duyunca çok mütehassis oldu. Bu olayda kendisinin bir zararı olmayacağını bilakis, benim en büyük yardımcım olacağını, açıkladı. Halep'te onun iyi tanımadığı hiçbir Venediklinin bulunmadığını, şayet Konsolos ve ben kendisine benim el yazılı beyanımı emanet edersek, yazıyı Halep'te Philippo Lanfranci'ye göndereceğini (ki bu zatın bana sempatisi olup, daima büyük bir acıma hissetmiştir) o yazıyı milleti nezdinde gizlice ve nazikâne göstererek birçok iyi şeyler yapabilirdi. Fabre, kendisi de, arzu edilirse, ödünç verecekleri para için kefil olmaya razı idi.

Alacaklıların etkisi ile Kadı'nın havası değişiyor:

O gece kalbimden geçenler benim için unutulmazdır. Çünkü şunun farkına varmıştım ki insanî yardımlar her şeyi halletmiyordu. Dualarımda Tanrı'ya eskisine nazaran daha gayretle yöneldim. Tanrı'nın bana Babaca yar-

dımlarını artırmasını ve katı kalpleri yumuşatarak beni bu putperest memleketten kurtarıp sevgili vatanıma ulaştırmasını diledim ve sonra da sakin bir uyku uyudum. Erkenden gün ağardığında, sabah duasını yaparken aklıma bir şey geldi: Vaktiyle duymuştum ki Kadı, karıları arasında güzel, beyaz tenli birini (ki onun için çok para ödemişti) diğerlerinden fazla seviyordu. Ona gidilip, benim için şefaatte bulunması için ricada bulunmak tavsiyeye şayan sayılmaz mıydı? Bunun için, evinden çıkıp avludan geçerken yüzbaşı ile, kendim konuşabilmek için kapımı açtım. Bir saat geçmeden onun merdivenlerden indiğini farkettim. Kapının önünde durup, saygıyla önünde eğildim. Bana "İyi sabahlar" dedi. O zaman cesaretimi toplayıp: "Efendim, size bir şey söylemek istiyorum" dedim. O benimle yalnız olarak odama gelip sordu: "Ne istiyorsun?" Ona kısaca, "Acaba Kadı'nın en sevdiği, önem verdiği karısından kocasının beni kurtarması için ricada bulunarak onu yumuşatmasını istemek mümkün olur mu?" diye sordum. O zaman yüzbaşı şöyle karşılık verdi: "Bunu sana melekler fısıldadı!" Gidip, benim Yahudi tercümanı gönderecekti... Ondan sonra da ertesi cuma günü, zarif iki elbiseyi, zenci kadın vasıtasıyla takdim edecekti. Bu kadın, bu iş için diğer kadınlar arasında en uygunu idi. Hayatı boyunca kibar kadınlar arasında bulunmuştu ve Türk dilini rahat konuşabiliyordu. Bu fikir yüzbaşının çok hoşuna gitti, benim ise daha fazla gitti. Bizim samimi, candan tercümanı, Fransız Konsolosuna amacımızı açıklamak üzere göndermek hususunda mutabık kaldık. Bu arada Konsolosa bir tezkere

yazarak benim mutluluğum için iki adet güzel ipekli kadın elbisesi satın almasını rica ettim.

23 Ağustos 1577 Cuma sabahı, saat 10'da yüzbaşı ve Fransız tercüman, büyük bir sevinç içinde benim odama geldiler. Gayretli şekilde, zenci kadına verilecek, talimatla meşgul olmuşlardı. Yüzbaşı, bana tercüman kanalıyla "Welsch" dilinde ayrıntılı olarak bildirdiğine göre, zenci, Kadı'nın en makbul karısına, önemli bir konuda kendisiyle gizli olarak konuşmak istediğini bildirmiş. Hediye elbiseleri görülmemesi için çarşafının içinde götürmüş. Bununla beraber, bir süre beklemek zorunda kalmış. İçeri alınır alınmaz da elbiseleri, düzenli bir şekilde bağlanmış olarak, ne olduğu görülebilecek şekilde bir yere koymuş. Bunun üzerine saygılı bir şekilde ayaklarına kapanmış. O zaman kadın: "Arzun nedir, ne istiyorsun?" diye sormuş. Zenci kadın, benim ona bunları topladığım sadakalarla satınalıp saygı ile sunduğumu ve kendisinin yüksek merhametine sığındığımı, gerçi fakir bir Hıristiyan mahpus isem de, sevgili Efendisinden merhamet dilediğimi, onun başkaları karşısında beni koruyacağını ümid edip, teselli bulduğumu, bunu yaparsa kendisine ve sevgili kocasına Tanrı'nın fazlasıyla rahmet ve uzun yıllar sağlıklı bir hayat ihsan edeceğini, söyler. Bütün ayrıntılarıyla bunu burada anlatmak çok uzun sürer. Kibar kadın, hemen şöyle cevap vermiş: "Bu söylediğin, kocamın saatini tamir eden sarışın Hıristiyan genç adam olmasın? O zaman ben onu baştan ayağa iyice gördüm fakat o beni göremedi. Hapiste olmasından dolayı o zaman ona çok acımıştım. Pekâlâ, Efendine ve Hıristi-

yana şunu bildir. Öyle hissediyorum ki kocam bana samimiyetle bağlıdır, her ikisi de bana inanabilirler ki meseleyi iyice çözmek istiyorum. Öğle namazından sonra, sevgili kocamla yalnız olarak konuşup onu kuvvetle ve samimiyetle ikna etmeye çalışacağım. Öyle ümid ediyorum ki benim ricamı kırmayacaktır. Aksi halde benim teveccühümü kaybeder. Şimdi iki elbiseyi kabul ediyorum ve onları kocama delil olarak göstereceğim. Eğer o buna rağmen, benim yerime gözlerini karşı yana çevirirse, getirilen elbiseleri iade edeceğim."

Zenci kadın akşam haberi veriyor:

Tekrar gönderilen zenciye, Kadı'nın Hanımı kendisinin vaadettiği gibi hareket ettiğini, fakat kocasının bunun üzerine dehşete kapıldığını zira benim borçlarımın çok yüksek olduğunu söylemiş. Kadın, ona şu aklı vermiş: eğer benimle sulh olup anlaşmayı hiç istemezler ve bu büyük tazminatı bölüşmeyi kabul etmezlerse, beni ve parayı, birlikte gitmek isteyen alacaklılarla beraber, İstanbul'a göndermek zorunda kalacağını ve orada üç Hıristiyan elçisi bulunduğunu, belki onlardan birinin borçlarını kabul edip, beni kurtaracağı fikrini ortaya atmış. Bunun üzerine Kadı, "Peki bundan benim faydam ne olacak?" der. Karısı da ona, benim sadece kendisinin şefaatte bulunması için iki güzel elbise gönderdiğini, şüphesiz Kadı'ya daha fazla şeyler vereceğini, söylemiş. Sonunda Kadı, ona isteğini yerine getireceğini vaadetmiş.

Fakat önce meseleyi iyice düşüneceğini ve ertesi sabah beni dinlemek üzere çağırtacağını bildirmiş.

Çok çabuk gelişen olaylar:

Ben önce Fransız Konsolosuna bizim samimi, teklifsiz tercümanı yanımıza almak üzere başvurdum. Konsolosdan, Kadı'ya ne vaadetmem gerektiğini sordum. Bu para ancak benim tahliyemden sonra ödenecekti. Onun fikrince bahis konusu meblağ 100 Duka'dan aşağı olamazdı. Bununla beraber ben, bu meblağı çok zor bir araya getirebileceğimi, ihsas etmeliydim. Sallanıp uzun süre gecikmeden, kendimi hazırlamam gerekiyordu. Yüzbaşım gelmiş dairede oturuyordu. Kadı'nın iki adım sağında idi. Hemen benim de tercümanımla içeri girmem gerekiyordu. Yargıç, bana önce, birçoklarının şefaati ile hapislikten salıverilmek istediğimi fakat bu konuda kendisinin, sorumluluğunu bilerek, bir şeye teşebbüs edebilmesi için vasıta (para) mevcut olup olmadığını sordu. Tercüman'la şöyle söylettim: "Zat-ı âliniz birkaç hafta önce bana nasihat verip, Fransız Konsolosunun yardımıyla bu işte bir çözüme büyük ölçüde yaklaşabileceğimi söylemiştiniz. Fransız ve Venedikli iki Hıristiyan milletten olan kimseler, büyük merhamet ve acıma hissiyle 1100 Duka'dan fazla bir parayı, Tanrı rızası için ve benim kurtulmam amacıyla toplayıp, ödemeyi taahhüt ettiler. Bu para benim kurtulmamdan sonra, Tanrı'nın iradesiyle dürüstçe ödenecektir. Bunun için büyük şaşkın-

lık içinde herkese, özellikle size şükran borçluyum"

Kadı, ne kadar borçlu olduğumu öğrenmek istedi. Bunu bilemeyeceğimi, üç yıldır kimse ile hesaplaşmadığımı söyledim. O cevaben: "Öğrendiğime göre senin 24.000 Duka'dan fazla borcun varmış" dedi. Ben de, alacaklılarımın yaptığı hesaplamada yüksek faizlerin de ana borçlara eklendiğini söyledim. Yargıç: "Ne olursa olsun, 1000 Duka ile böyle büyük bir borçtan seni nasıl kurtarabilirim?" dedi. Bunun üzerine ben bir açıklama yaptım: "Alacaklılarım gayet iyi biliyorlar ki bu borçlar benim değildir. Ölen iki arkadaşım tarafından ben bu memlekete henüz gelmeden yapılmıştır. Ben daha patronlarımı iyice tanıyamadan, çevremi biraz öğrenemeden, onlar iflâs ettiler. Ben daha buraya gelir gelmez arkadaşlarım ve alacaklılar beni de kefil olmaya zorladılar. Patronlarımın hemen iflâs edeceğini bilseydim, onların işlerini kabul etmez, derhal Marsilya'ya dönerdim."

Yargıç, benim borçlanmada dahlim olmadığını öğrenince: "Durum böyle olduğu için, onları da dinlemek istiyorum. Mesele açıktır. Onlar eğer 1000 Duka'yı paylaşmayı kabul etmezlerse seni İstanbul'a göndereceğim, orada alacaklılar seninle işlerini halletsinler" dedi. Tanrı rızası için kendisinden rica edip, onun benim babam olmasını aksi takdirde diğer iki arkadaşım gibi burada ölüp, çürüyeceğimi, hasımlarım Tanrı rızası için toplanan 1000 Duka'yı hemen almazlarsa benim artık ömrüm boyunca böyle bir talihi bir daha elde edemeyeceğimi söyledim. Yargıç, bunun üzerine sıkılmadan: Bana bu işi halleder yani alacaklıların 1000 Duka altınını kabul et-

melerini sağlarsa, kendisine bundan ne düşeceğini sordu. Ona: bunu zat-ı âlilerinin bizzat merhametle ölçebileceğini, çünkü bana verilen para tamamen Tanrı rızası için toplanmıştır. Benim kurtulmam için verilecek 1000 Duka'dan başka birçok masraflar da çıkacaktır. Bu nedenle kendisine bana sağladığı (yardım) nisbetinde bir şey takdim edememekten üzüntü duyduğumu, fakat mümkün olduğu kadar çok vermeye çalışacağımı ve Zatı âlilerine 100 Duka tediye edebileceğimi, bunun için sayın Fransız Konsolosunun elinden gelen en iyiyi sağlaması için ona da bir baba olarak devamlı ricada bulunduğumu söyledim. Yargıç cevaben: "Bana birçok şefaatçi gönderdin. Bunları reddedemem. Saatimi de tamir ettin ve ben sana vaadde bulundum, bu nedenlerle 100 altını almayı kabul ediyorum, şu şartla ki Allah memleketinde sana yardım ederse, bana başka güzel bir saat göndereceksin"

İkindi vakti yaklaştığında, (24 Ağustos günü) eski yeniçerim ve tercümanım ile Kadı'nın avlusunda hazır idik. Tercümanım görünür görünmez, yargıç onun yalnız olarak yukarı gelmesini arzu etti. Yukarıda sormuş: "Durum nasıl? Senin Hıristiyan bana vaadettiği 100 Duka altınını tediye edebilecek mi ne dersin?" Tercüman ödemenin kesin şekilde gerçekleşeceği cevabını verir. Kadı, onu gönderip, benden durumu yeniden öğrenmesini ister. Ben Fransız Konsolosu ile şu hususta mutabık kaldığımı bildirdim: Şayet yargıç beni bugün serbest bırakırsa, Kadı kendisine vaadedilen 100 Duka'yı ele geçirmeden, benim alacaklılarıma tek kuruş bile ödenmeyecek-

ti. Tercüman biraz sonra tekrar avluda benim yanıma geldi. Kadı, bunu pek beğenmediğini ve yeni kararını beklememizi bildirdi..

Biz bir saat bekledikten sonra, hasımlarımızdan en önemli dördü geldi. Biri pardösüsünün altında ipekliden iki kadın elbisesi taşıyordu. Onu, önümde dışarı çıkarıp göstermekle şunu demek istiyorlardı: biz de senin kadar iki kadın elbisesini rüşvet olarak kullanabiliriz. Tercüman ve ben bunun üzerine dehşete kapıldık. Yukarı çıktılar ve biraz sonra dışarı çıkarıldılar. Çok geçmeden aşağıda avludan Kadı'nın ciddî ciddî konuşması iyice duyulmaya başladı. Yüksek sesli bu konuşma herhalde yarım saat kadar sürdü. Kadı benden, Konsolosun benimle birlikte kendisine gelerek, meseleyi açıklamasını, istedi. Konsolos, avludan pek uzakta oturmuyordu. Başka iki tercüman ve iki asilzade ile geldi. Bizi görür görmez, yukarı çıkmamızı istediler.

Yargıç, konsolosu sol tarafına oturttu. İki tercüman onun arkasında, refakatindeki zat ise yanda duruyordu. Onlardan sonra ben ve tercümanım geliyorduk. Kadı, Fransız konsolosuna döndü: "Öğrendim ki o merhamet, acıma saikiyle, bütün Hıristiyanlardan Tanrı rızası için 1000 Duka bir araya getirmiş, öyle mi?" Konsolos "Evet öyledir" diye cevapladı ve kendisinin buna kefil olduğunu ekledi. Fakat bu para ancak tutuklu tahliye edilip serbest bırakıldıktan ve ilk Fransız gemisiyle denize açıldıktan üç gün sonra (Trablusşam'dan görünmez olunca) ödenecekti.

Kadı, hasımlarıma sordu: "Siz yalnız kendiniz için mi

yoksa bütün Hıristiyan alacaklılar için mi buradasınız?" Onlar: Kendileri ve benim bütün alacaklılarım için olduğunu, zira hepsi için yetkileri bulunduğunu ve benimle Mahkemede anlaşma yapabileceklerini ve bu anlaşmayı diğer alacaklıların tasvip edip, bunun şartlarına uyacaklarını beyan ettiler. Yargıç bu defa 1000 Duka'lık bu büyük tazminatı aralarında bölüşmek üzere benden almayı kabul etmek isteyip istemediklerini, bununla yetinip, bana karşı başka bir talepte bulunmamaya razı olup olmadıklarını sordu. Onlar, serbest iradeleriyle "Evet" dediler, zira başka bir yol mümkün görünmüyordu. Böylece onlar benim yüzümden, Kadı'nın bulduğu çözümden memnun değillerdi. O bir kere daha sorduğunda odadaki herkes: "Evet, evet, evet" diye Türkçe, Arapça bağırdılar. Kadı, kâtibine alacaklıların ismini yani orada hazır bulunan dört tanesinin ismini kendi adlarına asaleten ve diğer alacaklılar için vekâleten, olmak üzere yazıp imzalatmasını ayrıca Fransız Konsolosun ve benim adımı eklemesini bağırdı. Benim ismim, (Hans, Hans'ın oğlu) diye yazıldı. O anda yedi dürüst vatandaş ve Trablus hemşehrisi ortaya çıktı ve yargıca bu olayda şahit olmak istediklerini söylediler. Kâtip onların da ismini kaydettikten sonra yargıç, herkesin memnun olup olmadığını sordu. Bu da tasdik edildi, böylece kayda geçti. Kadı o zaman sağ elini kaldırdı, yüksek ve anlaşılır bir sesle bağırdı: "Onu serbest bırakın" Herkeste bir sevinç vardı. Bu sevinç bende o kadar büyüktü ki gözlerimden yaşlar boşandı...

Yargıcın avlusuna çıktığımızda, yüzbaşının arkadaşla-

rından biri bize doğru gelerek, biz, daha başta, avluda beklerken Kadı'nın benim dört hasmımla kesin sonuç alana kadar mücadele ettiğini ve pürüzleri hâllettiğini, söyledi. Tercüman, bunu bizzat mı duyduğunu sorunca, "Evet" dedi. Yüzbaşı, müzakereyi dinleyip kendisine bildirmesini istemiş. Kadı, evvela uzun zaman alacaklıları beklemek zorunda kaldığından dolayı kızgın, gayrımemnunmuş. Onlara daha başta sert şekilde hitap edip, kendisinin onlara mı, yoksa onların kendisine mi tabi olması gerektiğini sormuş. İkinci olarak, onların beni uzun süre hapishanede tutması için, kendisini, çok büyük miktarda borçlu olduğum hususunda ikna etmelerinden dolayı, azarlar. Halbuki şimdi borcun ancak küçük bir kısmının bana ait olduğu, mühim kısmının evvelce ölen iki arkadaşıma ait olduğu aydınlanmıştır.

Üçüncü olarak, onlar bana asıl borcu aşan yüksek murabaha faizi hesaplamışlardı. Halbuki usulen bu gibi hallerde faizlerin, hapis için hesaba katılmaması gerektiğini,

Dördüncü olarak, iki gerçek borçlunun onlar yüzünden hapishanede ölmüş olması yetmiyormuş gibi, şimdi de borçlu olmayan benim de mi orada ölmek zorunda bırakılmak istendiğimi ve benim kendi borçlarım ve ölenlerin borçları için 3 yıl ceza çekmiş olmamın artık yeterli olup olmadığını,

Beşinci olarak, çok iyi bildikleri gibi, benim onların kışkırtması yüzünden tutuklanmamın kendilerine en ufak bir fayda sağlamadığını, benim de hiçbir para (gelmesini) beklemediğimi, ben de ölürsem, ne gibi bir yarar sağlayacaklarını,

Son olarak şunun söylenebileceğini: Benim kendi menfaatim için onlara bir zarar vermediğimi, aksine bir müstahdemin Efendisinden aldığı emre göre hareket etmeye borçlu olduğunu, şüphesiz patronlarımın, kendileri için yüklendiğim borçları ödemeyi bana karşı taahhüt ettiklerini, fakat şimdi benim kabahatsiz bir kişi olarak onlar tarafından tamamen terkedilmiş olduğumu; ne patronlarımın ne benim herhangi bir servetim olmadığını, bu yüzden benim de artık hayatımı, ne alacaklılar için, ne de patronum için burada söndürmeye borçlu olmadığım hakkındaki iddialarını sıralamış.

Kadı'nın 6 bölüm halinde, onları gayretli ve ciddi şekilde muaheze etmesi üzerine, donakalan alacaklılar, yargıcın bir cevap vermek üzere kendilerine birkaç gün tanımasını isterler. Kadı, bunu kabul etmez. O zaman onlardan biri, ancak 4 maddeye cevap verebilir. O zaman açıkça Kadı, konuşmaya şu şekilde müdahale eder: "Biliyorsunuz ki, uzun süredir mahpusta olan bu Hıristiyan, merhamet ve acıma yoluyla yabancı Hıristiyanlardan belirli bir parayı toplamış bulunuyor. Kurtulması için toplanan bu paraya yarın sahip olmayabilir. Onun için sizden tekrar talep ediyorum, bu para elinizden çıkıp gitmeden kabul edip aranızda paylaşmayı mı yoksa bundan vazgeçmeyi mi istediğinizi bildirin. Parayı almayı kabul ederseniz ne âlâ, aksi halde bilin ki ben tutukluyu yarın İstanbul'a göndereceğim ve sizin sorumsuzca hareketinizi Sadrazam Mehmed Paşa'ya bildireceğim, o zaman artık hiçbir şey alamayacak ve ayrıca bu yüzden cezalandırılacaksınız." Kadı, ayrıca Fransız ve Alman

İmparatorlarının Elçileri ve diğer taraftarlarının da benim kurtulmama yardım edeceklerinden şüphe etmediğini ekler.

Bunun üzerine alacaklılar tekrar bir araya gelirler ve konuşma fazla uzamaz, hemen Kadı huzurunda 1000 Duka'yı almayı kabul ettiklerini açıklarlar. Ancak Fransız Konsolosunun, Kadı önünde, ödemeyi vaadetmesi şartını koşarlar.

Krafft, ertesi gün veda hazırlığı yapar:

Yüzbaşı güleç bir çehre ile beni çağırıp, son olarak karısına bir şey armağan etmemi, kendisine ise daha küçük bir hediye vermemi istedi. Bana karşı evvelce yaptıkları için ve beni bütün ömrüm boyunca Kale'de kalebend olarak tutmayı düşünmüş olmasından dolayı pişmanlık duyduğunu bildirdi. Ben cevaben biz insanların birbirimizi affetmemiz gerektiğini ve karısına elimdeki imkânlara göre bir armağan vereceğimi, söyledim.

Pazartesi akşamı, Fransız Konsolosunun, akşam yemeğinde davetli olarak bulundum. Beni uzun bir masanın başına oturttular. Masa son ucuna kadar zengin şekilde donatılmıştı. Piero Fabre sağımdan, diğer bir asil kişi solumdan dostça hitap ettiler. Benim kendilerinden daha neş'eli ve ferah olmamı, söylediler. Ben o kadar fazla onurlandırılmaktan o derece utanıp sıkıldım ki, kendimi alışkanlıklarımdan kurtaramadım. Birçok nefis yemeğin kokusundan, ağzımın sulanması yüzünden, midem tük-

rükle dolmuş olmalı ki, hiç yemek yiyemedim. Besili iğdiş horoz, tavuk, keklik ikram edildi fakat koku yüzünden hepsini tabağımda bıraktım. Ev sahibim bu yüzden üzüldü...

(Gitmeden) benim düğme imal eden Yahudi'me, ki bende çok emeği vardı, bir şey yapmam gerekiyordu. Üç gün süresince, bana harcamak üzere verilen 110 Duka altınından o kadar fazlasını çevreme saçtım ki yanımda sadece birbuçuk Duka kaldı. Elbiselerimin ise hepsini toplasan üç Duka bile etmezdi.

Çevirenin notu: Krafft tahliyesinden çok kısa süre sonra, Trablus Limanı'ndan ayrılan bir gemi ile Marsilya'ya hareket eder ve orada biraz kendine geldikten sonra vatanına kavuşmak üzere yola koyulur. Böylece ilginç olduğu kadar acıklı da olan bu gerçek "Osmanlı macerası" sona erer. Krafft, memleketine döndükten sonra uzunca bir müddet daha yaşar, sonunda da herkes gibi o da dönülmeyecek yolculuğuna çıkar. Yer Ulm şehri, tarih 21 Şubat 1621'dir.

16. yüzyılda Halep, Trablusşam ve Magosa'da ticaret yapan bir Alman firmasının temsilcisi olan Hans Ulrich Krafft'ın seyahat ve esaret macerası, dönemin Osmanlı eyaletlerindeki toplumsal hayattan ilgi çekici sahnelerle dolu. Doğu insanının zihniyetini kavramaya çalışan Krafft, halkın gelenek ve göreneklerini öğrenirken, Doğu'nun Avrupalılara her zaman gizemli gelmiş yönlerini keşfediyor. 1574'te borç yüzünden tutuklanan Alman tâcir, bir hapisaneden öbürüne gönderilir ve zor günler geçirir. Bu arada Arapça'yı da öğrenir. Serbest bırakıldıktan sonra Fransa'ya, ardından Almanya'ya yerleşir. 1581 yılında, elinizdeki kitabı yazar. Kitabın orijinali Ulm Şehir Arşivi'nde saklanmaktadır.

İLETİŞİM 377
TARİH-POLİTİKA DİZİSİ 14
ISBN 975-470-571-2
9 789754 705713